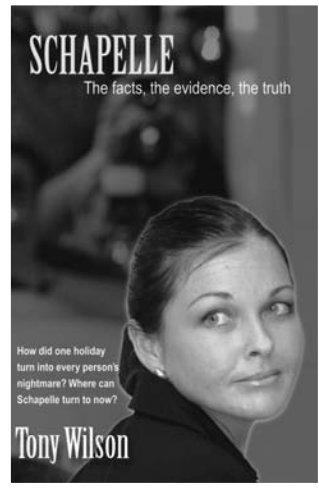
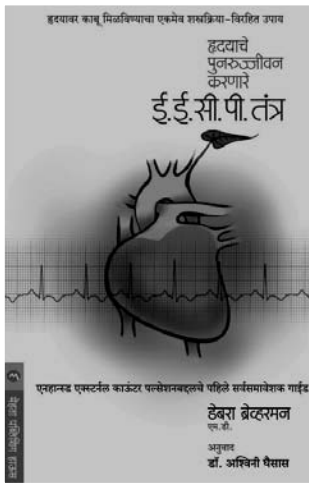
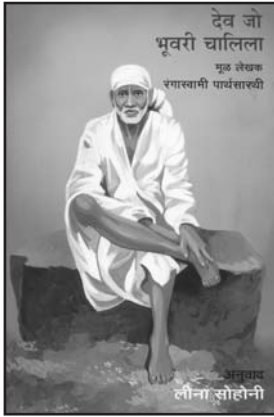
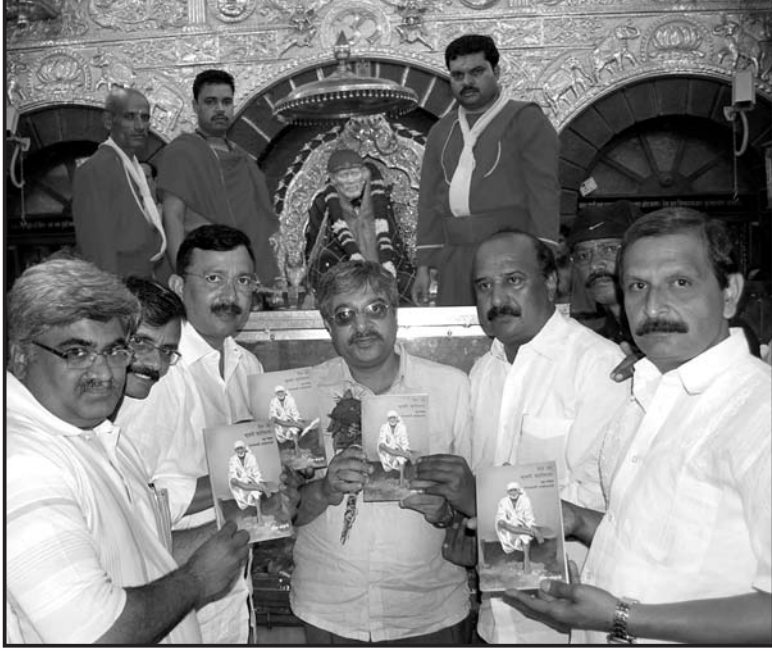

अल्पावधीत लोकप्रिय ठरलेले ग्रंथप्रसाराला वाहिलेले दर्जेदार मासिक

मेहता मसाली ग्रंथजगत्

ऑगस्ट २०१२ | किंमत १५ रुपये

मेहता पब्लिशिंग हाऊस प्रकाशित
‘देव जो भूवरी चालिला’
(शिर्डीचे श्री साईबाबा यांचे जीवनचरित्र)

या पुस्तकाच्या पाचव्या आवृत्तीचे प्रकाशन शिर्डी येथील मंदिरात दि. २२ जून २०१२ रोजी शिर्डी नगरपरिषदेचे अध्यक्ष, श्री. अभय शेळके यांच्या हस्ते झाले. सोबत श्री. योगेश मेहता, श्री. सुनील मेहता, श्री. सत्यवान पवार व श्री. सतिश दलाल

मेहता मराठी ग्रंथजगत

◆ ऑगस्ट २०१२

◆ वर्ष बारावे

◆ अंक आठवा

अनुक्रमणिका

संपादकीय	४
साहित्यवार्ता	१४
पुरस्कार	४८
पुस्तक परिचय	५४
इंग्रजी पुस्तक परिचय	७१
अभिप्राय	७६
ओळख लेखकांची	८४
वाचकांचा प्रतिसाद	९८
श्रद्धांजली	१०२
बालनगरी	१०४

संपादक :

सुनील मेहता

कार्यकारी संपादक :

शंकर सारडा

अंकाची किंमत १५० रु.

वार्षिक वर्गणी

मनीऑर्डरने पाठवावी.

प्रसिद्धी

दरमहा ११ तारखेस

मांडणी-अक्षरजुळणी

मेहता
पब्लिशिंग
हाऊस

संपादक-मुद्रक-प्रकाशक : सुनील मेहता,
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर, पुणे-४११ ०३०
फोन : ०२०-२४४७६९२४/२४४७५४६२

Extension (ग्रंथजगत विभाग) - २२७/२४३

E-mail : info@mehtapublishinghouse.com

वार्षिक वर्गणी १५० रु. तीन वर्षांची ३५० रु. पाच वर्षांची ५०० रु.

३ किंवा ५ वर्षांसाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट !

या अंकातील लेखांतील मते ही त्या त्या लेखकांची असून त्यांच्याशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.

चीनचा ग्रंथव्यवहार

लंडन ग्रंथजत्रेमध्ये यंदा चीनच्या १८० प्रकाशन संस्थांनी स्टॉल लावले होते. एक हजारावर चिनी प्रतिनिधी उपस्थित होते. चिनी भाषेतील अग्रगण्य वीसपंचवीस साहित्यकारही जगभरातून आलेल्या विविध भाषांतील प्रकाशकांशी संवाद साधण्यास उत्सुक होते. चीन आणि भारत या दोन देशांतील अवाढव्य लोकसंख्या म्हणजे आपल्या उत्पन्नासाठी प्रचंड बाजारपेठ आहे हे यूरोप-अमेरिकेच्या लक्षात आल्यापासून या बाजारपेठेमध्ये शिरकाव करून घेण्याची स्पर्धा पाश्चात्य उद्योगधंद्यात सुरू झाली आहे. युरोप-अमेरिकेतील प्रकाशन संस्थांनाही भारत-चीन मधील कोट्यवधी सुशिक्षित मध्यमवर्गीय वाचकवर्ग ग्राहक म्हणून आपल्याकडे आकृष्ट व्हावा असे वाटते. आपल्या पुस्तकांसाठी, त्यांच्या अनुवादासाठी आणि आता विशेषतः आपल्या ई-बुक्स साठी या देशांत प्रचंड मार्केट आहे; इंग्रजी भाषेत या दोन्ही देशांत मोठे प्रस्थ आहे, इंग्लिश शिकण्यासाठी, इंग्लिश बोलता-लिहिता यावे असे तेथे प्रत्येकाला वाटते. इंग्लिशवरचे प्रभुत्व हा या देशांत नोकरी-उद्योगात उच्चपदाचा पासवर्ड ठरतो. सध्याच्या जागतिकीकरणाच्या वातावरणात जर्मन-फ्रेंच-स्पॅनिश वगैरे भाषक देशही इंग्रजी कडे वळत आहेत. त्यामुळे इंग्लिश भाषा आणि इंग्लिश साहित्य यांचे महत्त्व ही गोष्ट आता सर्वांच्या मनोभूमिकेत दृढ झाली आहे. यूरोप-अमेरिकेतील पुस्तकांना या देशात चांगला ग्राहकवर्ग आजही आहे आणि पुढे तो अधिकाधिक वाढत राहणार आहे. तशात ई-बुक्स मुळे भारत-चीन प्रमाणेच सर्वच देश हे मार्केट म्हणून व्यवसायासाठी आता साद घालणार आहेत. लंडन बुक फेअर मध्ये चीनचा या वेळचा भरघोस सहभाग हा अर्थपूर्ण आणि कालोचित आहे.

चीनमधील ग्रंथव्यवहाराची एकूण व्याप्ती किती आहे याबद्दल निश्चित आकडेवारी देता येत नाही. चीनमध्ये प्रकाशन व्यवसाय, वृत्तपत्र-मासिकांचे प्रकाशन यावर आत्ताआत्तापर्यंत सरकारी मालकी वा कडेकोट नियंत्रण होते. जागतिकीकरणानंतर ती नियंत्रणे काही प्रमाणात शिथिल झाली आहेत. 'जनरल अॅडमिनिस्ट्रेशन ऑफ प्रेस अॅड पब्लिकेशन्स'चे (जीएपीपी) एकूणच मुद्रित पुस्तकांवर आणि वृत्तपत्र-नियतकालिकांवर नियंत्रण आहे. जीएपीपीचे सर्वानाच भय वाटते. वर्षाला तीन लाख नवी पुस्तके प्रसिद्ध होतात. ५८० प्रकाशन संस्था सरकारी मालकीच्या आहेत. ६०० खाजगी मालकीच्या आहेत. १६७०० बुकस्टोअर्सपैकी ६४८१ सरकारी मालकीची आहेत. 'न्यू चायना' (xinhus) नावाने ही पुस्तकविक्री केंद्रे गावोगाव ग्रंथव्यवहार करित असतात. चीनची या क्षेत्रातील उलाढाल २०० बिलियन डॉलर्सच्या (सुमारे वीस हजार कोटी रुपयांच्या) घरात असावी असा अंदाज आहे. लुमिया ९०० हे किंडलसारखे ई-बुक्स वाचनयंत्र चीनमध्ये काही कोटी वाचक वापरतात. त्याचा स्क्रीन ४.३ इंचाचा असल्याने वाचन सुलभ आहे. ई-बुक्स ची विक्री चीनमध्ये अधिकाधिक होत राहिल याची खात्री पाश्चात्य प्रकाशन - संज्ञापन संस्थांना वाटते; म्हणून चीनमध्ये आपण शक्य तितक्या तातडीने प्रवेश करून आपला व्यावसायिक पाया पक्का करावा अशी सुप्त स्पर्धाच सुरू आहे.

मॅकमिलनने गेल्या दहा वर्षांपासून चीनमध्ये शैक्षणिक पुस्तकांची निर्मिती आणि विक्री चालवली आहे. शाळांच्या माध्यमातून विक्री व्यवस्था केली होती. १० वर्षात १० कोटी पुस्तकांची विक्री एकट्या मॅकमिलनने केल्याची माहिती लंडन बुक फेअर मध्ये सांगण्यात आली. चीनमध्ये ग्रंथव्यवहाराची संधी आणि व्यूहरचना यावर यावेळी अनेक चर्चासत्रे झाली. चिनी भाषा शिकणे, चिनी लोकांची देहबोली आणि मानसिकता जाणून घेणे हे अवघड काम आहे.

चिनी पुस्तकांची बाजारपेठ कशाप्रकारे हाताळावी याची वस्तुनिष्ठ कल्पना आखता येत नाही.त्यासाठी अनेक जाणकारांनी एका गोष्टीवर भर दिला. परदेशी प्रकाशन संस्थांनी स्वतःची माणसे चीन मध्ये पाठवून स्वतःची पुस्तके स्वतः छापणे, वितरित करणे वगैरे फंदात न पडता चीनमधील सुस्थापित, कार्यक्षम, स्वतःची वितरण विक्रीव्यवस्था असलेल्या प्रकाशन संस्थांशी सहकार्य करणे, भागीदारी करणे हा मार्ग जास्त सोईस्कर ठरेल. आपल्या इंग्रजी पुस्तकांचे या माध्यमातून वितरण तर सहजपणे होईलच. त्यांचे चिनी अनुवाद करणे, चिनी पुस्तकांचे इंग्रजी अनुवाद करणे, चिनी मार्केट मध्ये कोणती पुस्तके क्लिक होतील याची शहानिशा करणे वगैरे बाबतीत जाणकार, अनुभवी प्रकाशन संस्थांशी सहकार्याचे करार करणे हेच चीनमधील आपल्या व्यवसायवृद्धीचे एकमेव सूत्र यशदायी ठरू शकेल अशी भूमिका आग्रहपूर्वक मांडण्यात आली. काही भारतीय प्रकाशकांनीही या

कल्पनेला दुजोरा दिला. ई-बुक्सच्या वितरणासाठी चीनमध्ये स्वतःची स्वतंत्र यंत्रणा असण्याची गरज नाही. परंतु चिनी प्रकाशन संस्थांनी त्यातही मदत घेतल्यास अधिक उत्तम सेवा देता येईल असेही सांगण्यात आले.

चीनमधील ग्रंथव्यवहाराची नेमकी व्याप्ती किती असावी आणि चीनमध्ये लेखकांना अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य कितपत आहे याबद्दल ब्रिटिश प्रकाशकांना निश्चित माहिती मिळत नव्हती. वेगवेगळे अंदाज व्यक्त केले जात होते. चीनच्या घटनेतील ३५ वे कलम चिनी नागरिकांना पुस्तक प्रकाशन करणे, संघटना करणे, निदर्शने करणे, मतप्रदर्शन करणे यांचा हक्क देते. पण त्या विरोधी काही बातम्या ऐकायला मिळतात. याने लिआंके या लेखकाच्या कादंबरीला इनडिपेन्डन्ट फॉरिन फिक्शन प्राइझ मिळाले. चीन सरकारने त्या पुस्तकावर वर बंदी घातली. शांततेचा नोबेल पुरस्कार मिळालेल्या लिऊ झिओबोला तो पुरस्कार घेण्यासाठी परदेशी जाऊ दिले नाही. वगैरे घटना त्याला पुष्टी देतात.

ब्रिटिश कौन्सिलने आपले एक सत्यशोधन प्रतिनिधी मंडळ पाठवून निरनिराळ्या लेखक-प्रकाशकांशी चर्चा करून याबाबतचा अहवाल सादर केला. अनेक प्रश्नांबाबत परस्पर विरोधी उत्तरे मिळाली. तेव्हा पूर्वी असे घडत होते पण आता सरकारची पकड ढिली होत आहे; इंटरनेट-प्रकाशन क्षेत्र-डिजिटल संस्कृती यात क्रांतिकारक बदल होत आहेत असे सांगण्यात आले. चीनमध्ये कादंबऱ्यांचे वर्गीकरण वर्कप्लेस नॉव्हेल्स, ग्रेव्ह रॉबर स्टोरीज, स्कार लिटरेचर, कुंग फू नॉव्हेल्स असेही केले जाते आणि आरंभी त्या कादंबऱ्या पेपरबॅक स्वरूपातच प्रसिद्ध होतात असे सांगण्यात आले. डॅंगडॅंग डॉट कॉम हे ऑनलाइन विक्री केंद्र अमेझानसारखे लोकप्रिय आहे. वाचनाची सवय ही चिनी माणसाची सामाजिक, सांस्कृतिक खासियत आहे.

भारताचा खरे तर चीन हा शेजारी देश पण भारतात चिनी भाषा शिकण्याची निकड लोकांना कधी जाणवत नाही. भारतीय साहित्याची बाजारपेठ म्हणून चीनकडे बघता आले तर चीन-भारत यांच्यातील संवाद सांस्कृतिक पातळीवर सुरू होऊ शकेल. मराठी प्रकाशन क्षेत्राचे आणि चीनचे संबंधही दृढ होणे इष्ट ठरेल. साने गुरुजींनी चिनी संस्कृतीवर पुस्तक लिहिले. सोलापूरचे डॉ. कोटणीस महायुद्धात चिनी सैनिकांच्या सेवेसाठी गेले. दोन महासत्ता म्हणून आपण आता परस्पर व्यवहार वाढवायला हवा. चीननेही या दिशेने पावले टाकायला हवीत. हे प्रत्यक्षात येण्यासाठी अर्थातच परस्परांची मनोभूमिका बदलायला हवी

दिवाळी अंक २०१२

रसिक वाचकांसाठी स्पर्धा
एक हजार रुपयांची पुस्तके बक्षिस मिळवा

वाचक मित्रांनो,

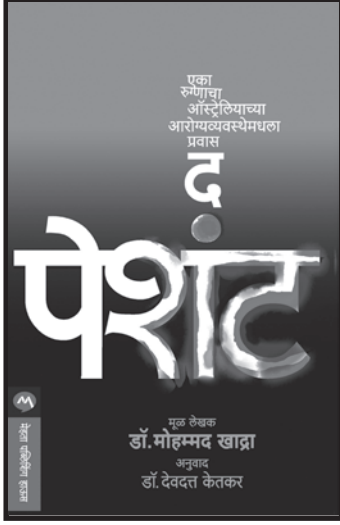
- या दिवाळी अंकासाठीही एक स्पर्धा जाहीर करत आहोत.
- ही स्पर्धा सर्वांसाठी खुली आहे. फक्त अट एवढीच की इ.स. २०११-२०१२ मध्ये तुम्ही एका पेक्षा जास्त पुस्तके विकत घेऊन वाचलेली असावीत.
- किमान दोन पुस्तके तरी दोन वर्षात विकत घेतलेली असणे आवश्यक. त्यासाठी बिल वगैरे पुरावा देण्याची गरज नाही. तुमच्या शब्दावर आमचा विश्वास आहे.
- आपण खरेदी केलेल्या पुस्तकांची नावे (**जास्तीत जास्त दहा**) पोस्टकार्डावर लिहून कळवा.
- त्यातील तुम्हाला सर्वात जास्त आवडलेल्या पुस्तकाबद्दल तीनचार ओळीत माहिती द्या.
- या स्पर्धेत भाग घेणाऱ्यांची नावे दिवाळी अंकात छापण्यात येतील.
- लॉट टाकून यशस्वी ठरणाऱ्या दोन स्पर्धकांना प्रत्येकी १,००० रुपयांची पुस्तके बक्षीस म्हणून देण्यात येतील

पत्र पोचण्याची अंतिम मुदत ३० ऑगस्ट २०१२

आमचा पत्ता :

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, संपादक, मेहता मराठी ग्रंथजगत
१९४१ माडीवाले कॉलनी, सदाशिव पेठ, पुणे ४११ ०३०.
फोन - ०२०-२४४७६९२४

नवे कोरे

द पेशंट

डॉ. मोहम्मद खाद्रा

अनुवाद

डॉ. देवदत्त केतकर

१९००₹. - सभासदांना सवलतीत

सत्तेचाळीस वर्षांच्या जोनाथनला जग मुठीत आल्यासारखं वाटतं. त्याच्याजवळ काय नाही? लड्डू पगाराची नोकरी, सुखी संसार, खासगी शाळेत जाणाऱ्या दोन मुली, झकास बंगला आणि आलिशान गाडी! त्याच्यावर कर्जाचा बोजाही आहे; पण त्याची त्याला काळजी नाही. मात्र, एका पहाटे त्याच्या लघवीवाटे रक्त जातं. रुग्णालयाच्या इमर्जन्सी विभागात डॉक्टरांच्या भेटीसाठी आठ तास थांबावं लागतं. ह्या यशस्वी आयुष्यात जोनाथनचं आरोग्याकडे दुर्लक्ष झालंय. युरॉलॉजिस्ट डॉ. मोहम्मद खाद्रा त्याच्या संपर्कात येतात. त्याला मूत्राशयाचा कॅन्सर असल्याचं निष्पन्न होतं; पण डॉ. खाद्रांच्या दृष्टीनं जोनाथन आजाराच्या मानानं तरुण असला, तरी एक सामान्य रुग्ण राहत नाही. त्यांच्या आयुष्यातली साम्यस्थळं दिसू लागतात. डॉ. खाद्रांचं आयुष्यही एका ठरावीक वळणावर जातं. आयुष्य नश्वर आणि बेभरवशाचं असल्याचं त्यांचा आजार त्यांना शिकवून जातो. स्वतःच्या मर्त्यपणाची जाणीव झाल्यावर त्या दोघांनाही आजवर लाभलेल्या आयुष्याबद्दल कृतज्ञता वाटू लागते.

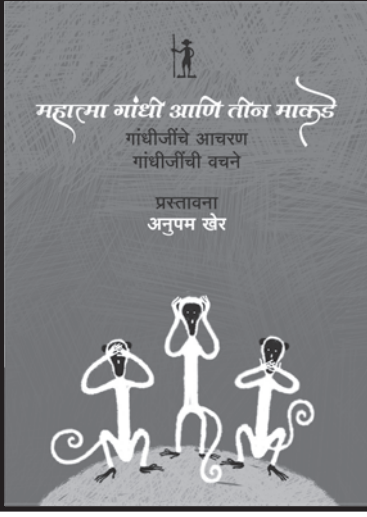

नवे कोरे

महात्मा गांधी आणि तीन माकडे

गांधीजींचे आचरण,
गांधीजींची वचने

संपादन- अनु कुमार
रेखाटने- आनंद नोरेम
प्रस्तावन- अनुपम खेर
अनु.- प्रियंका कुलकर्णी

१९००. - सभासदांना सवलतीत

जो बदल तुम्हाला या जगात पाहायला आवडेल, तो बदल तुम्ही स्वतःत घडवला पाहिजे!

‘मी काय करू शकतो? मी तर सामान्य माणूस!’ अशा प्रकारचे उद्गार गांधीजींनी कधीच काढले नाहीत; ते नेहमी म्हणत, ‘हळुवारपणानेही तुम्ही जग बदलू शकता!’ आणि त्यांनी तसे केले.

आपल्या विचाराने आणि कृतीने गांधीजींनी लाखो भारतीयांना प्रेरित केले आणि एका सामर्थ्यशाली साम्राज्याला स्वतःच्या स्वप्नापुढे झुकायला भाग पाडले. ‘स्वतंत्र भारत’ या एकाच स्वप्नाने त्यांना असामान्य बनविले, लाखो भारतीयांना प्रेरित केले. त्यांच्या पश्चात इतक्या दशकांनंतर आजही त्यांचे विचार आणि कार्य तितकेच प्रेरणादायी आहे. ज्या प्रसंगांनी त्यांचे जीवन घडवले, अशा प्रसंगांचे व त्यावरील गांधीजींच्या विचारांचे एकत्रीकरण या पुस्तकात केलेले आहे. या पुस्तकाला श्री. अनुपम खेर यांची प्रस्तावना लाभली आहे.

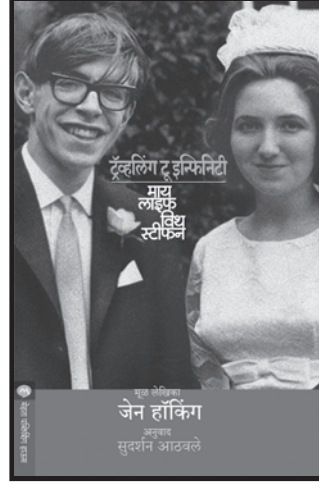
आगामी

ट्रॅव्हलिंग टू इन्फिनिटी

माय लाइफ विथ स्टीफन

जेन हॉकिंग

अनुवाद सुदर्शन आठवले

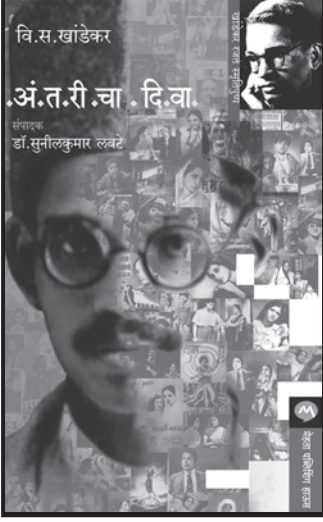

आजच्या युगातील नामवंत वैज्ञानिकांच्या मालिकेतील एक वैशिष्ट्यपूर्ण नाव आहे, 'ब्रीफ हिस्ट्री ऑफ टाइम' या अडीच कोटी प्रतींच्या विक्रीचा विक्रम केलेल्या शास्त्रीय पुस्तकाचे लेखक, प्रोफेसर स्टीफन हॉकिंग. त्यांची पहिली पत्नी जेन हिने या पुस्तकात त्यांच्या असाधारण वैवाहिक जीवनाचे अंतरंग उलगडून दाखवले आहे. स्टीफन आपल्या बुद्धिबळावर गगनाला गवसणी घालत असताना 'मोटर-न्युरॉन' या मज्जासंस्थांच्या महाभयंकर रोगाने मात्र त्याच्या शरीराला जखडून ठेवले होते. आपल्या विकलांग पतीची दिवस-रात्र सेवा करणे आणि त्याच वेळी आपल्या वाढत्या कुटुंबाची काळजी वाहणे या दोन्ही कर्तव्यांचा समतोल राखण्यासाठी जेनने अथक परिश्रम केले. पतीची असाधारण प्रज्ञा, प्रतिकूल परिस्थितीवर मात करित त्याने पादाक्रांत केलेली यशशिखरे आणि त्यासाठी त्याला जेनने स्वतःच्या आंतरिक शक्तीचा दिलेला भक्कम आधार यांची ही कहाणी खरोखरच अविश्वसनीय वाटावी अशीच आहे. त्यांच्या पंचवीस वर्षांच्या वैवाहिक जीवनाची क्लेशकारक अशा घटस्फोटात झालेली परिणती, त्याच्या सेवेतील एका नर्ससाठी स्टीफनने जेनला दिलेली सोडचिठ्ठी आणि जेनने एका जुन्या मित्राशी केलेला विवाह - या सान्याच प्रसंगांतून लेखिकेच्या स्पष्टवक्तेपणाचा प्रत्यय येतो.

आत्यंतिक प्रांजलपणाने लिहिलेल्या, मन हेलावून टाकणाऱ्या आणि तरीही जागोजागी नर्म विनोदाची पखरण करणाऱ्या या संस्मरणिकेत जेन हॉकिंग हिने तिच्या गुंतागुंतीच्या, यातनामय वैवाहिक आयुष्यातील अवघड प्रसंग धीरोदात्तपणे दाखवताना नात्यांच्या विणी कशा उसवतात, हळव्या जखमा कशा उकलतात हेही हळुवारपणे चितारलेले आहे. त्यामुळे हे पुस्तक वाचकांना निरपेक्ष प्रेमाचे दर्शन घडवते.

नवे कोरे

अंतरीचा दिवा

वि. स. खांडेकर

संपादक

डॉ. सुनीलकुमार लवटे

५५०रु. - सभासदांना सवलतीत

वि. स. खांडेकर आणि त्यांच्या साहित्याबद्दल मराठीत खूप लिहिलं गेलं आहे.

मात्र, त्यांच्या चित्रपटसृष्टीतील कामगिरीचा इतिहास झाकोळलेलाच राहिला.

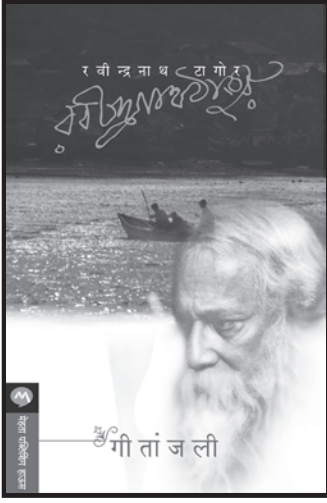
याचं प्रमुख कारण होतं,
त्यांच्या पटकथांची अनुपलब्धता.

आता प्रथमच त्यांच्या पटकथांचा संग्रह 'अंतरीचा दिवा' मराठी वाचकांच्या हाती येत आहे. मराठी चित्रपटसृष्टीची मरगळ दूर होत असताना प्रज्वलित होणारा हा साहित्यिक नंदादीप पुन्हा एकदा ध्येयधुंद चित्रपटांची सांजवात पेटवत मराठी चित्रपटसृष्टीचा कायाकल्प घडवून आणिल!

वि. स. खांडेकरांना मराठीचे मॅक्झिम गॉर्की, प्रेमचंद, शरच्चंद्र का म्हटलं जातं, हे समजून घ्यायचं तर हा 'अंतरीचा दिवा' आपल्या हृदयी मंद तेवत ठेवायलाच हवा.

नवे कोरे

गीतांजली

रवींद्रनाथ टागोर

अनुवाद

डॉ. अमिता गोसावी

१००रु. - सभासदांना सवलतीत

हे छोटंसं फूल पटकन खुडून घे, विलंब करू नकोस! अन्यथा ते कोमेजून जमिनीवर धुळीत पडेल, अशी मला भीती वाटते.

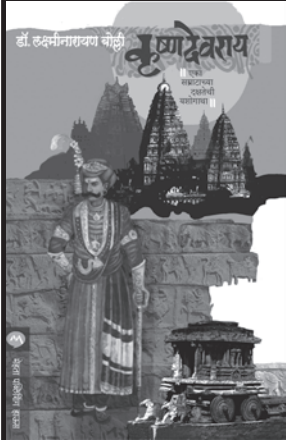
त्याला तुझ्या गळ्यातील हारात जागा मिळाली नाही तरी चालेल; पण तुझ्या हाताने खुडून घेताना होणाऱ्या वेदनेने सन्मानित कर आणि खुडून घे.

मी सावध होण्याआधी बघता-बघता दिवस ढळेल आणि तुझ्या अर्चनेची वेळ निघून जाईल, अशी मला भीती वाटते.

ह्या फुलाचा रंग जरासा उडालेला असला आणि गंध मंद झाला असला, तरी त्याला तुझ्या पूजेत सहभागी व्हायची संधी दे. वेळेतच त्याला खुडून घे.

आगामी

कृष्णदेवराय

एका सम्राटाच्या दक्षतेची यशोगाथा

डॉ. लक्ष्मीनारायण बोल्ली

विजयनगर साम्राज्य म्हणजे भारतीय हिंदुसंस्कृतीचा, हिंदवी स्वराज्य स्थापनेचा 'महोन्नत महामेरू'. धर्म, संस्कृती, नृत्य, नाट्य, साहित्य, संगीत या संदर्भात या साम्राज्याचे फार मोठे योगदान आहे. या साम्राज्याच्या इतिहासातील 'कृष्णदेवराय' हा अतुलनीय सम्राट होता. त्याच्या कारकीर्दीत विजयनगरची सेना दिग्विजयी गणली गेली. श्री चैतन्य महाप्रभू, वल्लभाचार्य, संत कनकदास, संत पुरंदरदास आदी सत्पुरुषांना त्याने सन्मानित केले. प्रख्यात मध्वाचार्य श्री व्यासतीर्थ हे त्याचे गुरू होते.

कृष्णदेवराय हा केवळ झुंजार सम्राट नव्हता, तो लोकहितदक्ष राजाही होता. त्याने आपल्या प्रजेच्या सुखासाठी, लोकहितासाठी अनेक कामे केली. त्याच्या सामाजिक-सांस्कृतिक कार्याविषयी तत्कालीन पोर्तुगीज प्रवाशांच्या वृत्तांतातून विश्वसनीय तपशील उपलब्ध झाले आहेत. तसेच कृष्णदेवरायाच्या खोदलेल्या शिलालेखातूनही त्याच्या कार्याची माहिती मिळते.

विजयनगरपासून बेळगाव, गोवा, कटक ते श्रीलंकेपर्यंत त्याने राज्य केले. कन्नड, तेलुगु, तमिळ, संस्कृत या विविध भाषांतून त्याने ग्रंथलेखन केले. आंध्रचा 'भोजराजा' म्हणून त्याची ख्याती सर्वदूर दरवळली.

त्याच्या दरबारात अष्टदिग्गज कवी होते. 'तेलुगु कालिदास' म्हणून सर्वश्रुत असलेल्या 'श्रीनाथ' कवीची त्याने सुवर्णतुला केली. अवध्या एकोणीस वर्षांच्या कारकिर्दीत त्याने तिसाहून अधिक लढाया केल्या आणि सर्व जिंकल्या. त्याने लिहिलेल्या 'अमुक्तमाल्यदा' या काव्यग्रंथाची गणना तेलुगूतल्या सर्वश्रेष्ठ अशा पंचकाव्यात होते. शस्त्र आणि शास्त्र यांच्यावर अभूतपूर्व हुकमत गाजवणारा असा दुसरा सम्राट झाला नाही.

* 'गीताई'ची लाखांची गोष्ट

८०व्या वर्षात २६१ आवृत्त्या प्रकाशित.

४० लाख ३० हजार प्रतींची विक्री.

ज्येष्ठ गांधीवादी आणि भूदान चळवळीचे जनक आचार्य विनोबा भावे यांनी लिहिलेल्या 'गीताई'च्या आत्तापर्यंत २६१ आवृत्त्या प्रकाशित झाल्या असून एकूण ४० लाख ३० हजार प्रतींची विक्री झाली आहे. यंदा गीताईला ८० वर्षे पूर्ण झाली आहेत. 'गीताई' हे संस्कृत मधील श्रीमद्भगवद्गीतेचे केलेले सुबोध मराठी भाषांतर असून गीताईची पहिली आवृत्ती १९३२ मध्ये प्रकाशित झाली होती.

संत ज्ञानेश्वरांच्या ज्ञानेश्वरी प्रमाणेच विनोबा भावे यांनी भाषांतरित केलेल्या गीताईला मराठी संस्कृतीत महत्त्व आहे. सर्वसामान्यांना समजेल अशा प्रकारे मराठीत गीतेचे भाषांतर कर असे विनोबा यांच्या आईने त्यांना सांगितले होते. आईने सांगितल्यावरून विनोबांनी श्रीमद्भगवद्गीता 'गीताई'च्या रूपाने मराठीत आणली. 'गीताई'चे प्रकाशन विनोबा भावे यांनीच स्थापन केलेल्या ग्रामसेवा मंडळ व परधाम प्रकाशन यांच्यातर्फे केले जाते. विनोबा भावे यांनी १९३०-३१च्या सुमारास 'गीताई' लिहिली. १९३२ मध्ये प्रकाशित झालेल्या 'गीताई'ची किंमत फक्त एक आणा होती. शेठ जमनालाल बजाज यांनी वैयक्तिकरीत्या पहिल्यांदा 'गीताई' प्रकाशित केली. धुळे येथील मुद्रणालयात त्याची छपाई करण्यात आली, अशी माहिती वर्ध्यांच्या पवनार आश्रमाचे गौतम बजाज यांनी सांगितली. मोठा, मध्यम आणि बारीक अशा तीन प्रकारच्या टाईपमध्ये प्रकाशित केली जाते. आजच्या काळातही त्याची किंमत अगदी अत्यल्प म्हणजे ७ आणि १५ रुपये आहे. मूळ

संस्कृतसह गीताई असेही प्रकाशन असून त्याची किंमत २५ रुपये आहे.

आजही 'गीताई'ला मोठ्या प्रमाणात मागणी असून महाराष्ट्राबाहेरही 'गीताई' वाचली जाते. मूळ गीताईचा अन्य भारतीय प्रादेशिक भाषांमध्ये अनुवाद झालेला नसला तरी त्याचा आधार घेऊन हिंदी, गुजराथी आदी भाषांमध्ये गीताई पोहोचली आहे.

* मानवी मेंदूच्या 'ॲक्सेस' चा पासवर्ड मिळाला

अमेरिकेतील शास्त्रज्ञांनी मानवी मेंदूत काय चालले आहे याचा वेध घेणारे उपकरण तयार करून जगप्रसिद्ध भौतिकशास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग यांच्या मेंदूवर त्याचा प्रयोग सुरू केला आहे. या संशोधनामुळे हॉकिंग पुन्हा बोलू शकतील, अशी शक्यता आहे.

सत्तर वर्षीय हॉकिंग यांच्या मदतीने स्टॅनफोर्ड विद्यापीठातील शास्त्रज्ञ हे संशोधन करीत आहेत. मेंदूतील लहरी ग्रहण करून हा 'आय ब्रेन' हॉकिंग यांच्याशी कम्प्युटरच्या सहाय्याने संवाद साधणार आहेत. प्रा. हॉकिंग गेली तीस वर्षे मोटार न्यूरॉन विकाराच्या यातना सोसत असून, बोलू शकत नाहीत. त्या विकारांमुळे त्यांच्या स्नायूंची क्षमताही घटत आहे. सध्या ते एका कम्प्युटरच्या माध्यमातून रोबोसारख्या आवाजात बोलतात. पण त्यांची प्रकृती दिवसेंदिवस खालावत असल्याने त्यावर परिणाम होत आहे. स्टॅनफोर्ड विद्यापीठाचे प्रा. लो यांनी हा 'आय ब्रेन' विकसित केला आहे. तो काडेपेटीच्या आकाराचा असून अत्यंत हलका आहे. एका काळ्या पट्टीच्या सहाय्याने तो हॉकिंग यांच्या डोक्याला बांधण्यात आला असून त्या पट्टीवर अनेक न्युरोट्रान्समीटर्स बसवलेले आहेत. तो डोक्यावर बांधल्यानंतर हॉकिंग यांना ते उजव्या हाताने काहातरी काम करीत आहेत, असा विचार करण्यास सांगण्यात आले. त्यातून लहरीचा एक पॅटर्न तयार झाला. एके दिवशी अक्षरे, शब्द आणि वाक्यात रूपांतर करण्यात यश येईल असा विश्वास प्रा. लो व्यक्त करतात.

“आम्हाला प्रा. हॉकिंग यांच्या मेंदूचे 'हॉकिंग' करण्याचा मार्ग सापडला आहे. हे संशोधन अत्यंत उत्साहवर्धक आहे. कारण मानवी मेंदूचा ॲक्सेस मिळणारे तंत्रज्ञान आम्ही प्रथमच विकसीत करीत आहोत. मोटार न्यूरॉन विकारामुळे पीडित असलेल्यांना त्यामुळे संवादाचे नवे माध्यम उपलब्ध होऊ शकेल. हे माध्यम शरीरापेक्षा मेंदूवर अधिक अवलंबून असेल.

पुढच्या महिन्यात केंब्रिज विद्यापीठात होणाऱ्या परिषदेत प्रा. लो आपल्या संशोधनाचे निष्कर्ष जाहीर करणार आहेत आणि त्या तंत्रज्ञानाचे प्रात्यक्षिक प्रा. हॉकिंग करण्याची शक्यता आहे. झोपेशी संबंधित विकारांवर उपचार करण्यासाठी, तसेच ऑटिझमचे (स्वमग्नता) निदान करण्यासाठीही या संशोधनाचा उपयोग होऊ शकेल, असा अंदाज आहे.

---

* स्वामित्व हक्क कायदा

मूळ कलाप्रकाराचा फॉर्म बदलणे... जुन्याचे नवे करणे... जसेच्या तसे उचलणे... कविता चोरणे... मूळ कलाकृतीची करार न करता नक्कल करणे... असे कलेच्या क्षेत्रातील वेगवेगळे गैरप्रकार स्वामित्व हक्क संशोधन विधेयकामुळे थांबतील, अशी प्रतिक्रिया कलाक्षेत्रातून व्यक्त होत आहे. हे विधेयक लोकसभेत मंजूर झाले.

साहित्यिक डॉ. द.भि. कुलकर्णी म्हणाले, केवळ व्यावहारिक लाभाचा विषय नाही. त्यामागील लेखकाचा नैतिक अधिकार आणि समाजाची नैतिकता जपणे हे परिणामही महत्वाचे आहेत. दुसऱ्याच्या साहित्याचे भाषांतर-कलांतर होणे आता थांबेल. शिवाय, मराठी लेखक, कलावंतांनाही या कायद्यामुळे स्वामित्व हक्काची जाणीव होईल. आजवर ती केवळ इंग्रजी लेखकांमध्येच होती. या संदर्भात साहित्यिक डॉ. आनंद यादव म्हणाले, ज्यांनी कलेची निर्मिती केली आहे त्यांना बऱ्याचदा त्याचे मोल मिळत नाही. पण या नव्या कायदानुसार कलेची चोरी करणाऱ्यांवर कायदेशीर कारवाई करता येईल.

चित्रकार रवी परांजपे म्हणाले, अनेकदा माझ्या चित्रांची शैली चोरली गेली. इतकेच नाही तर माझे वाक्य जसेच्या तसे इतर पुस्तकात मला दिसले. असे अनुभव माझ्यासह अनेक कलावंतांना आले असतील. ते यापुढे येणार नाहीत. हा कायदा कलावंतांच्या मूळ निर्मितीचे रक्षण करेल.

डॉ. प्र.चिं. शेजवलकर म्हणाले, साहित्य, संगीत, नाट्य, चित्र, शिल्प अशा वेगवेगळ्या कलाप्रकारांतील निर्मात्यांवर होणारा अन्याय या नव्या कायद्यामुळे थांबू शकेल. जो कलाकार कलाकृती निर्माण करतो त्याच्याकडेच स्वामित्व हक्क असायला हवेत, हा विचार आता प्रकाशकांनीही ध्यानात घ्यायला हवा.

प्रकाशक दिलीप माजगावकर म्हणाले, एखाद्या कलाकाराची कलाकृती इतर ठिकाणी वापरली तर मानधन मिळायलाच हवे. या संदर्भात समोरील व्यक्तीनेही जागरूकता ठेवावी म्हणजे या कायद्याचे आपोआप रक्षण होईल.

* 'देव' कण सापडला

गेली पन्नास वर्षे हुलकावणी देणारा हिमस बोसॉन म्हणजेच गॉड पार्टिकल हा मूलभूत कण अखेर सापडल्याचा दावा 'सर्न' या आंतरराष्ट्रीय संस्थेच्या वैज्ञानिकांनी केला आहे. विश्वाच्या निर्मितीत अत्यंत महत्वाची भूमिका बजावणारा हा कण सापडल्याने आता विश्वरचनाशास्त्र व भौतिकशास्त्र यांच्या संकल्पनांची फेरमांडणी करावी लागणार आहे. एकविसाव्या शतकातील हा अत्यंत महत्वाचा शोध असून त्याची तुलना इलेक्ट्रॉनच्या शोधाशी करण्यात येत आहे. 'सर्न' (युरोपियन सेंटर फॉर न्यूक्लीअर रिसर्च) या वैज्ञानिक संघटनेतर्फे विश्वनिर्मितीचे रहस्य उलगडण्यासाठी अणू आघातकाचा म्हणजे अणू एकमेकांवर वेगात आदळविण्याचा महत्वाकांक्षी

प्रयोग सुरू आहे. या प्रयोगात जगभरातील शास्त्रज्ञांनी भाग घेतला आहे.

‘हिग्ज बोसॉन’ वा गॉड पार्टिकल हा कण विश्वातील सर्व द्रव्याला आकार व वस्तुमान देत असतो. या कणाला वैज्ञानिक पीटर हिग्ज आणि भारतीय भौतिकशास्त्रज्ञ सत्येंद्रनाथ बोस यांच्या नावावरून हिग्ज बोसॉन नाव असे देण्यात आले आहे. बोस यांनी केलेल्या संशोधनाचा आधार घेऊन जगप्रसिद्ध भौतिकशास्त्रज्ञ आइनस्टाइन यांनी मूलभूत उपकणांबाबत संशोधन केले होते. या कणाचे अस्तित्व १९६४ मध्ये सहा शास्त्रज्ञांनी सूचित केले होते. ‘सर्न’ने प्रसिद्धीस दिलेल्या निवेदनात म्हटले आहे की, लार्ज हॅड्रॉन कोलायडरच्या महाकाय यंत्राच्या मदतीने करण्यात आलेल्या प्रयोगातून हिग्ज बोसॉन सारखे गुणधर्म असलेला कण सापडलेला आहे.

सर्नचे महासंचालक रॉल्फ ह्यूर म्हणाले, मानवी आकलनातील मैलाचा दगड आम्ही गाठला आहे. विस्तृत संशोधन करून नवीन कणाचे गुणधर्म निश्चित केले जातील. त्यातून विश्वाचे गूढ उकलण्यास मदत होईल.” हिग्ज बोसॉन हा कण विश्वनिर्मितीच्या वेळी म्हणजे १३.७ अब्ज वर्षापूर्वी झालेल्या महाविस्फोटात तयार

नवे कोरे

फार्गोची कण

नरेंद्र माहुरतळे

१३० रु. पोस्टेज २५ रु.

गाव, गावकीतील अनेक प्रश्न, विकासाच्या नावानं पुन्हा भकास होताना दिसतात. या भकासपणात होरपळ होते ती गावाखेड्यात राहणाऱ्या सामान्यांचीच! आर्थिक विषमतेमुळे हे भकासपण पुन्हा डोळ्यात सलू लागतं. ‘इमला व पाया’ संस्कृतीत गुंतून पडलेलं हे भीषण वास्तव गावाशी घट्ट जुळलेल्या नाळेपासून वेगळं होण्याचा प्रयत्नही करू देत नाही, तेव्हा जास्तच तगमग व्हायला लागते.

झाला व एका अदृश्य प्रभाव क्षेत्रात त्याचे अस्तित्व आहे. जेव्हा इतर काही कण हिग्ज बोसॉनच्या संपर्कात येतात तेव्हा त्यांची गती कमी होते व नंतर त्यांना वस्तुमान प्राप्त होते, असा हा सिद्धांत आहे. प्रकाशाचे कण मात्र तो रोखू शकत नाही. सर्नच्या वेबसाइटवर गॉड्स पार्टिकलचे पुरावे देणारी ध्वनिचित्रफीत पाहता येते.

* सुखदेव थोरात समितीचे मत

घटनेचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या काट्टूनवरून गाजलेल्या वादंगानंतरही एनसीईआरटीच्या राज्यशास्त्राच्या पाठ्यपुस्तकातील सर्व व्यंगचित्रे काढून टाकण्याची गरज नाही, असे मत सुखदेव थोरात यांच्या अध्यक्षतेखालील तज्ज्ञ समितीने व्यक्त केले आहे. मात्र, योग्य व्यंगचित्रांचा अंतर्भाव करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे लागू करण्याची शिफारसही केली आहे.

इंडियन कौन्सिल ऑफ सोशल सायन्स रिसर्चचे अध्यक्ष सुखदेव थोरात या समितीचे अध्यक्ष होते. व्यंगचित्रांतला नकारात्मक स्वरूपाचा मजकूर वगळण्यात यावा असेही समितीने म्हटले आहे.

* 'दोन ध्रुवांवर दोन पावलं'चे प्रकाशन

“जगभरातील विविध परंपरा, ऐतिहासिक संचित यांचा प्रभावी वापर करून पर्यटकांना आकर्षित करण्यात आपण महाराष्ट्रीय कमी पडत आहोत,” अशी खंत महाराष्ट्र नवनिर्माण सेनेचे अध्यक्ष राज ठाकरे यांनी सुहास मंत्री लिखित 'दोन ध्रुवांवर दोन पावलं' या पुस्तकाच्या प्रकाशन समारंभात व्यक्त केली.

“मी वाचलेल्या सर्वोत्तम प्रवास वर्णनांमध्ये या पुस्तकाचा समावेश होऊ शकेल. उत्तर ध्रुव आणि दक्षिण ध्रुव हा प्रदेश वाचकांसमोर उभा करण्याची किमया मंत्री यांनी साधली आहे.” असेही राज ठाकरे म्हणाले.

* 'रुजवात'चे प्रकाशन

“कविता हा साहित्याचा अमूल्य ठेवा आहे. मात्र हे मोल कुठेतरी कमी झाले असून मनाला स्पर्श करणाऱ्या कविता दुर्मिळ झाल्या आहेत. नवोदित कवींमध्ये कल्पनाशक्ती आणि प्रतिभेचा अभाव आढळतो. केवळ प्रतिभावंत कवीच इतिहास निर्माण करू शकतो,” असे मत शिवशाहीर बाबासाहेब पुरंदरे यांनी व्यक्त केले. कवयित्री रेवा लिमये लिखित 'रुजवात' या कवितासंग्रहाचे प्रकाशन कवी सुधीर मोघे यांच्या हस्ते झाले.

शिवशाहीर म्हणाले, “आपल्या संस्कृतीत वेदकालापासून निर्माण झालेल्या

काव्यशास्त्राला आजही खूप महत्त्व आहे. हल्ली कविता सुमार दर्जाच्या असतात.

सुधीर मोघे म्हणाले, “कलेत चांगले किंवा वाईट कधीही नसते. ती खरी किंवा खोटी असू शकते. कवीने कवितेवर निर्व्याज प्रेम करायला शिकले पाहिजे, तरच प्रतिभासंपन्न कविता जन्माला येऊ शकते.”

* निवेदिता गोखले लंडन येथील परिषदेत सहभागी

“लहानपणापासूनच मला लेखनाची आवड. कविताही करायचे. लेखनाचे सर्व प्रकार मला हाताळायचे होते. पण त्याचे प्रशिक्षण देणारा अभ्यासक्रम आपल्याकडे नाही. आता लंडन येथे प्रशिक्षण घेतल्यावर लेखन हे पूर्णवेळ व जाणीवपूर्वक निवडलेले करीअर असते, हे मला दाखवायचे आहे...” असे निवेदिता गोखले यांनी स्पष्ट केले.

लंडन येथे होणाऱ्या इंटरनॅशनल क्रिएटिव्ह रायटर्स कॉन्फरन्समध्ये विविध देशांतील ६४ साहित्यिक सहभागी झाले होते. परिषदेमध्ये ‘मार्क्सिस्ट क्रिटिसिझम बियाँड मार्क्स’ या विषयावर निवेदिता गोखले यांनी शोधनिबंध सादर केला. त्या म्हणाल्या, “शाळेत मी कविता करायचे. ‘दिलखुलास’ हा माझा लघुकथांचा संग्रहही प्रकाशित झाला. लेखनाची आवड लक्षात घेऊन मी जनसंपर्क माध्यमातील शिक्षण घेतले. त्यातून पटकथा लेखन कसे करायचे हे कळले. पण लेखनाच्या सर्व बाजू शिकण्यासाठी लंडन गाठले.” मार्क्सवादी लेखनही गोखले यांनी अभ्यासले. त्यातूनच त्यांचा शोधनिबंध तयार झाला. हा निबंध त्यांनी लंडन येथील ग्रेट रायटिंग क्रिएटिव्ह रायटिंग फाऊंडेशनला पाठवला तेव्हा त्यांना निबंध सादरीकरणासाठी बोलविण्यात आले.

* स्यू की यांनी तब्बल २१ वर्षांनी नोबेल स्वीकारले

“आमच्या जगात संपूर्ण शांतता हेच आमचे ध्येय आहे,” असे भावपूर्ण मत म्यानमारच्या लोकशाहीवादी नेत्या ऑंग सान स्यू की यांनी १६ जून रोजी शांततेचे नोबेल पारितोषिक स्वीकारताना व्यक्त केले. १९९१ मध्ये त्यांना हे पारितोषिक जाहीर झाले होते; पण नजरकैदेत असल्यामुळे त्यांना ते स्वीकारता आले नव्हते.

म्यानमारमधील लष्करी हुकूमशाहीविरुद्ध लोकशाहीच्या मार्गाने लढा देणाऱ्या स्यू की यांना लष्करशाहींनी १५ वर्षे नजरकैदेत ठेवले होते. पण आता त्यांना मुक्त करण्यात आले असून, स्यू की २५ वर्षांनंतर युरोपच्या दौऱ्यावर गेल्या होत्या. नोबेल पारितोषिकाचा स्वीकार हा त्यांच्या दौऱ्यातील महत्त्वाचा कार्यक्रम होता. लष्कर सत्ता सोडण्याची शक्यता नसल्यामुळे म्यानमारमधील लोकशाहीचा लढा अद्याप चालू असल्याचे त्या म्हणाल्या.

---

* ज्योत्स्ना भोळे स्वरोत्सव

सृजन फाउंडेशनतर्फे ज्योत्स्ना भोळे यांच्या स्मृतीप्रीत्यर्थ स्वरोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले होते. या महोत्सवाची सुरुवात सर्व कलाकारांनी 'विघ्नेश्वर गणपती भजितो' या गाण्याने केली. गणेशवंदनेनंतर ज्योत्स्नाबाईंच्या आवडत्या 'शूरा मी वंदिले' या गाण्याने त्यांच्या स्मृती गायिका शिल्पा पुणतांबेकर यांनी जागविल्या. गायक प्रथमेश लघाटे याने 'जय जय गौराशंकर' या नाटकातले 'नारायणा रमा रमणा' हे गाणे पेश केले. गायिका नीलाक्षी पेंढारकर (मर्म बंधातली ठेव ही), गायक अमोल बावडेकर (घेई छंद मकरंद) हेही रसिकांच्या पसंतीस उतरले.

* 'बालगंधर्व शिष्यवृत्ती'

रंगभूमीवर उल्लेखनीय काम करणाऱ्या किंवा करू इच्छणाऱ्या नव्या पिढीतील कलावंतांना यापुढे 'बालगंधर्व शिष्यवृत्ती' देण्यात येणार असल्याची घोषणा महापौर वैशाली बनकर यांनी बालगंधर्व रंगमंदिराच्या ४५ व्या वर्धापन दिनानिमित्त आयोजित सांस्कृतिक कार्यक्रमात केली. या प्रसंगी उपमहापौर दीपक मानकर, अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषदेच्या पुणे शाखेचे अध्यक्ष डॉ. सतीश देसाई, एकपात्री कलाकार दीपक देशपांडे, विजय पटवर्धन, चंद्रशेखर महामुनी, निर्माते शिरीष कुलकर्णी आदी उपस्थित होते.

बनकर म्हणाल्या, "बालगंधर्वांच्या नावाने दरवर्षी ज्येष्ठ कलावंताला पुरस्कार दिला जातो. यंदापासून नव्या पिढीतील कलावंतांना शिष्यवृत्ती दिली जाणार आहे. त्याची रूपरेषा सर्वांना विचारात घेऊन ठरवली जाईल." यावेळी 'हास्यकल्लोळ', 'महाराष्ट्राची लोकधारा', 'बालगंधर्व आयडॉल स्पर्धा' असे विविध कार्यक्रम सादर करण्यात आले.

* चौथे विश्व मराठी संमेलन

अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळातर्फे टोरांटो येथे चौथे विश्व मराठी साहित्य संमेलन ३१ ऑगस्ट ते २ सप्टेंबर या दरम्यान होणार आहे. टोरांटोतील मराठी भाषिक मंडळाने यंदाच्या संमेलनाच्या आयोजनाची जबाबदारी स्वीकारली आहे. आपल्या संकेतस्थळावर संमेलनाच्या तारखा जाहीर केल्या आहेत आणि वाचक रसिकांना संमेलनाचे निमंत्रण दिले आहे. याला महामंडळाच्या अध्यक्ष उषा तांबे यांनी दुजोरा दिला आहे. टोरांटोतील लिक्विंग आर्ट्स सेंटर, मिसिसागा (ऑंटारिओ) येथे संमेलन होणार असून अध्यक्षपदी कवी ना. धों. महानोर असणार आहेत.

* श्री-डी नंतर आता सिक्स-डी

काही अनुभव घेण्याची आपली इच्छा नसते आणि काही अनुभव इच्छा असूनही घेता येत नाहीत. उंच घाटातून जाताना आपली गाडी अचानक दरीत कोसळली किंवा जोरदार वाऱ्याबरोबर उंच उडून आपण अंतराळात गेलो तर... असेच काहीसे अनुभव तुम्ही आता खुर्चीवर बसून घेऊ शकता. कारण 'सिक्स डी'चा जमाना आला आहे. गेल्या महिन्यात पाच हजार पुणेकरांनी नगर रस्त्यावरील फिनिक्स मॉल मध्ये या नव्या तंत्रज्ञानाची जादू अनुभवली. आजपर्यंत आपण अनेक चित्रपट श्रीडी तंत्रज्ञानाद्वारे पाहिले. आता त्याची जागा घेण्यासाठी 'सिक्स-डी' तंत्रज्ञानाने कंबर कसली आहे. या तंत्राद्वारे बनविलेली चित्रपटगृहे उत्तर भारतात यापूर्वीच झाली आहेत. आता पुण्यात हा अनुभव घेण्याची सोय झाली आहे. समोर दिसणाऱ्या श्री-

क्रिटिकल

डॉ. रॉबिन कुक

अनुवाद डॉ प्रमोद जोगळेकर

३६० रु. पोस्टेज ३० रु

मार्च-एप्रिल २००७ मधल्या एका आठवड्यात एकमेकांना अजिबात न ओळखणाऱ्या तीन माणसांच्या आरोग्याच्या संदर्भात सर्वस्वी अनपेक्षित अशा घटना घडल्या. ह्या घटनांमध्ये दोघांचा जीव गेला. शिवाय हजारो लोकांच्या जीवनांवर गंभीर परिणाम झाले.

या घटनांमध्ये बळी पडलेल्या लोकांना असं काही होणार, याची पुसटशीही कल्पना नव्हती. या तिघांमधला एक गोरा डॉक्टर होता. दुसरा आफ्रिकन-अमेरिकन कॉम्प्युटर प्रोग्रॅमर होता. तिसरा आशियाई वंशाचा होता. व्यवसायानं अकाउंटंट असणाऱ्या या तिसऱ्याची निर्घृण हत्या झाली होती.

दी चित्रासोबत आपल्या अंगावर कोसळणारा वारा, सर्व दिशांनी येणारे नैसर्गिक आवाज, गुरुत्वाकर्षण शक्ती, हालणाऱ्या खुर्च्या चित्रपटाचा भन्नट फिल देतात. प्रेक्षकांच्या आवडीनुसार काही मिनिटांचा चित्रपट पाहण्यासाठी आपण निवडू शकतो. कॅनन कॉस्ट सारखे चित्रपट तर सहा मिनिटात घाम फोडतात. चित्रपट पाहणाऱ्यांचे धाबे दणाणले की त्यांच्या किंकाळ्या आणि आरडाओरडा बाहेर ऐकायला येतो. 'सिक्स-डी' तंत्रज्ञानाद्वारे चित्रपट दाखवताना पाऊस, पाणी, स्पर्श, गंध, वारा असे प्रकार वापरता येतात. याविषयी नगर रस्त्यावरील फिनिक्स मॉलमधील 'सिक्स-डी'चे व्यवस्थापक गणेश पाटोळे म्हणाले, "आम्ही सहा चित्रपट दाखवतो. सर्व वयोगटातील प्रेक्षकांची पसंती मिळत आहे. 'टू-जी' फोर्सचा अनुभव देणारे हे भारतातील पहिले 'सिक्स-डी' केंद्र आहे.

'सिक्स-डी' तंत्रज्ञानाचा अनुभव घेताना अनेकांना घाम फुटतो. यासाठी गर्भवती महिला, हृदयविकार ग्रस्त आणि तीन वर्षाखालील मुले यांना प्रवेश दिला जात नाही.

* 'सलील लचके' आश्वासक शास्त्रज्ञ

अमेरिकेत डेलावर विद्यापीठात संशोधन करित असलेल्या डॉ. सलील अनिल लचके यांचा अमेरिकेतील पहिल्या २२ आश्वासक जैववैद्यकीय शास्त्रज्ञांमध्ये समावेश करण्यात आला आहे असे तेथील प्रख्यात प्यू चॅरिटेबल ट्रस्टने जाहीर केले आहे. अंधत्वाला कारणीभूत ठरणाऱ्या जनुकांबाबत डॉ. लचके संशोधन करित आहेत. मोतीबिंदू आणि काचबिंदू का होतात, त्यासाठी कोणती जनुके कारणीभूत आहेत, हे तपासून त्याबाबतच्या जैविक रचनेचा अभ्यास ते करित आहेत. डोळ्यातील विशिष्ट पेशींच्या कार्यात बिघाड झाल्यावर भिंग अपारदर्शक होते आणि त्यामुळे मोतीबिंदू होतो. 'टीडीआरडी ७' नावाचे जनुकही डॉ. लचके यांनी शोधून काढले आहे. या संशोधनाची दखल घेत आघाडीवरील २२ जैववैद्यकीय शास्त्रज्ञांत त्यांचा समावेश करण्यात आला आहे.

हा सन्मान मिळालेल्या शास्त्रज्ञांना संशोधनासाठी २.४० लाख डॉलर रक्कम दिली जाणार आहे. 'हा माझ्यासाठी खूप मोठा सन्मान आहे,' अशी प्रतिक्रिया डॉ. लचके यांनी दिली. ते म्हणाले, 'डोळ्यांशी संबंधित आजारांवरील जनुकांचा अभ्यास केल्यानंतर डोळ्याचे कार्य समजण्यास मदत होते. त्याचबरोबर उपचार निश्चित करायलाही मदत होते.'

डॉ. लचके हे मुळचे पुण्यातील आहेत. पदवीपर्यंतचे शिक्षण त्यांनी पुण्यात घेतले आहे. सध्या ते डेलावर विद्यापीठात असिस्टंट प्रोफेसर आहेत.

* 'मैं हूँ डोरेमॉन' द्वारे बांगला देशात हिंदीचा प्रसार

रोबोसारख्या मांजराच्या लीला दाखवणारे कार्टून 'डोरेमॉन' सध्या शाळेच्या वहांपासून ते घरातल्या इंटरिअर पर्यंत सगळीकडे धुमाकूळ घालत आहे.

बांगलादेशातील पालकांची तक्रार आहे की 'डोरेमॉन'मुळे हिंदी भाषेचा प्रभाव वाढतो आहे आणि बांगला भाषेकडे दुर्लक्ष होत आहे.

भारतीय उपखंडात डिस्नी चॅनेलवर 'डोरेमॉन' हिंदी भाषेत दाखविले जाते. बांगलादेशातील केबल ऑपरेटर भारतीय चॅनेलचे सिग्नल स्थानिक ग्राहकांपर्यंत पोचवितात. त्यामुळे साऱ्या देशभर हिंदीतील 'डोरेमॉन' दिसतो. 'बीबीसी हिंदी'

एका कॉर्पोरेट ब्रँडची उत्क्रांती

मूळ लेखक मॉर्गन विट्झेल

प्रस्तावना राम चरण

अनुवाद विदुला टोकेकर

२२० रु. पोस्टेज ३० रु.

टाटा ब्रँड म्हणजे आहे तरी काय? काय आहेत त्याची मूल्यं? जगातील आणि भारतातील लोकांना त्यातून काय समजतं? या रंजक आणि माहितीपूर्ण पुस्तकात लेखक मार्गन विट्झेल टाटांच्या हृदयाचा ठाव घेतात, टाटांचं नाव आणि प्रतिमा कशी निर्माण होत गेली आणि या प्रतिमेचं रूपांतर एका बलवान आणि मौल्यवान ब्रँडमध्ये करण्यासाठी या उद्योगसमूहाने काय केलं याचं वर्णन करतात.

वेबसाइटवर दिलेल्या माहितीनुसार, येथील मुलांना हिंदीतील 'डोरेमॉन'चे शीर्षकगीत छान गाता येते. मात्र बांगला भाषेत चार शब्द बोलताना अडचणी येतात.

बांगला देशात आधीच हिंदी टीव्ही चॅनेल्स आणि हिंदी चित्रपट कमालीचे लोकप्रिय आहेत. या विषयी कोणाची तक्रार नाही; मात्र मुलांचा विषय येताच भाषेविषयी देशात संवेदनशीलता उफाळून येते. 'वाढत्या वयात मुलांनी एका भाषेवर प्रभुत्व मिळविणे योग्य आहे. आम्ही वर्गात इंग्रजी शिकवतो आणि मुले टीव्ही वर 'डोरेमॉन पाहून हिंदी शिकतात. अशाने त्यांना कोणतीच एक भाषा नीटपणे शिकता येणार नाही,' अशी भीती बांगला देशातील शिक्षणतज्ज्ञांना वाटते.

खरे तर बांगला भाषेत चांगली कार्टून्स उपलब्ध नाहीत. त्यामुळे मुले अशा कार्यक्रमांकडे ओढली जात आहेत. देशात सरकारी चॅनेलशिवाय २० चॅनेल्स दिसतात. 'लहान मुलांसाठी योग्य कार्यक्रम बनविणाऱ्यांची संख्या आमच्याकडे खूपच कमी आहे,' असे तेथील टीव्ही निर्माते मान्यही करतात. मुलांचे सारे चित्त 'डोरेमॉन'ने आपल्याकडे खेचले आहे.

* इंटरनेटवर मुले काय पाहतात?

इंटरनेटवर बसून आपल्या पालकांना बनवण्यामध्ये आजची तरुण पिढी आघाडीवर असल्याचे टेक्नॉलॉजी सुरक्षेमधील अग्रगण्य कंपनी 'मॅकफी'ने केलेल्या सर्वेक्षणामधून दिसून आले आहे. 'युवा पिढी आणि इंटरनेट' याबाबत मॅकफीने अमेरिकेमध्ये केलेल्या सर्वेक्षणामध्ये निम्न्याहून अधिक पालकांना आपल्या मुलांच्या इंटरनेट वापरावर नियंत्रण ठेवण्याइतपत काळजी वाटत असल्याचे म्हटले आहे. इंटरनेटचा वापर करताना, अनावश्यक, अश्लील संकेतस्थळांचा वापर गेल्या काही वर्षांमध्ये वाढत चालला आहे. ७० टक्के युवा पिढी पालकांचे नियंत्रण झुगारून देत असून, आपला ऑनलाइन व्यवहार युवा पालकांपासून लपवून करते. संगणकांवर नोंद झालेल्या सर्वच संकेतस्थळांची 'हिस्ट्री' तत्काळ नष्ट करून किंवा पालक जवळ आल्यानंतर 'स्क्रीन मिनिमाइझ' करून पालकांना फसवण्यात ही पिढी पटाईत आहे. २०१० मध्ये संस्थेने केलेल्या सर्वेक्षणानुसार पालकांनी इंटरनेट नियंत्रणासाठी वापरलेल्या सॉफ्टवेअर्समधून ४५ टक्के तरुण पळवाटा काढत होते असे आढळले होते. आता त्यात प्रचंड वाढ झाली आहे.

व्हिडीओजच्या फाइल्स संगणकामध्ये लपविणे, अश्लील संकेतस्थळांचा 'अभ्यास' करणे, त्यानंतर हिस्ट्री नष्ट करणे, चॅटिंग, मेसेजिंग, सोशल नेटवर्किंग साइट्सवर अतिरिक्त वेळ राहणे, हॅकिंग करणे, सिनेमा-गाणी डाऊनलोड करणे, इन्स्टन्ट मेसेज लपविणे अथवा तत्काळ नष्ट करणे, ऑनलाइन व्यवहाराविषयी खोटे बोलणे, पालक तपासत नसलेल्या संगणकाचा वापर करणे, मोबाइल, स्मार्टफोनवरही

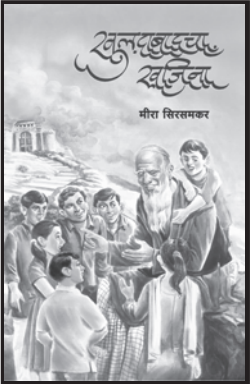

सारख्याच प्रकारचे इंटरनेट हाताळणे.

अमेरिकेतील ४३ टक्के युवक हिंसात्मक गोष्टी ऑनलाइन पाहणे पसंत करतात. ३६ टक्के युवा अश्लील विषयांवर 'संशोधन' करतात. ३२ टक्के तरुण अश्लील संकेतस्थळांवर ऑनलाइन असतात. १५ टक्के सोशल नेटवर्क अकाऊंट्स हॅक करतात.

डेस्कटॉप, लॅपटॉप, आयपॅड आणि अतिस्मार्ट फोन हाताळणाऱ्या भारतीय शहरी युवकांची समस्या मात्र अमेरिकी तरुणांहून भयंकर आहे. मुक्त विचारसरणी नसलेल्या समाजात इंटरनेटवर सारे मुक्त सहजगत्या सापडत असल्याने पोर्नोग्राफीच्या विळख्यात तरुण पिढी सापडली आहे. चार ते पाच वर्षांची मुले स्मार्टफोनवर, इंटरनेटवर, फेसबुकवर असल्याचे पालक अभिमानाने सांगतात. मात्र त्याचे पुढील काळातील तोटे त्यांच्या लक्षात येत नाहीत. ग्रामीण भागातही इंटरनेट सुविधा आणि मोबाइल इंटरनेटने युवा पिढीला नको त्या गोष्टींची चटक लावली आहे.

नवे कोरे

खुलदाबादच्या खजिन्यात

मीरा सिरसमकर

मीरा सिरसमकर

९५०. पोस्टेज २००.

खट्याळपणा, खोडकरपणा, खेळकर वृत्ती आणि खळाळणारा उत्साह ही वैशिष्ट्यं साऱ्याच लहान मुलामुलींची -

मग ती शहरातली असोत वा ग्रामीण भागातली.

'खुलदाबादच्या खजिन्यात' अशाच मुलामुलींच्या गमतीजमती दडलेल्या आहेत.

त्या तुम्हाला खचितच आवडतील.

खरं तर यातील बालकुमार तुम्हाला कुठेतरी भेटलेलेही असतील!

---

* जिंदादिल पत्रकार

विजया मेहता यांचा 'पेस्तनजी' नावाचा चित्रपट जाणकार चित्रपट रसिकांना आठवत असेल. पारसी समाजाचे अल्पसंख्य होत जाणे व त्या समाजातील माणसांचे एकटे पडणे याचे मर्मभेदक चित्रण त्यात होते. हा चित्रपट ज्यांच्या कथेवरून बनविला ते बी. के. करंजिया काही दिवसांपूर्वी हे जग सोडून गेले. मात्र ते स्वतः कथेतल्या पेस्तनजीसारखे एकटे न पडता वयाच्या ९२व्या वर्षापर्यंत सर्व समाजाशी एकरूप होत जिंदादिल आयुष्य जगले. बर्जोर आणि रुसी ही करंजिया बंधूंची जोडी इंग्रजी पत्रकारितेत गाजली. बर्जोर विल्सन कॉलेजमध्ये शिकत असताना १९३४ साली कॉलेजमधील विद्यार्थ्यांची स्टडी टूर मालाडच्या बांबे टॉकिजच्या स्टुडिओमध्ये गेली होती. तेव्हाची लोकप्रिय अभिनेत्री देविकाराणी हिच्या चित्रपटाचे चित्रीकरण तेथे चालू होते. देविकाराणीला पाहताच बीके भान हरपून गेले. एखादी स्वप्नदेवता पाहात असल्याचा भास आपल्याला झाला, असे त्यांनी लिहून ठेवले आहे. तेथून त्यांना चित्रपटमाध्यमाविषयी कुतूहल वाटू लागले व त्यांनी पत्रकारितेतही तीच वाट चोखाळली. पुढे फिल्म फेअर, स्क्रीन, सिनेव्हॉइस अशा चित्रपटविषयक नियतकालिकांचे संपादन करताना त्यांनी या माध्यमाकडे अतिशय गंभीरपणे पाहिले. ग्लॅमरच्या झगमगाटापलीकडचे जग त्यांनी आपल्या लेखणीतून पकडले. मास्टर निस्सार, देविकाराणी, देवआनंद, दिलीपकुमार यांच्या विषयी त्यांनी लिहिलेल्या आठवणी हृद्य आहेत. त्यांचे 'अॅन एलियन इन बॉलिवुड' हे आत्मचरित्र अतिशय वाचनीय आहे. 'अॅण्ड द शो गोज ऑन : इंडियन चॅप्टर' नावाच्या लघुपटाचे लेखनही त्यांनी केले होते. त्यांनी फिल्म फायनान्सिंग कॉर्पोरेशनची स्थापना केली व त्यानंतर एनएफडीसीचे अध्यक्षपद भूषविताना कमी खर्चात दर्जेदार चित्रपट काढणाऱ्या तरुण दिग्दर्शकांना अर्थसहाय्य करण्याची योजना प्राधान्याने राबविली, २६ जुलैच्या मुंबईतील प्रलयंकारी पावसाच्या विदारक अनुभवाने मात्र ते व्यथित झाले व मुंबईच्या व्यवस्थापनातील अनागोंदीला कंटाळून पुण्यात स्थायिक झाले होते. पुणे येथे त्यांचे निधन झाले.

* विश्वकोश मंडळाचा 'बोलका कन्याकोश'!

विविध क्षेत्रांतील कर्तृत्ववान मराठी महिलांची ओळख करून देणारा 'बोलका कन्याकोश' अर्थात ध्वनिफितींचा संच राज्य विश्वकोश मंडळाने तयार केला आहे. या कोशात विविध क्षेत्रातील २५९ महिलांचा परिचय आला आहे.

ध्वनिफितीत राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील, लता मंगेशकर, माणिक वर्मा, अनुराधा पौडवाल, कमला सोहोनी, कमला हॉस्पेट, डॉ. विजया राजाध्यक्ष, तेजस्विनी पंडित, कविता महाजन, रोहिणी खाडिलकर, अंजली भागवत आदी महिलांचा

परिचय करून देण्यात आला आहे. यात तीन सीडी असून एकूण ध्वनिमुद्रण सुमारे २२ तासांचे आहे.

* 'फायरफॉक्स' नव्या अवतारात

इंटरनेट एक्सप्लोरर मध्ये 'गुगल'चे क्रोम हे ब्राऊजर आघाडीवर आहे. मात्र, त्याला टक्कर देण्यासाठी अन्य कंपन्याही आपले ब्राऊजर अपडेट करू लागल्या आहेत. 'मोझिला'च्या 'फायरफॉक्स'चा नवा अवतार हा त्याचाच एक भाग आहे. क्रोमला टक्कर देण्यासाठी पूर्वनियोजित तारखेच्या आधीच 'मोझिला'ने फायरफॉक्स १३ डाउनलोडसाठी उपलब्ध केले असून, हे बीटी व्हर्जन सध्याच्या 'ब्राउजर'ना टक्कर देणारे आहे. वेग आणि उपयुक्ततेबद्दल आधीपासूनच नावाजल्या जाणाऱ्या

दुभाष्या

दाऊद हॅरी
अनुवाद
अजित व्यं. कुलकर्णी

१७५०. पोस्टेज २५०.

पुस्तकाचा लेखक सुदान देशातील डारफर प्रांताचा रहिवासी आहे.वंशाने तो 'झंघावा' आहे. 'झंघावा' ही डारफर मधील भटकी जमात. अरब आणि आफ्रिकन या दोन्ही वंशाचे लोक डारफरमध्ये गेली हजारो वर्षे गुण्यागोविंदाने राहत आहेत. पण गेली काही वर्षे डारफर प्रांतात भयंकर वंशविच्छेद सुरू आहे. स्वतःला 'उच्च' समजणाऱ्या अरब वंशीयांना त्यांचे मूळ आफ्रिकन बांधव नकोसे झाले आहेत. सत्ताधारी अरब आणि त्यांना पाठिंबा देणारे मार्थेफिरू; हे मूळ आफ्रिकन वंशीयांना त्यांच्याच भूमीतून हाकलून देत आहेत. मूळ रहिवाश्यांच्या गावांवर आणि वस्त्यांवर हल्ले करून त्यांना जीवे मारण्यात येत आहे. स्त्रियांवर आणि कोवळ्या मुलींवर अत्याचार होत आहेत. लाखो विस्थापितांचे लोंढेच्या लोंढे शेजारील चॅड या राष्ट्रात आश्रय घेत आहेत. आधुनिक जगाला या घडामोडींचा मागमूसही नाही.

‘फायरफॉक्स’ची १३ वी आवृत्ती अधिक फास्ट आणि स्मार्ट आहे. यामध्ये अनेक बदल करण्यात आले आहेत. मात्र, ओपन करताक्षणी जाणवणारा आणि पसंतीस उतरणारा सर्वात मोठा बदल ‘टॅबज ऑन डिमांड’ हाच आहे. आतापर्यंत फायरफॉक्सची जाहिरात किंवा ब्लॉक पेज दिसणाऱ्या जागेचा ‘फायरफॉक्सने’ चांगला वापर केला आहे. ब्राउजर ओपन करताच युजरने आधी सर्वाधिक व्हिजिट दिलेल्या नऊ वेबसाइट ‘थंबनेल’च्या स्वरूपात होमपेजवर दिसतात. अर्थात गुगलच्या क्रोममध्ये अशा टॅबज आधीपासूनच झळकतात. मात्र, फायरफॉक्स आधी व्हिजिट केलेल्या कोणत्याही वेबसाइट ओपन न करता, तुम्ही जास्त ॲक्सेस केलेल्या वेबसाइट झळकवते. त्यामुळे युजरला हव्या त्या वेबसाइट ओपन करता येतात. तसेच या टॅबज एकाचवेळी लोड होत ब्राउजरचा स्पीड कमी करित नाहीत, तर त्याऐवजी क्लिक करताच लोड होतात. त्यामुळे सगळ्या टॅबज ओपन होण्याची प्रतीक्षा करण्याची गरज नाही. याशिवाय आपल्याला नको असलेल्या साइट बंद करण्यासाठी होमपेजवरील रिजेक्टचे बटण, आकर्षक डिस्प्ले अशी फायरफॉक्स १३ची आणखी वैशिष्ट्ये आहेत.

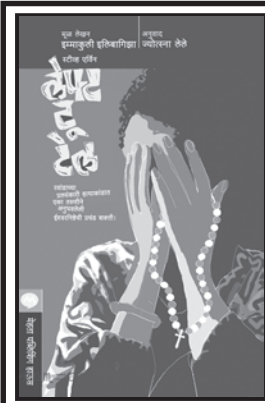
* पु. वि. बापट स्मृती व्याख्यान

बुद्धाने ज्ञानाला, प्रश्न विचारण्याला आणि प्रज्ञेला सर्वाधिक महत्त्व दिले. सर्व माणसे समान आहेत हे प्रत्यक्ष वागणुकीतून दाखवून दिले. ऐहिक जीवनही सुंदरतेने जगण्याचा मार्ग दाखवला. बुद्धांच्या विचारांचा स्पर्श झाला तरी माणूस अधिक उंचीवर जातो, असे प्रतिपादन पुणे विद्यापीठातील पाली विभागाने आयोजिलेल्या पु. वि. बापट स्मृती व्याख्यानात डॉ. आ. ह. साळुंखे यांनी केले. यावेळी वाराणसी-सारनाथ येथील केंद्रीय तिब्बती अध्ययन विश्वविद्यालयातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन प्राध्यापक प्रा. प्रदीप गोखले अध्यक्षस्थानी होते. डॉ. साळुंखे म्हणाले, “मी अलौकिक असून लोकांचा उद्धार करण्यासाठी आलो आहे, अशी भूमिका बुद्धांनी कधी घेतली नाही. प्रत्येक व्यक्तीत उच्च शिखरापर्यंत पोचण्याची क्षमता आहे, हा विश्वास बुद्धांनी दिला. तत्कालीन समाज परंपरेत असलेल्या अनेक गोष्टींच्या विरोधात बुद्ध मत मांडत होते. ज्या काळात ग्रंथप्रामाण्य मानले जाई, प्रश्न विचारले जात नसत, त्या काळात बुद्धांनी विवेकाच्या कसोटीवर घासून ज्ञानाचा मार्ग निवडावा, असे सांगितले. आत्मचिकित्सा हे स्वातंत्र्याचे लक्षण आहे. बुद्ध चरित्रात ते वारंवार दिसते.” आपले ज्ञान सर्वसामान्यांना देऊ नये, हा प्रघात बुद्धांनी मोडला. समाजातील सर्व स्तरांतील, जातीपंथातील लोकांना धम्माची शिकवण दिली. समतेचा आग्रह धरला. माणूस कुठे जन्माला आला, यापेक्षा त्याचे चारित्र्य, शील महत्त्वाचे असल्याचे त्यांनी सांगितले. बुद्धांनी स्त्रियांना हक्क, अधिकार आहेत असे सांगून. महिलांमध्ये आत्मविश्वास जागृत केला. विविध गाथांतून ७३ भिखवुणींनी आपले अनुभव,

विचार मांडले आहेत.

* 'गदिमा' स्मारक ॲम्फी थिएटर आणि ओपन स्पेस

कवी, गीतकार ग. दि. माडगूळकर यांचे स्मारक पारंपरिक स्मारकाच्या ऐवजी शिल्प, संग्रहालय, ॲम्फी थिएटर आणि त्यांची लोकप्रिय गीते ऐकण्यासाठी ओपन स्पेस अशा स्वरूपात आकाराला येणार आहे. गदिमांच्या नावाने पुण्यात स्मारक उभे रहावे यासाठी २००८-०९ च्या बजेटमध्ये सर्वप्रथम दोन कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली. त्यानंतर सुमारे चार वर्षे सलग आठ कोटी रुपयांची वाढीव तरतूद स्मारकासाठी करण्यात येऊनही स्मारकाच्या जागेवर सीमाभित्त उभारण्यापलीकडे

लेफ्ट टू टेल

इम्माकुली इलिबागिझा

स्टीव्ह एर्विन

अनुवाद

ज्योत्स्ना लेले

२९५०. पोस्टेज ३०००.

अफ्रिकेतील रवांडा या देशात १९९४ साली 'हूतू' आणि 'तुत्सी' या जमातींमध्ये भीषण हत्याकांड घडून आले.

जवळपास दहा लाखाहून अधिक माणसांचा बळी गेला.

या दंगलीने देशात अराजकाचे सत्र निर्माण झाले. या भयावह कत्तलीच्या

काळ्या सावलीत एक लहानशी मुलगी

जीव मुठीत धरून तो हिंसाचार अगतिकपणे बघत होती.

या नरसंहारात तिचं कुटुंब नामशेष झाले.

त्याबद्दल संयतपणे बोलणाऱ्या

इम्माकुली इलिबागिझाची ही कहाणी. माणसांमधील असीम कुरूपता आणि क्रौर्य पाहूनही त्यांच्यामधील ईश्वराचे अस्तित्व शोधणारी आणि माणसांच्या जगातील प्रेम, दया, शांती या जाणीवांना आवाहन करणारी ही इम्माकुली पुस्तकाच्या प्रत्येक पानागणिक वाचकाला अधिकाधिक अंतर्मुख बनवत जाणारी आहे.

प्रगती होऊ शकली नाही. आता या स्मारकाच्या कामाला गती मिळाली आहे. त्यासाठीचे नवे डिझाईन तयार करण्यात आले असून, वाकडेवाडी येथील माधवराव सिंदिया उद्यानाच्या शेजारील जागेवर हे स्मारक उभारण्याची योजना आहे.

या स्मारकाच्या प्रवेशद्वारावरच गदिमांचा पुतळा उभारण्यात येईल. कवी, गीतकार म्हणून गदिमा प्रसिद्ध असल्याने त्यानुसार काही शिल्पे साकारली जाणार आहेत. त्यांच्या कवितांचे सादरीकरण किंवा कार्यक्रम करण्यासाठी ॲम्फी थिएटर असेल. संग्रहालयामध्ये त्यांच्या पुस्तकांचा, लोकप्रिय गीतांच्या सीडींचा समावेश केला जाईल. त्यांची गीते ऐकण्याची सोयही करण्यात येणार आहे.

* पुण्यात 'मेटा युनिव्हर्सिटी'

पुणे विद्यापीठ, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, एज्युकेशन अँड रिसर्च (आयसर), राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळा (एनसीएल) आणि पुण्यातील काही अभिमत विद्यापीठे एकत्र येऊन 'मेटा युनिव्हर्सिटी' स्थापणार आहेत.

राजधानी दिल्लीत चार विद्यापीठांची 'मेटा युनिव्हर्सिटी' स्थापन झाली आहे. त्या धर्तीवर उपक्रम राबविण्यासाठी मनुष्यबळ विकासमंत्री कपील सिब्बल यांनी पुण्याची निवड केली आहे. त्यामुळे शैक्षणिक लवचिकता निर्माण होईल आणि विद्यार्थ्यांना एकाच वेळी तीन-चार विद्यापीठांची संयुक्त पदवीही मिळू शकेल. शिवाय सर्व संबंधित विद्यापीठे आणि संशोधन संस्थांमधील परस्पर सहकार्य वाढेल.

'मेटा युनिव्हर्सिटी' प्रकल्पाचे नेतृत्व पुणे विद्यापीठ करणार आहे. 'सेंट्रल अँडव्हान्स बोर्ड ऑफ एज्युकेशन' (कॅबे) या राष्ट्रीय स्तरावरील परिषदेच्या नुकत्याच झालेल्या बैठकीत याबाबत चर्चा झाली.

'मेटा युनिव्हर्सिटी'त विविध विद्यापीठे एकत्र येऊन परस्परांचे वर्ग आणि सुविधा विद्यार्थ्यांना पद्धतशीरपणे खुली करतील. दिल्लीमध्ये दिल्ली विद्यापीठ, जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, जामिया इस्लामिया विद्यापीठ आणि आयआयटी-दिल्ली यांनी 'मेटा युनिव्हर्सिटी' स्थापन केली आहे. एखाद्या विद्यार्थ्याने इंजिनिअरींगसाठी दिल्ली विद्यापीठात प्रवेश घेतला तर काही विषय आयआयटीतून शिकण्याची त्याला मुभा मिळेल. सामाजिक शास्त्रांसाठी जमिया इस्लामिया, 'जेएनयू' प्रख्यात असल्याने त्या विद्यापीठांतील तज्ज्ञांच्या वर्गांनाही संबंधित विद्यार्थ्यांना बसता येईल.

* इंटरनेटद्वारे शिक्षण : सकारात्मक परिणाम

“पारंपरिक शिक्षणापेक्षा विद्यार्थ्यांना इंटरनेटच्या माध्यमातून शिक्षण दिल्यास त्याचा सकारात्मक परिणाम घडून येतो. सर्जनशील विद्यार्थ्यांबरोबरच शिक्षकांना

आपल्या शाळांचाही विकास साधता येतो.” असे मत लर्निंग लिंक्स फाऊंडेशनच्या सहाय्यक व्यवस्थापक प्रिया कुलकर्णी यांनी व्यक्त केले. सिंहगड ट्रेकिंग एज्युकेशन सोसायटी व लर्निंग लिंक्स फाऊंडेशन यांच्यातर्फे ‘मायक्रोसाफ्ट इनोव्हेटिव्ह स्कूल लीडर ओरिएंटेशन’ या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. प्रिया कुलकर्णी व आशिमा सिंग यांनी मार्गदर्शन केले. ३७ शाळांचे मुख्याध्यापक, शिक्षक व आयटी प्रमुख कार्यशाळेला उपस्थित होते. कुलकर्णी म्हणाल्या, “सध्या इंटरनेटवर ‘लर्निंग सूट’, ‘पीआयएल नेटवर्क’, ‘स्कूल रिसर्च’ आणि ‘ऑनलाइन वर्कशॉप’ ही सॉफ्टवेअर्स मोफत उपलब्ध आहेत. त्याद्वारे विद्यार्थ्यांना अत्याधुनिक शिक्षण देणे शक्य झाले आहे.

एक पाथरी वर

स्वाती चांदोरकर

१६०० रु. पोस्टेज २५० रु.

मी आज एका दारातून आत शिरले.

एकच पाऊल टाकलं आणि तशीच उभी राहिले.

ते उघडं दार इतकं सुंदर दिसत होतं की...

दाराच्या आतलं पाऊल पुन्हा बाहेर घेतलं.

उघड्या दाराची चौकट इतकी छान होता की मंत्रमुग्ध झाले. असं दार दिसायला हवं. पण माणसं अधाशी असतात.

जरा फट दिसली, तरी धक्के मारमारून आत घुसतात.

आतलं सर्व काही ओरबाडून घेतात,

तरीही समाधान मिळत नाही. समाधान होत नाही.

मग दुसरी फट...! असा अधाशीपणा मीही केलाच केव्हातरी.

आता मात्र सताड उघडं दार, सहजी आत जाता येतंय, पण...

आपल्यासाठी एक दार उघडं आहे, हे बघूनच समाधान होतंय.

---

* बर्डी पुस्तक

बॉम्बे नॅचरल हिस्ट्री सोसायटी तर्फे 'द ग्रेट बर्डी वुड गेम्स' या पुस्तकाचे प्रकाशन करण्यात आले आहे. पक्षी आणि निसर्ग यांच्याबद्दल जनजागृती करण्यासाठी या पुस्तकाची निर्मिती करण्यात आली असून बर्ड ऑलिम्पिक ही या पुस्तकाची थिम आहे. शमीम पदमसी यांनी हे पुस्तक लिहिले आहे. 'शेपटीवाल्या प्राण्यांची एकदा भरली होती सभा' किंवा 'ससा ससा दिसतो कसा' हे गाणे आपल्या सर्वांनाच परिचयाचे आहे. अशाच प्रकारे या पुस्तकात प्राण्यांची नव्हे तर, विविध पक्ष्यांची क्रीडा स्पर्धा होते. या पक्ष्यांमध्ये कुठला पक्षी खूप उंच उडू शकतो, कुठला पक्षी पाण्यात डुबकी मारू शकतो, कुठला पक्षी वेगाने पळण्यात तरबेज आहे, अशा प्रश्नांची उत्तरे देण्याचा प्रयत्न लेखिकेने केला आहे. हे पुस्तक इंग्रजी, मराठी, कन्नड, बंगाली, गुजराथी आणि हिंदी या भाषांमध्ये प्रकाशित करण्यात आले असून पुस्तकाचे मराठी भाषांतर सुनीती जैन यांनी केले आहे. बीएनएचएसच्या कार्यालयात २२८२१८११ या क्रमांकावर संतोष म्हापसेकर यांच्याशी संपर्क साधून हे पुस्तक मिळवता येईल.

* मालिकेत महिलांची प्रतिमा मलिन

दूरचित्रवाणीमध्ये सादर होत असलेल्या कौटुंबिक मालिकांमधून महिलांची नकारात्मक व आक्षेपाई पात्रे रंगविली जात आहेत. त्यामधून महिलांची बदनामी होत असून, टीआरपी साठी असला प्रकार केला जात असल्याचा आरोप महिलांनी केला आहे. स्त्री आधार केंद्राच्या वतीने धायरी येथे परिसंवादाचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये राज्यभरातून महिला सहभागी झाल्या होत्या. स्त्री आधार केंद्राच्या विश्वस्त ज्योतीताई काटकर म्हणाल्या, "सध्या घराघरांत दूरचित्रवाणी संच पोचला आहे. त्यामधील सर्व मालिकांमध्ये महिलांची मुख्य पात्रे असतात. खडूस आणि कपटी महिलांमुळे महिलांची प्रतिमा बिघडत आहे. या मालिका घरांतील अनेकजण एकत्र बसून पाहतात. त्यामुळे लहान मुलांवरही परिणाम होऊ शकतो. गुन्हेगारी पार्श्वभूमीच्या भूमिका जास्त प्रमाणात दाखविल्या जात आहेत. त्यावर बंदी आणणे गरजेचे आहे." आधारकेंद्राच्या अध्यक्षा गोन्हे म्हणाल्या, मालिकांमधून महिलांवरील हिंसाचारही दाखविला जातो. त्याविरुद्ध स्त्री आधार केंद्राच्या वतीने आवाज उठविण्यात येणार आहे.

संपर्क : स्त्री आधार केंद्र, सर्वे नं. १४५/१, घर नं. १४ गणेश नगर, समर्थ विहार सोसायटीसमोर, धायरी पुणे ४११ ०४१.

* आम्ही पुणेकर पुस्तकाचे प्रकाशन

स्नेहवर्धन प्रकाशन तर्फे श्रीराम साठ्ये लिखित आम्ही पुणेकर या पुस्तकाचे प्रकाशन नुकतेच आशा रानडे यांच्या हस्ते करण्यात आले. याप्रसंगी डॉ. प्र. चिं. शेजवलकर, श्रीराम साठ्ये, स्नेहल तावरे आदी उपस्थित होते. पुण्यातील लोक चळवळे आहेत. त्यांना समजून घेतल्याशिवाय कोणतीही व्यक्ती येथे स्थिरावू शकणार नाही, असे प्रतिपादन शेजवलकर यांनी केले.

* पोलिसांसाठी वाचनालये

गुन्हेगारांना पकडण्यासाठी सरसावणारे हात पुस्तकांनाही लागावेत, पोलिसांमध्ये

स्नेहल जोशी

१९५०. पोस्टेज २५०.

माणसाचे मन हे एखाद्या अथांग जलाशयासारखे, तळ्यासारखे आहे. वरून शांत दिसणाऱ्या, निळेशार पाणी आणि कमळे यांनी भरलेल्या तळ्याच्या तळाशी काय काय असते ते फक्त तळेच जाणते. संवेदनशील मनाचे हे भावविश्व, त्याची डूब ही त्याच्या खोलीवर अवलंबून असते. त्या भावविश्वाला वयाचे बंधन नाही, नाही गरिबी-श्रीमंतीचे. येणारा अनुभव, प्रसंग ह्यामुळे त्यावर उठणारे तरंग, कधी खूप मोठे तर कधी हळूच उमटणाऱ्या लहरीसारखेही. पण वरून शांत दिसणाऱ्या, सुंदर कमळांनी भरलेल्या त्या सुंदर जलाशयात कमळांच्या बिसतंतूंसारखी पार गुंतागुंत असते आणि मग उठणारे तरंग... ह्या अशाच तरंगांचे चित्रण ह्या कथांतून आले आहे.

वाचनाची गोडी वाढावी, पोलिसांची पावले ग्रंथालयांकडे वळावीत, यासाठी 'फिरती लायब्ररी' सुरू करा, अशी सूचना पोलिस उपायुक्त शिरीष सरदेशपांडे यांनी केली आहे.

पोलिस आयुक्त मीरा बोरवणकर यांच्या सूचनेनुसार पोलीस उपायुक्त आणि त्यावरील अधिकाऱ्यांनी पुणे पोलीस दलाचा आपापल्यापरीने अभ्यास करून काही निरीक्षणे नोंदविली आहेत. त्या नुसार सरदेशपांडे यांनी पोलिसांचे अवांतर वाचन वाढविण्यासाठी पोलिस मुख्यालय, पोलिस वसाहतींमध्ये 'मोबाइल लायब्ररी' काढण्याचे ठरविले आहे. चौदा तासांहून अधिक वेळ नोकरीत जात असल्याने पोलिस कर्मचारी घराकरिता कमी वेळ देतात. त्यातच पोलिस वसाहतींमधील वातावरण मुलांच्या भविष्यासाठी कितपत पोषक आहे याची शंकाच आहे. अशा वातावरणात पोलिसांना, त्यांच्या कुटुंबियांना चांगले ग्रंथालय उपलब्ध असायला हवे.

पुणे पोलिसांच्या मुख्यालयात ग्रंथालय असून, त्यात अवघी ११०० पुस्तके आहेत. या लायब्ररीची सभासद संख्या ६३५ आहे. पुणे पोलिस दलातील कर्मचऱ्यांची संख्या साडेआठ हजारांच्या घरात आहे, त्या मानाने लायब्ररीवर होणारा खर्च तुटपुंजा आहे. त्यामुळे अद्ययावत ग्रंथालयांबरोबरच 'मोबाइल लायब्ररी'ची आवश्यकता आहे. ग्रंथालयातील पुस्तकांची संख्या तीन हजारांपर्यंत नेण्यासाठी पोलिस कल्याणनिधीचा वापर करावा, असेही त्यांनी म्हटले आहे.

* संशोधकांनी शोधला अंतराळातील 'जादू'चा जिनोम

इस्रोतर्फे २००९ मध्ये करण्यात आलेल्या 'ब्लून एक्सपरिमेंट'मध्ये सापडलेल्या 'जॅनिबॅक्टर हॉयली' या परजीवी जीवाणूचा 'जिनोम सिक्वेन्स ग्राफ' मिळवण्यात पुण्यातील संशोधकांना यश आले आहे. भूपृष्ठापासून ४१ किलोमीटर उंचीवर अंतराळामध्ये (स्ट्रॅटोस्फिअर) हा जीवाणू सापडला होता. त्यामुळे आता या संशोधनाच्या आधारे, या जीवाणूचा परिपूर्ण अभ्यास आणि त्या आधारे त्याची पृथ्वीवरील इतर जीवाणूंशी तुलना करणे शक्य होणार आहे.

पुण्यातील 'नॅशनल सेंटर फॉर सेल सायन्स'च्या (एनसीसीएस) 'मायक्रोबायल कल्चर कलेक्शन' (एमसीसी) विभागातील डॉ. योगेश शौचे यांच्या मार्गदर्शनाखाली श्रीकांत पवार, सुदर्शन शेड्टी आणि सोमक चौधरी या संशोधक विद्यार्थ्यांनी अत्याधुनिक 'आयन टोरेट पर्सनल जीनोम सिक्वेन्सिंग मशिन'च्या आधारे ही कामगिरी केली आहे.

संस्थेने सहा महिन्यांपूर्वी 'आयन टोरेट पर्सनल जीनोम सिक्वेन्सिंग मशिन' खरेदी केले होते. संस्थेसोबतच राष्ट्रीय विषाणू विज्ञान संस्था (एनआयव्ही) आणि 'इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स एज्युकेशन अँड रिसर्च'मध्येही (आयसर) असे मशिन

आहे. भारतीय संशोधन संस्थेमध्ये हे यंत्र वापरून जिनोम सिक्वेन्स काढण्याची ही पहिलीच वेळ आहे.

या तंत्राविषयी ते म्हणाले, 'बाजारामध्ये उपलब्ध तंत्रांच्या तुलनेत स्वस्त, पण अगदी अल्पकाळात जिनोम सिक्वेन्स उपलब्ध करून देण्याची क्षमता या यंत्रामध्ये आहे. त्यामध्ये एका वेळी ६० लाख सिक्वेन्सिंग प्रक्रिया सुरू राहतात. हे तंत्र मानवी जिनोम सिक्वेन्सिंगसाठीही वापरता येणे शक्य आहे. याचा वापर करून रोगांवर प्रभावी औषधनिर्मिती किंवा अत्याधुनिक 'पर्सनलाइज्ड मेडिसिन' तयार करण्यासाठीही हे जिनोम सिक्वेन्स फायदेशीर ठरतील.'

व्हिदर जस्टिस

नंदिनी ओझा

अनुवाद

प्रियंका कुलकर्णी

११०रु. पोस्टेज २५रु.

अनेक शतके परीघाबाहेर राहिल्यानंतर आज भारतीय स्त्रियांनी सार्वजनिक क्षेत्रात आघाडीचे स्थान मिळवले आहे. स्वतंत्र अन् निर्भय झाल्यामुळे आज स्त्रिया आपल्या मार्गातील अडथळे ओलांडताहेत, अधिकाधिक सबल बनताहेत.

ह्या पुस्तकात अशा स्त्रिया नाहीत.

हे पुस्तक मूक स्त्रियांचे बोल मांडते, विस्मृतीत गेलेल्या नावांना उजाळा देते आणि शोषित स्त्रिया ज्यासाठी झुरतात तो न्याय त्यांना देते.

'व्हिदर जस्टिस' हा भारतातील तुरुंगातील स्त्रियांवर टाकलेला एक दृष्टिक्षेप आहे. ह्यात हकीकती आहेत त्यांनी दिलेल्या विविध लढ्यांच्या -

सरकारविरुद्ध, कुटुंबियांविरुद्ध, गरीबीविरुद्ध. समाज स्वतःच खलप्रवृत्तींना जन्मास घालतो. अन् त्यांना विनाविलंब सजाही देतो. ह्या बिनचेहऱ्याच्या, बिनआवाजाच्या आणि विस्मृतीत गेलेल्या स्त्रिया अशा समाजात राहून लढा देत राहतात.

उद्ध्वस्त झालेली स्वप्ने आणि तरीही मागे रेंगाळणाऱ्या आशा यांच्या हकीकती येथे कथारूपात मांडलेल्या आहेत.

---

* अश्लील एसएमएस व दूरध्वनी

आयएसडी मिसकॉल...? महागात पडेल

+३७०... अशा क्रमांकाने सुरू होणारा एखादा कॉल तुमच्या मोबाईलवर दिसतो. अभावितपणे तुम्ही तो उचलता. एखाद दुसरा शब्द ऐकू येऊन कॉल कट होतो. परदेशातल्या क्रमांकावरून कोणी कॉल केला असावा म्हणून उत्सुकतेपोटी तुम्ही त्या क्रमांकावर पुन्हा कॉल करता आणि मग सुरू होतो एक अश्लील संवाद... काही वेळ पलीकडून हे कोण काय बोलतंय हे तुम्ही ऐकत राहता. तोपर्यंत तुमच्या मोबाइलला आंतरराष्ट्रीय दराचा चांगलाच फटका बसलेला असतो. पुण्यातील असंख्य मोबाइल ग्राहकांना हा अनुभव येत असून याविषयी दाद मागायची तरी कोणाकडे हा प्रश्न निर्माण झालेला आहे.

पुण्यातील मोबाइल ग्राहकांना +३७०९०९०५२०६, +२३९९८८३०८७ या आणि अशा परदेशी क्रमांकावरून मोबाईल व एसएमएस येत आहेत. विविध प्रलोभने दाखवून, अश्लील संवाद ऐकवून ग्राहकांना मोबाईलवर जास्तीतजास्त काळ खिळवून ठेवून त्यांच्याकडून पैसे उकळण्याचा हा फंडा आहे. पूर्वकल्पना नसल्याने नागरिक या जाळ्यात नेमकेपणाने अडकत आहेत. मोबाइल कंपन्यांकडून हा प्रकार होतो की परदेशातील यंत्रणा यामध्ये कार्यरत आहेत याचा पत्ता लागत नाही. कंपन्यांच्या ग्राहक सेवा केंद्राकडे तक्रार केली असता त्यांनी सांगितले की, आंतरराष्ट्रीय क्रमांकावरून दूरध्वनी येत असल्याची तक्रार आमच्याकडे आली आहे. अशा दूरध्वनीवर पुन्हा कॉल करू नये असेच आमचे आवाहन आहे.

मोबाइल कंपन्यांच्या विविध योजना ग्राहकांपर्यंत पोहोचविण्याकरिता कंपन्यांद्वारे कॉल आणि एसएमएस चा वापर केला जातो. परंतु काही वर्षांपूर्वी याचा त्रास वाढू लागल्याने नागरिकांच्या तक्रारी कंपन्यांकडे आल्या. त्यामुळे डीएनडी सारखी 'डू नॉट डिस्टर्ब'ची सुविधा करून देण्यात आली. त्याद्वारे कंपनीच्या योजनांचे कॉल आणि एसएमएस बंद झाले. परंतु आता या नव्या माध्यमातून पैसे उकळण्याचा प्रकार सुरू झाला आहे.

* गोष्ट माझ्या ताईची

राज्यात झपाट्याने घटणारी मुलींची संख्या हा सर्वांच्या चिंतेचा विषय आहे. मुलगा-मुलगी समान हा विचार रुजविण्याच्या दृष्टीने राज्य आरोग्य शिक्षण व संपर्कविभागातर्फे 'गोष्ट माझ्या ताईची' ही २० पानी सचित्र पुस्तिका वाटण्यात येणार आहे.

पुस्तिकेतील बोधकथेमध्ये दादा आपल्या ताईची गोष्ट समवयस्कांना सांगतो. कुटुंबात त्याला व त्याच्या बहिणीला मिळणाऱ्या सापत्न वागणुकीच्या विविध

प्रसंगांचे वर्णन करून संवाद साधतो. जन्मल्यापासून मुलगा म्हणून त्याचे कोडकौतुक होते. कपडे, खेळणी, खाऊ सर्व काही लाडाने त्याला पुरविले जाते. त्याचवेळी त्याच्या ताईला मात्र दुय्यम वागणूक मिळते. मुलगी म्हणून तिची सतत अवहेलना होते. तिला चांगले शिक्षणही मिळत नाही. वयाच्या १४-१५व्या वर्षी तिच्या लग्नाची चर्चा घरात सुरू होते. त्याच वेळी दादाची मैत्रीण गौरी घरच्या मंडळींकडून चांगली संधी मिळाल्यामुळे विविध क्षेत्रात प्रावीण्य मिळविते. गौरीचे बाबा सांगतात की, गौरीच्या आजिने सोनोग्राफी करून गर्भात मुलगी असेल तर गर्भपात करा असा सल्ला दिला होता. पण आम्ही तो ऐकला नाही आणि आणि गौरीसारख्या हुशार मुलीचा जन्म झाला. हे सर्व ऐकून आपले आई-बाबा गौरीच्या आईबाबांसारखे पाहिजे होते असे वाटले. मला त्यांचा अभिमान वाटतो असे दादा म्हणतो.

जर्ची सुगंधी फुले

किसन दगडू शिंदे

५००रु. पोस्टेज ३०रु.

सर्वार्थाने बहिष्कृत केल्या गेलेल्या समाजात जन्मलेल्या व्यक्तीने प्रतिकूल सामाजिक परिस्थितीवर मात करून आपल्या जगण्याला अर्थ देण्याचा आणि ते सुंदर करण्याचा सर्वशक्तीनिशी प्रयत्न केला, त्या प्रयत्नांचा तपशील म्हणजे हे आत्मकथन आहे. यात कुठेही भडकपणा नाही किंवा अनाटायी अभिनिवेशही नाही. म्हणून हे आत्मकथन वैशिष्ट्यपूर्ण बनले आहे.

पाटबंधारे विभागात कनिष्ठ अभियंता म्हणून शासकीय नोकरीस सुरुवात करून कार्यकारी संचालक सचिव श्रेणीतील पदावरून निवृत्त झालेल्या आणि आयुष्यभर दगड-मातीशी संबंध आलेल्या शिंदे यांनी आपली वाड्मयीन अभिरुची जतन करीत मानवी संबंधाचे बारकावे उलगडवून दाखविले आहेत. हे त्यांच्या लेखनाचे मोठे यश आहे.

---

* उत्पन्नाची मर्यादा घालणारा कायदा नको

दलित-आदिवासी विद्यार्थ्यांना व्यावसायिक कॉलेजमध्ये प्रवेश घेण्यासाठी पालकांच्या उत्पन्नाची मर्यादा घालणारा निर्णय राज्य सरकारने मागे घ्यावा, अशी मागणी आरक्षण हक्क संरक्षण समितीतर्फे करण्यात आली. यासंबंधीचे निवेदन मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांना देण्यात आले.

नुकत्याच झालेल्या मंत्रिमंडळाच्या बैठकीत या संदर्भातला निर्णय राज्य सरकारने घेतला होता. याचा फटका प्रवेशास पात्र असलेल्या दलित-आदिवासी, भटके-विमुक्त आणि इतर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना बसेल, अशी भीती व्यक्त करण्यात आली आहे. मागासवर्गीयांना शिक्षणाची दारे बंद करण्याची धोरणे राबविली जात असल्याबद्दल समितीने खेद व्यक्त केला. तेव्हा हा निर्णय सरकारने मागे घेतल्याचे जाहीर केले.

* मराठी पाठ्यपुस्तकात बहुपर्यायी प्रश्न

मराठीचे पाठ्यपुस्तक म्हणजे तेच ते धडे आणि अवघड शब्दांच्या चालींच्या कविता हे चित्र आता इतिहासजमा होणार असून, विद्यार्थ्यांच्या विश्लेषण कौशल्याला, जनरल नॉलेजला चालना देणारे बहुपर्यायी प्रश्न (मल्टिपल चॉइस क्वेश्चन एमसीक्यू) महाराष्ट्र बोर्डाच्या मराठीच्या नवीन पाठ्यपुस्तकांत पाहायला मिळत आहेत.

नववीच्या यंदा बदललेल्या अभ्यासक्रमानुसार मराठीच्या कुमारभारती, वाचनपाठ आणि आंतरभारती या मराठी, इंग्रजी आणि संयुक्त माध्यमाच्या तिन्ही पुस्तकांत हे विद्यार्थिकेंद्री बदल केले आहेत.

साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष वसंत आबाजी डहाके या पुस्तकाचे निमंत्रक असून, त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक सर्जनशील लेखन साहित्य प्रकारांचा समावेश केला गेला आहे. विद्यार्थ्यांच्या अभिव्यक्तीला वाव मिळावा या दृष्टीने उपयोजित लेखनप्रकारांचा समावेश करण्यात आला आहे. चित्रवर्णनाद्वारे निबंध, प्रसंगचित्र, जाहिरात लेखन, वृत्तलेखन आणि गद्य विभागामध्ये अनेक साहित्यकृतींचा समावेश आहे, अशी माहिती मराठी पाठ्यपुस्तकाच्या समन्वयक डॉ. स्नेहा जोशी यांनी दिली.

* 'सिनेमा पाहावा काढून' पुस्तकाचे प्रकाशन

प्रेरणा प्रकाशन तर्फे उद्योजक, व्यवस्थापक सल्लागार डॉ. दिलीप सरवटे लिखित सिनेमा पाहावा काढून या पुस्तकाचे प्रकाशन नुकतेच ज्येष्ठ अभिनेते डॉ. मोहन आगाशे यांच्या हस्ते करण्यात आले. मोहमयी जगात काळजी घेण्याच्या दृष्टीने चित्रपट निर्मितीतील संधीचे व खाचखळग्यांचे सत्य चित्रण असल्याने हे पुस्तक

पाठ्यपुस्तक म्हणूनही उपयोगी पडेल, असे मत सरवटे यांनी व्यक्त केले.
या वेळी सुमित्रा भावे व प्रेरणा प्रकाशनाचे हेमंत जोशी उपस्थित होते.

* 'संचित' निबंधसंग्रहाचे प्रकाशन

साहित्य समन्वय महासंघ आणि आर. के. फाउंडेशनतर्फे प्राचार्य किसनराव जाधव यांच्या 'संचित' या निबंधसंग्रहाचे प्रकाशन प्रतिभाताई शाहू मोडक यांच्या हस्ते करण्यात आले. या वेळी अध्यक्षस्थानी प्रा. रतनलाल सोनग्रा, प्रमुख पाहुणे अॅड. रामनाथ वाघ, प्रमोद आडकर, प्रा. जवाहर मुथा आदी उपस्थित होते. आपल्याकडे ज्ञान घेणाऱ्यांची संख्या वाढत आहे, ही निश्चितच आनंदाची बाब आहे. मात्र आपल्या ज्ञानाचा उपयोग करून दुसरा मोठा होईल, यासारख्या संकुचित वृत्तीमुळे अनेकदा आपले नुकसान होते. यामुळेच भारतीयांची ज्ञानदानाची वृत्ती वाढणे गरजेचे आहे, असे मत सोनग्रा यांनी व्यक्त केले.

आपल्या आयुष्यात मिळविलेले ज्ञान, अनुभव संचित या संग्रहाद्वारे समाजापुढे ठेवले असल्याचे श्री. जाधव म्हणाले.

* स्वतःपेक्षाही साहित्यावर माझे अधिक प्रेम

साहित्यात तत्व आणि तपशील यांमधून जीवनाचे रहस्य प्रकट होते. त्यामुळे मी साहित्यावर स्वतःपेक्षा अधिक प्रेम करतो, असे प्रतिपादन ज्येष्ठ समीक्षक डॉ.द.भि.कुलकर्णी यांनी केले.

डॉ. श्यामला मुजुमदार (नागपूर) यांनी संपादित केलेल्या, 'दधि : सहवास आणि सन्मान' या पुस्तकाचे डीएसके विश्व येथे प्रकाशन झाले. डायमंड प्रकाशनाने हे पुस्तक प्रकाशित केले आहे. मुंबई विद्यापीठातील माजी मराठी विभागप्रमुख डॉ. उषाताई देशमुख अध्यक्षस्थानी होत्या. या ग्रंथामध्ये अरुण जाखडे, रावसाहेब कसबे, ह.मो. मराठे, संजय भास्कर जोशी, मिलिंद जोशी, डॉ. पंडितराव पवार इत्यादींचे लेख आहेत. महाकाव्य ते जीएंची महाकथा आदी विषयांचे नवे आकलन दभिंनी सादर केले आहे, असे डॉ. उषाताई देशमुख म्हणाल्या. दया साळगावकर, स्मिता व नितीन लाळे, दीपक उदावंत यांनी संयोजन केले.

* डॉ. पांडुरंग किनरे यांचा अमृत महोत्सव

डॉ. पां. रा. किनरे हे ठाणे-मुंबई भागातील कामगार चळवळीत गेली ४९ वर्षे चमकणारे नाव. किनरे म्हणजे तत्त्वनिष्ठ कार्याचा आदर्श वस्तुपाठ. मुंबईच्या भारतीय मजदूर संघाचे ते अनेक वर्षे अध्यक्ष होते. कामगार चळवळीत काम करताना त्यांनी गरीब, झोपडपट्टीधारक, असंगठित मजूर आणि कोकणवासीयांच्या प्रश्नांना न्याय

मिळवून दिला. माझगाव डॉक, ग्लॅक्सो, पिरामल, अलकेम, मुकंद, डंकन, महाजन सिल्क मिल, इंडियन एक्सप्रेस अशा अनेक ठिकाणी त्यांनी कामगारांचे नेतृत्व केले. कोणतेही पद, समिती सदस्यत्व वा अधिकार स्वीकारले नाहीत. सरकारी सवलतींचा फायदा उठवला नाही. बगाराम तुळपुळे, यशवंत चव्हाण, प्रकाश आंबेडकर, मनोहर कोतवाल अशा विविध विचारसरणीच्या नेत्यांबरोबर त्यांनी काम केले. १९६९ ते १९९५ या काळात दर दिवशी दीड दोन रुपयांत औषधोपचार केले.

आर्थिक मंदी व दरिद्री नारायणाचे अर्थकारण ही पुस्तके त्यांच्या नावावर जमा आहेत. वंचितांच्या उद्धारासाठी कार्य करणाऱ्या तीन संस्थांचा गौरव व प्रत्येकी २५ हजार रुपयांचा पुरस्कार देऊन त्यांचा अमृत महोत्सव साजरा झाला.

* मोरया प्रकाशन : रौप्यमहोत्सव

“सुविचार आणि सुसंस्कार यांचा प्रसार हाच आमचा विचार” हे ब्रीद घेऊन श्री. दिलीप महाजन यांनी मोरया प्रकाशन संस्थेची स्थापना केली. २३ ऑगस्ट १९८७ रोजी श्री. चं. प. भिशीकर यांचे ‘गोष्टी आपल्या सुखदुःखाच्या’, विजया जहागिरदार यांचे ‘उद्रेक’ आणि अनिल आठल्ये यांचे ‘प्रतिबिंब’ अशी तीन पुस्तके प्रकाशित करत मोरयाने आपला श्रीगणेशा केला. यावर्षी मोरया प्रकाशन रौप्यमहोत्सव साजरा करत आहे. या २५ वर्षांच्या कालावधीत मोरयाने ३००हून अधिक वैचारिक आणि संस्कार देणारी पुस्तके प्रकाशित केली आहेत.

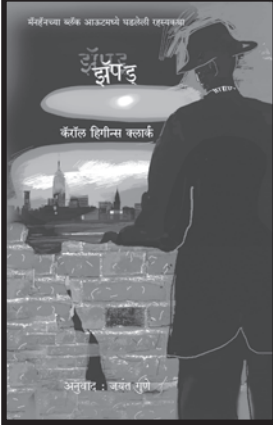
प्रकाशन व्यवसायात पाऊल टाकण्यापूर्वी विवेकानंद केंद्राचे जीवनव्रती म्हणून महाजन दाम्पत्याने अखिल भारतीय समन्वयकाची जबाबदारी पार पाडली. नंतर साप्ताहिक विवेक, इंडिया बुक हाऊस, यांचे व्यवस्थापन सांभाळले.

सुरुवातीच्या दशकात त्या काळातील समाजकारण आणि राजकारण यांचा अचूक वेध घेत ‘झेलमची हाक’, ‘हाक अयोध्येची’, ‘प्रकाशाची सावली’, आप्पा कोरपेंचे ‘मी तो हमाल’, रमेश पतंगे यांचे ‘मी मनु आणि संघ’, ‘हिंदू अर्थशास्त्र’, ‘वृत्तवेध’, मो. ग. तपस्वी यांचे ‘घुसळण’, पु. भा. भावे यांचे ‘घणाघात’, का. गो. जोगळेकर यांचे ‘रिंगणरषेवरून’, ‘काश्मीर: धुमसते बर्फ’ अशी संवेदनशील विषयांवरील पुस्तके प्रकाशित करून आपले वेगळे स्थान निर्माण केले.

दिलीप महाजन यांची कन्या गौरी देव यांच्या कल्पनेतून मोरयाची ही संस्कारगंगा आता ऑडिओ सी. डी.च्या रूपात अवतीर्ण होणार आहे. रौप्यमहोत्सवी वर्षात मोरया प्रकाशन २५ पुस्तके बाजारात आणत आहे. मोरया प्रकाशनाच्या या वाटचालीत दिलीप महाजन यांच्या पत्नी सौ. सुरेखा यांची मोलाची साथ आहे. तसेच संस्कारक्षम पुस्तकांच्या सान्निध्यातच वाढलेल्या त्यांच्या दोन्ही कन्या योगिनी आणि गौरी आता व्यवसायात रुची घेत आहेत.

झॅपड

मॅनहॅटनच्या ब्लॉकआउटमध्ये
घडलेली रहस्यकथा

कॅरोल हिगिन्स क्लार्क

अनुवाद **जयंत गुणे**

१४०० पोस्टेज २५०

लोकप्रिय अमेरिकन लेखिका कॅरोल हिगिन्स क्लार्क हिच्या रेगन रैली मालिकेतील 'झॅपड' ही एक उत्कंठावर्धक रहस्यकथा. लॉरेन लिली ही हॉलीवूडमध्ये पदार्पण करू पाहणारी एक नटी. न्यूयॉर्कच्या जे.एफ.के विमानतळावरून टॅक्सीतून मॅनहॅटनमधल्या तिच्या घरी परत येत असते. वाटेतच तिचा धनाढ्य नवरा फोन करून घटस्फोटाची नोटीस देत असल्याचे तिला सांगतो. तेवढ्यात न्यूयॉर्क शहराचा वीज पुरवठा खंडीत होतो आणि संपूर्ण शहर काळोखात बुडून जाते.

या काळोखात अनेक गोष्टी होत असतात. एका छोट्या जागेत 'स्टॅंड अप कॉमेडीचा शो' बघण्यासाठी वीकएन्डच्या निमित्ताने गर्दी झालेली असते.

दोन व्यक्ती लॉरेनच्या घराचे कुलूप तोडण्याच्या खटपटीत असतात.

एका निष्पाप तरुणाला आपल्या जाळ्यात फसवून जन्माची अदल घडवण्याच्या उद्देशाने एक तरुणी त्याच्या मागे हात धुवून लागलेली असते. सगळी तरुणाई नाक्यावरच्या बारमध्ये जमा होते. घरात बसून अंधारात दुसरे काहीच करण्यासारखे नसल्याने लोक चौकाचौकात जमून 'बाबॅक्यू पार्टी'

करत धमाल करत असतात.

ब्लॉकआउटच्या रात्री वरवर वेगवेगळ्या वाटणाऱ्या या घटनांची सांगड घालत लेखिकेने मोठ्या कौशल्याने एका उत्कंठावर्धक कथानकाची गुंफण केली आहे. कथानक न्यूयॉर्कच्या मॅनहॅटन या भागात घडते. जेथे दिवे दिवसासुद्धा चालू असतात त्या मॅनहॅटनवर आता अंधाराचे साम्राज्य पसरलेले असते. रात्र सरत जाते तसा गुंता सुटत जातो आणि हडसन नदीवर सूर्याचे प्रथम किरण पडता-पडता सर्व काही आलबेल होते आणि वाचक सुटकेचा निःश्वास टाकतो.

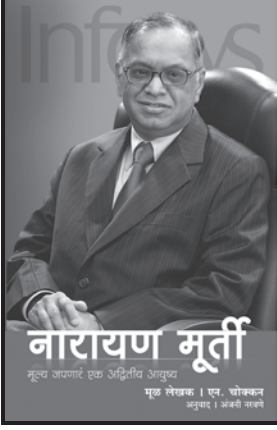
२री आवृत्ती

नारायण मूर्ती

मूल्यं जपणारं एक अद्वितीय आयुष्य

एन. चोक्कन/ अनुवाद अंजनी नरवणे

१२००. पोस्टेज २५०.

आय.आय.टी.मध्ये प्रवेश मिळाला होता; परंतु ते तिथे शिकायला जाऊ शकले नव्हते, कारण त्यांच्या वडिलांकडे त्यांना ते शिक्षण देण्याइतके पैसे नव्हते.

सात मित्रांबरोबर नवी कंपनी सुरू करण्यासाठी त्यांनी आपल्या पत्नीकडून १०,०००/- रुपये उसने घेतले होते!

क्षुल्लक कारणाने झालेल्या गैरसमजापायी एका साम्यवादी देशाच्या तुरुंगात त्यांना साठ तास कोंडून ठेवलं गेलं होतं!

कॉम्प्युटरच्या दुनियेत प्रवेश मिळवण्यासाठी त्यांनी अहमदाबादच्या आय.आय.एम.मध्ये अत्यल्प पगारावर नोकरी पत्करली.

आणि आज?... आज नारायण मूर्ती आणि त्यांच्या मित्रांनी स्थापन केलेल्या 'इन्फोसिस'मध्ये १,३०,००० माणसे नोकरी करत आहेत आणि कंपनीचा वार्षिक नफा १,००० कोटी रुपयांपेक्षाही जास्त आहे!

**मेहता पब्लिशिंग हाऊसची वेबसाइट आता
नवीन आकर्षक स्वरूपात !!!**

पाहा आवडत्या लेखकांची पुस्तके
काही नमुना पाने डाऊनलोड करा
आणि मग खरेदी करा ऑनलाइन
अगदी घरबसल्या!

**निवडक पुस्तकांची ई-बुक्स
महिन्याभरात उपलब्ध होतील**

‘कॅश ऑन डिलिव्हरी’ सेवा पुणे शहरासाठी. अटी लागू

www.mehtapublishinghouse.com

ग्रंथव्यवहारातील व्रतस्थ व्यक्तिमत्त्व

(दि. २ सप्टेंबर २०१२ रोजी सकाळी १० वाजता शंकर सारडा यांच्या अमृतमहोत्सवानिमित्त एस.एम. जोशी सभागृह पुणे येथे कार्यक्रम होणार आहे. त्या निमित्त हा लेख)

नामवंत समीक्षक, संपादक, मुद्रक, प्रकाशक व लेखक श्री. शंकर सारडा यांच्या नावावर पन्नास पुस्तके, अनेक पुरस्कार, अखिल भारतीय संमेलने, परिषदा, मेळावे आदि उपक्रमांचे आणि कुशल संपादनाचे विक्रम आहेत. शाळकरी वयात स्वतःचे पुस्तक छापून ते यशस्वीपणे विकणाऱ्या लेखकाचे हे मराठीतील पहिलेच उदाहरण आहे. हे व्रत वयाच्या पंचाहत्तरीतही तेवढ्याच उत्साहाने सुरू आहे. या लेखकाला विशिष्ट विशेषणाच्या चौकटीत बसवणे कठीण आहे. 'महाराष्ट्र टाइम्स', 'ललित', सातारचे 'दैनिक ऐक्य', 'देशदूत', 'लोकमत', 'म. सा. पत्रिका', 'मेहता मराठी ग्रंथजगत' इत्यादी अनेक दैनिके, मासिके वगैरेचे संपादन त्यांनी केले. प्रभावी हत्यार हाती असता ते निर्विषपणे करणे हे सोपे काम नाही. कुठल्याही गटा-तटात सामील न होता हे कार्य ते करित आहेत. खऱ्या अर्थाने फ्रीलान्स पत्रकारिता व समीक्षा, आढावे व साडेतीन हजार पुस्तकांचे परिचय, साप्ताहिक सकाळ आणि लोकमतमधील कथा स्पर्धांची जबाबदारी दशकभर सांभाळणे, सर्व जातीधर्मातील शेकडो नव्या लेखकांचे 'नर्सिंग' व 'संवर्धन' अशा पूर्णवेळ साहित्य सेवेस वाहिलेल्या व्रतस्थ लेखकाचे दुसरे उदाहरण महाराष्ट्रात नाही. केंब्रिज मधील प्रख्यात संपादक रॉबर्ट अॅलेनच्या 'ए गाईड टू द आर्ट ऑफ रायटिंग' (केंब्रिज:मेन्सा प्रकाशन प्रस्तावना पृ.१) मधील प्रारंभीचे विधान त्यांच्या संदर्भात आठवते. : अॅलेन लेखक, संपादक, सल्लागाराच्या भूमिकेतून लेखक घडविण्यासंबंधी म्हणतात. Having spent most of

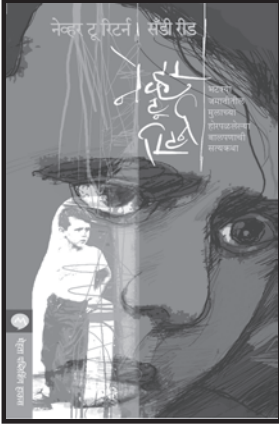
---

my working life in the publishing industry, including a good number of years as commissioning editor. I have often been struck by the fact that though many people cherish the ambition to write a book, very few know how to go about and even less have any idea of how to get one published...

साहित्य व लेखक अशा संकल्पनांची व्याप्ती प्रगत जगात किती मोठी आहे याची कल्पना वरील विधानावरून येते. साहित्याच्या 'सांस्कृतिक व्यापाराची' ही परिभाषा आहे. ती लक्षात घेतली म्हणजे सारडांच्या कार्याचे ऐतिहासिक महत्त्व लक्षात येते. प्रा. वसंत कानेटकर ते विश्वास पाटील यांच्या पर्यंत अनेक स्तरांतील लेखकांनी आपले ग्रंथ शंकर सारडा यांना अर्पण केले आहेत. म्हणूनच श्री. पु. भागवतांसारख्या साहित्य तपस्वीने त्यांच्याविषयी म्हटले होते, **“लेखक, प्रकाशक, ग्रंथविक्रेता व वाचक या सर्वांचे हित आश्लेषून घेणारे तुमच्यासारखे साहित्यप्रेमी टीकाकार आज अधिक हवे होते.”** पुस्तकी प्राध्यापक व बिनभांडवली खाजगी आस्वादक सांस्कृतिक कुटिरोद्योगाच्या पलीकडील आयाम मराठी साहित्य विचार व व्यवहाराला देणारा हा संयमी द्रष्टा साहित्यिक आहे.

‘स्वान्त सुखाय’ लिहिणाऱ्या आत्मकेंद्री ‘लेखक देवा’चा मृत्यू गतशतकाच्या मध्यावर युरोपमध्ये जाहीर झाला होता. कार्यकर्ता जाणता व जनसमूहात ‘रचला’ गेलेला लेखक ही नवी अत्याधुनिक संकल्पना सारडांना चांगली लागू पडते. मुद्रण परिषद, बालसाहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपद, सातारच्या प्रसिद्ध ग्रंथमहोत्सव समितीचे अध्यक्ष, अभिजात साहित्य संमेलन, तसेच सातारच्या गाजलेल्या ६६ व्या अ.भा. साहित्य संमेलनाचे संयोजन असे अनेक उपक्रम त्यांनी राबवले. इंग्रजी-मराठी मधील पदव्युत्तर शिक्षण, परदेश प्रवास व मराठी साहित्याचा विचार जागतिक साहित्याच्या संदर्भात करण्याची क्षमता अशा जमेच्या अनेक बाजू आहेत. त्यामुळे त्यांची प्रतिमा एकसाची नाही हेच जागतिकीकरणाच्या २१व्या शतकात अधिक महत्वाचे आहे.

डॉ. आनंद पाटील
कोथरूड, पुणे
९८२३७७०४३५

नवे कोरे

नेल्कर
टू रिटर्न
सँडी
रीड

सँडी रीड

अनुवाद सुनीता कट्टी

२४००. पोस्टेज ३००.

एका हिरावलेल्या बालपणाची अंतःकरण पिळवटून टाकणारी सत्यकथा.

समाजकल्याण खात्याने सँडी रीडला आपल्या ताब्यात घेतले. तेव्हा तो फक्त एक वर्षाचा होता. त्या वेळी त्याच्या आईला कल्पनाही नव्हती की, तो परत कधी तिच्या नजरेला पडणार नाही.

ही स्कॉटलंडमधील टिंकर ह्या भटक्या जमातीत जन्मलेल्या सँडी रीड व त्याची मोठी बहीण मॅगी ह्यांची 'नेल्कर टू रिटर्न' विलक्षण गोष्ट आहे.

कोवळ्या वयात त्यांना त्यांच्या आई-वडलांपासून व विशिष्ट जीवनपद्धतीपासून दूर केल्यामुळे त्यांच्या आयुष्याची परवड झाली.

एका हिवाळ्यातील रात्री समाजकल्याणखात्याचे अधिकारी ह्या लोकांच्या जंगलातील तंबूवर छापा घालून लहान मुलांना ताब्यात घेतात. त्यांना चांगले जीवन देणे. हा समाज कल्याण खात्याचा दावा असला तरी तसे चांगले आयुष्य ह्या मुलांना मिळतच नाही.

इंग्रजी मध्येही उपलब्ध

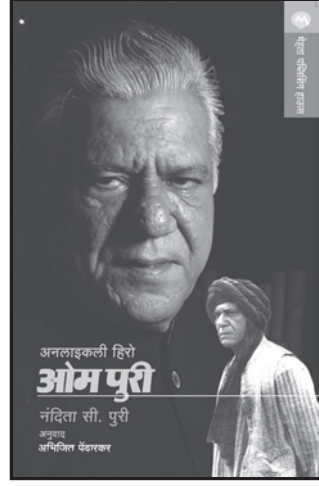

नवे कोरे

अनलाइकली हिरो ओम पुरी

नंदिता सी. पुरी
अनुवाद
अभिजित पेंढारकर

२२०००. पोस्टेज ३०००.

‘अनलाइकली हिरो’ या पुस्तकात ओम पुरी यांचे खासगी आयुष्य, त्यांनी केलेला संघर्ष, त्यांची अस्वस्थता यांचे दर्शन घडते. पंजाबातून डोळ्यांत स्वप्ने घेऊन आलेला मुखदुर्बळ कलाकार, ‘एनएसडी’मधील जातिवंत ‘फ्लर्ट’, खाण्याचा शौकीन, उत्तम कूक आणि पूर्णतः कुटुंबवत्सल माणूस! ओम पुरी यांची ही विविध रूपे या पुस्तकात पाहायला मिळतील. कुटुंबातील सदस्यांबरोबरच्या गमतीदार प्रसंगांची मालिका, भारतीय आणि ब्रिटिश चित्रपटसृष्टीतील व्यक्तींच्या सहवासातील अनुभव, प्रेमप्रकरणे यांचा उलगडा या पुस्तकातून होईल.

दुर्मीळ आणि वैशिष्ट्यपूर्ण छायाचित्रांचाही आस्वाद घेता येईल. मार्मिक, प्रामाणिक आणि उत्साहपूर्ण शैलीत सांगितलेली कहाणी.

‘सिटी ऑफ जॉय’ या चित्रपटात ओम पुरींसोबत काम केलेल्या पॅट्रिक स्वेझ या अभिनेत्यावर त्यांचा खूप प्रभाव पडला आहे. प्रसिद्ध समीक्षक डेरेक माल्कम यांनी ओम यांची अफाट गुणवत्ता आणि कलेचा प्रचंड परीघ यांचा आढावा घेतला आहे.

नसीरुद्दिन शाह यांनी ‘नॅशनल स्कूल ऑफ ड्रामा’पासून सुरू झालेल्या मैत्रीच्या आठवणींना उजाळा दिला आहे.

राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय चित्रपटांच्या क्षितिजावर ओम पुरी या ताऱ्याचा उदय होण्याची कहाणीही पुस्तकात वाचायला मिळेल.

* बालगंधर्व पुरस्कार वितरण

पुणे महापालिकेचा बालगंधर्व पुरस्कार यंदा ज्येष्ठ तबलावादक पं. विनायकराव वसंत थोरात यांना २६ जून रोजी प्रदान केला गेला. सन्मानचिन्ह, शाल, श्रीफळ आणि एकवन्न हजार रुपये अशा स्वरूपाचा हा पुरस्कार आहे कार्यक्रमात पं. शौनक अभिषेकी यांची प्रमुख उपस्थिती होती.

मूळचे दौंड येथील असलेल्या थोरात यांची पुणे हीच कर्मभूमी राहिली आहे. प्रथम वडील वसंत थोरात यांच्याकडे आणि त्यानंतर वसंतराव निकम यांच्याकडे त्यांनी तबलावादनाचे शिक्षण घेतले. प्रख्यात गायक बापूराव केतकर यांना साथ करण्याची संधी त्यांना दहाव्या वर्षी मिळाली. पुढे रामकृष्णबुवा पर्वतकर यांचे शिष्यत्व त्यांनी पत्करले.

जयमाला शिलेदार यांच्या संस्थेत तीन पिढ्यांतील कलाकारांना आणि संगीत नाटकांना थोरात यांनी साथसंगत केली. याशिवाय मा. कृष्णराव, स्वरभास्कर पं. भीमसेन जोशी, सुधीर फडके, स्वरराज छोटा गंधर्व, गानतपस्विनी मोगुबाई कुर्डीकर, पं. विनायकबुवा पटवर्धन, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, पं. जसराज, माणिक वर्मा, मालिनी राजूरकर आदी अनेक कलावंतांच्या मैफलींमध्ये थोरात यांनी साथ दिली. संगीत आणि रंगभूमी क्षेत्रातील अनेक मानाचे पुरस्कारही थोरात यांना मिळाले आहेत.

बालगंधर्व पुरस्कार प्रदान कार्यक्रमात मराठी रंगभूमीशी संबंधित यंदा सदाशिव विष्णू गाडेकर (पडद्यामागील कलाकार), डॉ. प्रचिती सुरू (नाट्यकलावंत), शिल्पा दानवे (भरतनाट्यम्), निखील महामुनी (संगीतकार) आणि श्वेता पेठकर (पुरुषोत्तम करंडक विजेती) यांचाही सन्मानचिन्ह आणि अकरा हजार रुपये देऊन सत्कार केला

गेला. कार्यक्रमानंतर प्रशांत दामले यांच्या गेला माधव कुणीकडे या नाटकाचा प्रयोग झाला.

* आपटे वाचन मंदिराचे पुरस्कार

आपटे वाचन मंदिर व इचलकरंजी साहित्य संमेलन स्मृती ट्रस्ट यांच्या संयुक्त विद्यमाने दिल्या जाणाऱ्या पुरस्कारांसाठी खालील पुस्तकांची निवड करण्यात आली आहे.

१. इंदिरा संत उत्कृष्ट काव्यसंग्रह पुरस्कार
भुईशास्त्र - ऐश्वर्य पाटेकर - शब्दालय प्रकाशन
२. उत्कृष्ट मराठी गद्य साहित्यकृती पुरस्कार
परामर्श - सहा प्रस्तावना - प्रा. राम बापट - लोकवाङ्मय प्रकाशन
३. सौ. आशाताई सौंदत्तीकर उत्कृष्ट कथासंग्रह पुरस्कार
शिल्प - मोनिका गजेंद्रगडकर - मौज प्रकाशन गृह
४. सौ. केराबाई शेळके उत्कृष्ट कादंबरी पुरस्कार
तपोवन - प्रभाकर पेंढारकर - राजेंद्र प्रकाशन
५. मराठी भाषेतील उत्कृष्ट अनुवादित पुरस्कार
लोकशाहीवादी अम्मीस... दीर्घपत्र - मिलिंद चंपानेरकर - रोहन प्रकाशन
६. श्री. शामराव भिडे उत्कृष्ट ललित गद्य साहित्यकृती पुरस्कार
प्रास - वि. ज. बोरकर - मौज प्रकाशन गृह
७. पार्वती शंकरराव तेलसिंगे बालसाहित्यकृती पुरस्कार
सृजनपंख - डॉ. पृथ्वीराज तौर व प्रा. स्वाती काटे - सायन पब्लिकेशन्स

तसेच विशेष लक्षणीय पुरस्कार पुढील पुस्तकांना जाहीर करण्यात आले.

१. सोंग घेऊन हा पोर - रफिक सूरज - लोकवाङ्मय गृह - पद्य
२. सरवा - श्रीधर शनवारे - आकांक्षा प्रकाशन - पद्य
१. समीक्षामीमांसा - गंगाधर पाटील - मौज प्रकाशन - गद्य
२. पुन्हा अवघड अफगाणिस्तान - निळू दामले - मौज प्रकाशन - गद्य

* 'आनंदऋषी साहित्य पुरस्कार'

आकाशवाणीच्या पुणे केंद्राचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. सुनील केशव देवधर यांना या वर्षीचा 'आनंदऋषी साहित्य पुरस्कार' हैद्राबाद येथील भारतीय विद्याभवन सभागृहात ५ ऑगस्ट रोजी प्रदान करण्यात आला. शाल, प्रशस्तिपत्र, आचार्यजींच्या साहित्यकृती आणि पंचवीस हजार रोख असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

डॉ. देवधर यांना २००९ मध्ये महाराष्ट्र राज्य हिंदी अकादमीचा 'मोहन से महात्मा' पुस्तकासाठी पुरस्कार मिळाला आहे.

* मृण्मयी पुरस्कार

'मृण्मयी पुरस्कार' यंदा प्रसिद्ध लेखक अंबरीश मिश्र यांना तर 'नीरा-गोपाल पुरस्कार' यंदा डॉ. संजीवनी केळकर यांना देण्यात आला.

ज्येष्ठ साहित्यिक गोपाळ नीलकंठ दांडेकर यांनी त्यांच्या हयातीत 'मृण्मयी पुरस्कार सुरू केला आहे. यंदा या पुरस्काराचे २२ वे वर्ष असून यंदा हा पुरस्कार मिश्र यांना त्यांच्या दर्जेदार साहित्यासाठी देण्यात आला आहे.

डॉ. केळकर सांगोला तालुक्यात ग्रामीण महिला आणि बालकांच्या विकासासाठी सातत्याने कार्य करत आहेत. या कार्यासाठीच त्यांची यंदाच्या 'नीरा-गोपाल पुरस्कार' साठी निवड करण्यात आली. दोन्ही पुरस्कारांचे स्वरूप प्रत्येकी दहा हजार रुपये आणि स्मृतिचिन्हे असे आहे. हे पुरस्कार ८ जुलै रोजी गो. नी. दांडेकर यांच्या जन्मदिनी राजहंस प्रकाशन संस्थेचे दिलीप माजगावकर यांच्या हस्ते दिले गेले.

* बाळशास्त्री जांभेकर पुरस्कार

नाशिक येथील सार्वजनिक वाचनालयाचा बाळशास्त्री जांभेकर पत्रकारिता पुरस्कार 'लोकसत्ता' चंद्रपूरचे खास प्रतिनिधी देवेंद्र गावंडे यांना महाराष्ट्र पोलीस अकादमीचे उपसंचालक डॉ. निखिल गुप्ता यांच्या हस्ते सन्मानपूर्वक प्रदान करण्यात आला. परशुराम साईखेडकर नाट्यगृहात झालेल्या सोहळ्यास कवी नरेश महाजन, प्रा. विलास औरंगाबादकर आदी उपस्थित होते. सात हजार रुपये आणि स्मृतिचिन्ह असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. यावेळी 'ग्रामीण भागातील पत्रकारितेच्या समस्या' या विषयावर गावंडे यांचे व्याख्यान झाले. नक्षलग्रस्त भागात युद्धासारखी स्थिती असून त्याची झळ स्थानिक आदिवासींबरोबर पत्रकारांनाही बसत आहे. नक्षलवादी आणि पोलीस यांच्या कात्रीत पत्रकार सापडला असून दुर्गम भागातील अनेक पत्रकार स्थलांतरित झाले आहेत. तरीही या कठीण परिस्थितीत पत्रकार आपली भूमिका निभावत असल्याचे त्यांनी नमूद केले. नक्षलवाद्यांची आदिवासी जनतेप्रती असलेली आस्था संपलेली आहे. त्यांना वर्गशत्रू ठरवून ठार मारले जात आहे. भांडवलदारांकडून खंडणी वसूल केली जात आहे. नक्षलवाद्यांची दुटप्पी रणनीती लक्षात यायला प्रसारमाध्यमांनाही वेळ लागला. लोकशाही टिकविण्याची जबाबदारी प्रसारमाध्यमांची आहे. नक्षलग्रस्त भागात प्रामाणिक अधिकाऱ्यांची संख्या वाढवणे आवश्यक असून राज्यकर्त्यांनी बचावात्मक भूमिका सोडून दिली पाहिजे, याकडे गावंडे यांनी लक्ष वेधले. डॉ. गुप्ता यांनी पोलिसांबरोबर पत्रकारही अवघड परिस्थितीत आपले कर्तव्य बजावत असल्याचे सांगितले.

---

* प्रकाश आमटे यांना पुणे पीपल्स बँक पुरस्कार

मॅगसेसे पुरस्कार विजेते डॉ. प्रकाश आमटे यांना १ जुलै रोजी गणेश कला क्रीडा मंच येथे त्रिपुराचे राज्यपाल डॉ. डी. वाय. पाटील यांच्या प्रमुख उपस्थितीत पुणे पीपल्स बँक पुरस्कार देण्यात आला. आदिवासींच्या आरोग्य आणि कल्याणासाठी डॉ. प्रकाश आमटे यांनी वाहून घेतले आहे.

* 'नरुभाऊ लिमये स्मृती आर्यभूषण पुरस्कार'

महाराष्ट्र सहकारी मुद्रणालयाच्या वतीने देण्यात येणारा 'नरुभाऊ लिमये स्मृती आर्यभूषण पुरस्कार' यावर्षी ज्येष्ठ पत्रकार अरुण खोरे आणि सहकार नेते अरुण नरके यांना देण्यात आला. अकरा हजार रुपये आणि स्मृतिचिन्ह असे या पुरस्काराचे स्वरूप असते. या समारंभाला सिम्बायोसिसचे संस्थापक शां. ब. मुजुमदार, पुणे म्हाडाचे अंकुश काकडे, महाराष्ट्र सहकारी मुद्रणालयाचे अध्यक्ष विजय पाटील, उपाध्यक्ष अरविंद चव्हाण उपस्थित होते.

यावेळी मुजुमदार म्हणाले, "पुरस्कार किती मोठा यापेक्षा तो कुणाच्या नावाने दिला आहे, यावर त्याचे मोठेपण ठरते. म्हणूनच नरुभाऊ लिमये यांच्या नावाने दिला जाणारा हा पुरस्कार खूप मोठा आहे."

* पुणे मराठी ग्रंथालय पुरस्कार

पुणे मराठी ग्रंथालयातर्फे देण्यात येणाऱ्या पुरस्कारांचे वितरण राजदत्त यांच्या हस्ते झाले. ग्रंथालयाचे कार्याध्यक्ष मुकुंदराव अनगळ, कार्यवाह हेमंत कुलकर्णी उपस्थित होते.

कृष्णराव गोखले पुरस्कार नाट्यसंगीतकार आनंद भाटे यांना देण्यात आला. ५ हजार रुपये रोख, मानचिन्ह असे पुरस्काराचे स्वरूप होते. नरहरबुवा पाटणकर पुरस्कार नाट्यसंगीतकार प्राजक्ता मराठे यांना देण्यात आला. हरी गणेश पुरस्कार पुरस्कार बालकलाकार अथर्व कर्वे, हौशी नाट्य कलावंत श्रेणीक शिंगवी, डॉ. समीर मोने यांना देण्यात आला. १ हजार रोख, मानचिन्ह असे पुरस्काराचे स्वरूप होते.

राजदत्त म्हणाले, परिपूर्ण माणूस ही समाजाची गरज आहे. ही गरज जाणून समाजातील मूलभूत प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न ग्रंथालये करित आहेत. समाजस्वास्थाच्या दृष्टीने ग्रंथालये मला महत्त्वाची वाटतात.

आनंद भाटे म्हणाले, सुबोध भावेंच्या मुळेच बालगंधर्व पुन्हा एकदा पडद्यावर साकार झाले.

डॉ. समीर मोने म्हणाले, हौशी नाटक हा सादरीकरणाचा विषय आहे. मात्र रसिकांच्या प्रतिसादाची सर्वात जास्त गरज हौशी नाट्य कलावंतांना असते. आज

अवघड परिस्थिती आहे. प्रयोग घडवून आणण्यासाठी लढ म्हणण्याची गरज आहे.

* सार्वजनिक काका पुरस्कार

पुणे सार्वजनिक सभेच्या वतीने प्रा. विश्वनाथ कराड यांच्या हस्ते डॉ. रामचंद्र देखणे यांना 'सार्वजनिक काका पुरस्कार' प्रदान करण्यात आला. या प्रसंगी बा.बा. कुलकर्णी, रामचंद्र देशमुख, सुभाष कुलकर्णी नगरसेविका नंदा गडाळे, ह.भ.प. नंदकुमार लांडगे, ज्येष्ठ व्यंगचित्रकार बापू घावरे उपस्थित होते.

प्रा. कराड म्हणाले, "भारतात वेद वाङ्मयाची मोठी परंपरा आहे. वेद व उपनिषदातील वचने ही धार्मिक म्हणून बाजूला न सारता वैश्विक सिद्धांत म्हणून स्वीकारली पाहिजेत. विज्ञान आणि अध्यात्म यांची सांगड घालून भारत जगाला दिशा दाखवत आहे. तसेच डॉ. देखणे हे सांस्कृतिक परिवर्तन घडवत आहेत. संतांचे पुरोगामी विचार घेऊन सुधारकांनी शंभर वर्षांनंतरची दृष्टी दिली. समाजाला डोळस बनविले. बाळशास्त्री जांभेकर, गोपाळ गणेश आगरकर, लोकहितवादी, महात्मा फुले, न्यायमूर्ती रानडे, वि. रा. शिंदे, स्वातंत्र्यवीर सावरकर या सुधारकांचे विचार विसरत चाललो आहोत असे डॉ. देखणे म्हणाले.

* 'रोड सर'ला पुरस्कार

भारतीय लेखक-पत्रकार दिलीप डिसूझा यांनी अमेरिकेचा प्रवास करून 'रोड रनर : अॅन इंडियन इन अमेरिका' हे पुस्तक लिहिले आहे. सुखाबद्दलच्या कल्पना वा अन्य मोजपट्ट्यांवर अमेरिकी माणसे कशी दिसतात, हे दाखवले आहे. 'न्यूजवीक' साप्ताहिक, 'डेली बीस्ट' हे सांस्कृतिक संकेतस्थळ आणि 'ओपन हँड्स' ही साहित्य संस्था यांनी या पुस्तकासाठी दिलीप डिसूझांना पुरस्कार दिला. 'इंडियन एक्सप्रेस'सह मुंबईच्या काही वृत्तपत्रांतून डिसूझांचे लेखन सुरू असते. शोधक नजर, प्रत्येक संदर्भाचा लिखाणात चपरखल वापर, माणसाचे सुख-दुःख पायाभूत मानण्याची वृत्ती. या मुळे दिलीप डिसूझांचे 'डॅमिंग नर्मदा' निराळे ठरले. आंदोलनसमर्थक डिसूझांनी, 'संघर्ष इथे फसला' असा निष्कर्ष काढून पुढे 'तो फसला नसता जर...' हेही सांगितले आहे. 'गुन्हेगार' ठरवल्या गेलेल्या अनुसूचित जमातीबद्दलचे पुस्तक असो वा परदेशी नोकरीची संधी नाकारून भारताचा विकास करू पाहणाऱ्या गुणी तरुणांबद्दलचे स्तंभलेखन... डिसूझांच्या लिखाणातून माणसे भेटत-भिडत राहतात. या स्तंभलेखनातील दोन लेख आशुतोष गोवारीकरांच्या 'स्वदेस'ची प्रेरणा ठरल्याचे सांगण्यात येते.

* गोविंद पानसरे यांना शाहू पुरस्कार प्रदान

देशामध्ये समतेचा राजा म्हणून कीर्ती मिळवलेल्या राजर्षी शाहू छत्रपतींच्या नावाने दिला जाणारा पुरस्कार वंचित, श्रमिक आणि कष्टकरी जनतेसाठी अहोरात्र झटणाऱ्या कॉ. गोविंद पानसरे यांच्यासारख्या एका 'कॅम्ब्रेड'ला दिला जातो हाच कॉ. पानसरे यांनी जीवनभर अंगीकारलेल्या तत्त्वज्ञानाचा विजय आहे, असे गौरवोद्गार मुंबई उच्च न्यायालयाचे निवृत्त न्यायमूर्ती बी. एन. देशमुख यांनी काढले.

ट्रस्टचे विश्वस्त डॉ. सुनीलकुमार लवटे, डॉ. जयसिंगराव पवार, डॉ. अशोक चौसाळकर, सचिव उपजिल्हाधिकारी सुभाष बोरकर आदि मान्यवरांच्या उपस्थितीत झालेल्या या समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी शिवाजी विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. एन. जे. पवार होते. एक लाख रुपये रोख, मानपत्र, मानचिन्ह असे स्वरूप असलेल्या पुरस्काराच्या रकमेमध्ये स्वतःची रक्कम घालून पुरोगामी विचाराचे काम करणाऱ्या समाजवादी प्रबोधिनी आणि श्रमिक प्रतिष्ठान या दोन संस्थांना हा निधी त्यांनी दिला.

न्यायमूर्ती देशमुख म्हणाले, देशामध्ये अनेक राजे होऊन गेले. पण राजर्षी शाहू हा असा राजा होता की तो स्वतः रयत बनला. मार्क्सने आपल्या विचारामध्ये 'डी सर्टिफिकेशन' ही संकल्पना मांडली होती. या संकल्पनेवर आधारित राजर्षी शाहूंचे जीवन असल्यानेच कॉ. पानसरे यांच्यासारख्या एका कम्युनिस्टाला या राजाच्या कार्याने मोहिनी घातली. त्यांचे हे कार्य पुढे चालू ठेवण्याचे काम कॉ. पानसरे यांनी केले. म्हणूनच ते या पुरस्काराचे मानकरी ठरले.

□

प्रिय वाचकमित्रहो.....

आपल्या सोयीसाठी
'मेहता पब्लिशिंग हाऊस'चे ग्रंथदालन
आठवड्याचे सातही दिवस
नियमित सुरू राहिल.
वेळ -सोम. ते शनि. ९.३० ते ६.३०
रविवारी सकाळी १० ते ४

सभासदांनी पुस्तकखरेदीस येताना
मेंबरकार्ड जरूर आणावे.

पुस्तक परिचय स्थूलतेला करा टाटा

लड्डपणामुळे होणाऱ्या विविध समस्यांवर
मात करण्यासाठी उपयुक्त त्रिसूत्री:
संतुलित आहार, योग्य उपचार आणि नियमित व्यायाम

लेखक : डॉ. आशिष बोरकर, डॉ. गौरी बोरकर

₹ ९५०. - सभासदांना सवलतीत

‘स्थूलतेला करा टाटा’ हे पुस्तक लठ्ठपणाच्या समस्येचा सर्वकष मागोवा घेणारे आहे.

अहमदनगर आणि पुणे येथे साई स्पेशालिटी आयुर्वेद सेंटरच्या माध्यमातून वैद्यकीय प्रॅक्टिस करणाऱ्या डॉ. आशिष बोरकर आणि डॉ. गौरी बोरकर या दांपत्याने शेकडो लठ्ठ रुग्णांचा अभ्यास करून, आयुर्वेदशास्त्राच्या आधारे संशोधन करून नवीन उपचार पद्धती विकसित करून अनुभवसिद्ध मार्गदर्शन करणारे हे छोटेखानी पुस्तक डीव्हीडी सह ‘कॉम्बीपॅक’ च्या स्वरूपात वाचकांच्या हाती दिले आहे.

परंपरागत आयुर्वेदशास्त्राचे भक्कम अधिष्ठान या पुस्तकातील विवेचनाला आहे; त्याचबरोबर आधुनिक वैद्यक, आहारशास्त्र, योग, व्यायाम, यांचीही जोड त्याला दिलेली आहे.

स्थूलता म्हणजे लठ्ठपणा. ओबेसिटी. वजन वाढणे, पोट सुटणे, शरीरातील चरबीचे म्हणजे मेदाचे प्रमाण वाढणे. अन्नपदार्थांच्या पचनक्रियेला आवश्यक असणाऱ्या रस, रक्त, मांस, अस्थि, मज्जा, शुक्रे या धातूंच्या निर्मितीत अवरोध निर्माण होऊन शरीरातील मेद या धातूची निर्मिती आणि संचिती वाढत जाणे. अशा अ-प्राकृत मेदसंचितीमुळे स्थूलता हे लक्षण निर्माण होते. शरीरातील इतर धातू दुर्बल होतात. कुपोषण आणि उपोषण वाढत वेगवेगळ्या तक्रारी सुरू होतात. कमी श्रमानेही थकवा येतो. झोप जास्त येते. कुठलेही काम करण्यात उत्साह वाटत नाही. कसलीही हालचाल नको वाटते. शिराशैथिल्य, वातवृद्धी यामुळे नकारात्मक मानसिकता वाढते. शरीरसंबंधाची इच्छा कमी होते. ही लक्षणे तीव्र होत जातात, तेव्हा व्याधी सुरू होते.

स्थूलता हा एक विकार न मानता विकारांचा समूह मानला जातो. “व्यायाम न करणे, दिवसा झोपणे, स्निग्ध, गुरू, शीत आणि मेद वाढविणाऱ्या पदार्थांचे अतिप्रमाणात सेवन, अतिमद्यपान यामुळे मेदोवह स्रोतसाची दृष्टी, दूषितता वाढते.” असे चरक विमानस्थान संहितेत म्हटले आहे.

जागतिक आरोग्य संघटनेने आधुनिक जगातील सर्वात जास्त आढळणारा पण सर्वात जास्त दुर्लक्षित आजार स्थूलता हा आहे असे म्हटले आहे.

जगातील ५० ते ६० टक्के लोकांना स्थूलतेचा त्रास होतो. भारतात कोट्यवधी लोकांना दोन वेळ खाण्याची भ्रांत आहे; तर दुसरीकडे स्थूलतेमुळे लक्षावधी लोक त्रस्त आहेत.

वजन पाचसात किलो कमी करण्यासाठी हजारो रुपये ट्रीटमेंटसाठी खर्च करायला अनेक स्थूल महिला आणि पुरुष तयार आहेत.

‘स्थूलतेला करा टाटा’ मध्ये डॉ. बोरकर दांपत्याने आपल्या एकूणच आरोग्याच्या संदर्भात व्यापक दृष्टिकोनातून मांडणी केली आहे. मानवी देहाच्या आणि बुद्धीच्या

उत्क्रांतीचा आढावा घेतला तर दिसते की सस्तन प्राण्यांचा केसाळपणा कमी होत गेला आणि त्याच्या त्वचेखाली मेदाचा थर निर्माण झाला. शरीराचे तापमान मेदाच्या स्तराबरोबर सुसंवादी रहावे, नियंत्रणात असावे म्हणून उष्ण रक्त निर्माण झाले; बरेच दिवस कुपोषण, उपोषण झाले तरी या मेदातून शरीराला ऊर्जा मिळावी अशी व्यवस्था झाली. मेदापासून ऊर्जा मिळण्याच्या प्रक्रियेत पाणी बाहेर फेकले जाते. अश्म युगातील श्रमजीवी शिकारी माणसाला अन्नपाणी मिळवण्यासाठी खूप श्रम करावे लागत, रानावनात भटकंती करावी लागे, मेदाचा वापर करावा लागे. आता औद्योगिक क्रांतीमुळे बहुसंख्य लोक श्रमजीवी गटातून बुद्धिजीवी गटात आल्याने बैठे काम करू लागले. शारीरिक श्रम कमी झाले. मेदाच्या स्तराचा वापर कमी होऊ लागला; त्यामुळे शरीरातील मेदाचा संचय वाढू लागला. लड्डपणाची समस्या निर्माण झाली. बुद्धिजीवी माणसाला आवश्यक अशी उत्क्रांती मानवी शरीरात अजून झाली नाही. त्यामुळे स्थूलतेचे प्रमाण वाढणे अपरिहार्य आहे. आनुवंशिक स्थूलता काही कुटुंबात दिसते; नव्या संपन्नतेमुळे स्निग्ध, चरबीयुक्त रेडीमेड जंकफूड खाण्याचा आपल्या जीवनशैलीत अंतर्भाव झाला. लाडावलेल्या मुलांमध्ये लहानपणापासूनच स्थूलतेची लक्षणे आज दिसतात. व्यायामाचा कंटाळा सर्वांनाच असतो. तशात टीव्ही, चित्रपट, व्हिडिओ गेम्स... सगळे बैठे रंजन. शरीरात गरजेपेक्षा जास्त चरबी साठतच राहते.

स्थूलतेचे, अतिरिक्त मेदसंचितीचे दुष्परिणाम मग पदोपदी जाणवू लागतात. आपले आयुर्मान कमी होते. रोग प्रतिकार क्षमता कमी होते. चरबीच्या जाड थरांमुळे रक्तप्रवाह मंद होतो. पेशींना प्राणवायूचा पुरवठा योग्य प्रमाणात होत नाही. सांधे दुखतात, कंबर दुखी, टाच दुखी, श्वसनक्रिया कष्टदायक होते. लौकर धाप लागते, चयापचय क्रिया मंदावल्याने पंचनसंस्थेच्या आणि पोटाच्या विकारांना तोंड द्यावे लागते. पिताशयात खडे होतात. मधुमेह, वंध्यत्व, कर्करोग, त्वचाविकार, हृदयविकार, उच्चदाब अशा अनेक रोगांमध्ये स्थूलतेमुळे गुंतागुंती संभवतात. मेटाबोलिक सिंड्रोम एक्स ही आधुनिक जगाची व्याधी. सायलेंट किलर. पोटाचा घेर वाढणे, कोलेस्ट्रॉलचे संतुलन बिघडणे, रक्तदाब वाढणे, इन्शुलिन प्रतिरोध व युरिक अॅसिडचे प्रमाण वाढणे ही सर्व लक्षणे मेटाबोलिक सिंड्रोमची निदर्शक आहेत. या पुस्तकात त्यांचे सविस्तर विवेचन केले आहे.

डॉ. बोरकर हे आयुर्वेदाचे अभ्यासक आहेत. आयुर्वेदशास्त्रात स्थूलतेसंबंधी चरक, वाग्भट, चक्रदत्त इत्यादी वैद्यक तज्ज्ञांनी भाष्य केलेले आहे.

त्रिदोष, सप्तधातू, अग्नी यांच्या संतुलनाने शरीर आरोग्यसंपन्न राहते. त्रिदोष संकल्पना आणि अग्निविचार ही आयुर्वेदशास्त्राची खासियत आहे. त्यांच्या असंतुलनाने शरीरात विकृती निर्माण होतात. संतुलनासाठी योग्य आहार, योग्य आचार, योग्य

विचार आणि योग्य व्यायाम या चार गाष्टींवर आयुर्वेद भर देतो. या चार गोष्टींच्या अयोग्य आचरणाने शरीरात हळूहळू मेदवृद्धी होऊन स्थूलता हा विकार शरीराला वेढा घालतो. स्थूलतेवर आयुर्वेदाने आहार, औषधी, आचरण, व्यायाम यांचा उपचार सुचवला आहे. वजन कमी करताना शरीराला त्रास न होता फक्त अतिरिक्त मेद संचिती कमी व्हावी यावर आयुर्वेदाचा भर आहे.

स्थूलता आयुर्वेद मीमांसा या प्रकरणात चरक सूत्रस्थान, राजनिघंटू, चक्रदत्त यातील जी सूत्रे दिली आहेत ती वाचल्यावर आपल्या प्राचीन तज्ज्ञांच्या निरीक्षणाचे आश्चर्य वाटते. (५४-५७) तेलाचे अतिसेवन हे विषसमान आहे, असे त्यात पुनःपुन्हा बजावले गेले आहे.

अॅलोपथीमध्ये शरीराचे वजन नियंत्रित करण्याची प्रक्रिया ही ऊर्जा आणि उष्मांक यांच्या द्वारे स्पष्ट केली जाते. शरीराला रोज आवश्यक असणाऱ्या कॅलरीजपेक्षा जास्त आहार (कॅलरीज) घेतल्याने अतिरिक्त ऊर्जा निर्माण होते; ती मेद स्वरूपात शरीरात साठवता जाते. एक किलो वजन वाढण्यासाठी शरीराला ९००० कॅलरीज लागतात; घटविण्यासाठी ७००० कॅलरीज लागतात. हे कॅलरीज चे प्रमाण लक्षात घेऊन कोणते पदार्थ किती खावे याची कोष्टके अनेक आहारविषयक पुस्तकात आढळतात. डाएटिंगचे प्रस्थ त्यामुळे बऱ्याच जणांना सतावत राहते. प्रत्येकाच्या प्रकृतीनुसार आहाराची आवडनिवड आणि मात्रा वेगवेगळी असू शकते. हे लक्षात घेतले तर पुस्तकातील डाएटिंगचे तक्ते व्यवहारात निरुपयोगी ठरतात. आयुर्वेदात आहाराचे प्रमाण ढोबळ मानाने सांगितले जाते. आहार, व्यायाम आणि औषधे यांचे योग्य प्रमाण स्थूलतेला आटोक्यात ठेवू शकते. परंतु आधुनिक मानसिकता लक्षात घेऊन वजन कमी करण्यासाठीच्या आहाराचा एक तक्ता या पुस्तकातही देण्यात आला आहे. (५७), आहाराविषयी टिप्सही दिल्या आहेत (५८-६२).

डॉ. बोरकर यांनी स्थूलता आणि मानसिक ताणतणाव यांचा संबंध लक्षात घेऊन मानसिक ताणतणावांचे व्यवस्थापन कसे करावे याचेही काही ठोकताळे दिले आहेत. (५३)

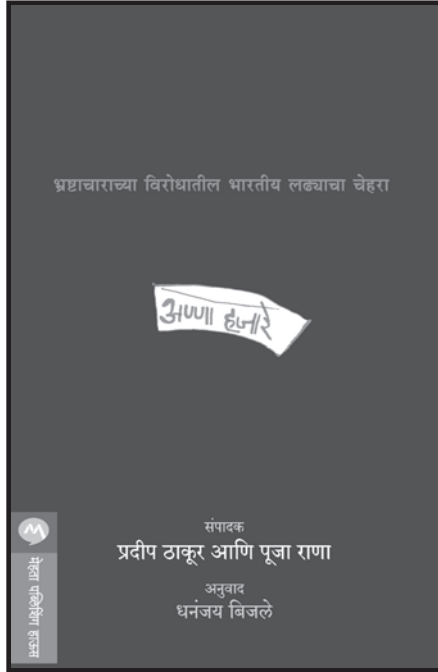
स्थूलता कमी करण्याच्या औषधांची माहितीही वाचकांना उपयुक्त ठरेल (६८-७७) स्थूल व्यक्तींनी कोणते व्यायाम करावे, याची त्रिसूत्री म्हणजे योगासनांवर आधारित, हृदयाला आणि शरीराला उत्तेजन देणारे तसेच शरीर सौष्ठव वाढवणारे व्यायाम प्रकार हे स्पष्ट करून डीव्हीडीद्वारे त्यांची प्रात्यक्षिकेही सोनाली कुलकर्णी यांनी सादर केली आहेत. तरुणांसाठी फॅट बर्न करणारे जे सोपे व्यायाम प्रकार देण्यात आले आहेत, त्यांनी या डीव्हीडीची लज्जत वाढवली आहे. मराठीत पुस्तक आणि डीव्हीडी असा काँबीपॅक हा प्रकार निश्चितच नावीन्यपूर्ण ठरेल.

पुस्तक परिचय अण्णा हजारे

भ्रष्टाचारविरुद्ध लढा देण्यासाठी अभूतपूर्व जनआंदोलन
उभारणारे झुंजार व्यक्तिमत्त्व

मूळ लेखक **प्रदीप ठाकूर, पूजा राणा** / अनुवाद **धनंजय बिजले**

१२५०. - सभासदांना सवलतीत

५८ । ऑगस्ट २०१२ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

महात्मा गांधीजींची दांडीयात्रा, विनोबा भावे यांचे भूदान-ग्रामदान आंदोलन, जयप्रकाश नारायण यांचे संपूर्ण क्रांती अभियान यासारख्या जन आंदोलनांनी एकेक काळ गाजवला. भारतीय जनतेला ढवळून काढले. जागृत केले.

अण्णा हजारे यांच्या लोकपाल विधेयकाच्या संदर्भातले राजधानीतील जंतरमंतरच्या परिसरातील उपोषण याच जन आंदोलनांच्या झंझावाताची आठवण करून देणारे ठरले. एखाद्या न्याय्य मागणीसाठी एखादा चारित्र्यवान, निःस्वार्थी नेता जेव्हा आपले प्राण पणाला लावतो तेव्हा देशातील सर्व सामान्य जनताही पेटून उठते आणि अशा नेत्याच्या मागे आपले बळ उभे करते असे दृश्य पुन्हा एकदा भारतात बघायला मिळाले.

भ्रष्टाचाराची एकापेक्षा एक भयंकर प्रकरणे उघडकीला आल्यावर आणि त्यातील उच्चपदस्थ अधिकारी आणि नेतेमंडळी यांचा सहभाग स्पष्ट झाल्यावर, त्यांच्यावर कारवाई करण्याचे शासकीय गुप्ततेच्या व नियमांच्या आधारे टाळले जाते. त्या भ्रष्टाचाराला एका परीने संरक्षण, उत्तेजन दिले जाते. त्यावर अंकुश ठेवण्यासाठी अण्णा हजारे यांनी माहितीच्या अधिकारासाठी आंदोलन केले. भ्रष्टाचाराचा आरोप असलेल्या काही मंत्र्यांना सत्तात्याग करण्यावाचून गत्यंतर उरले नाही. त्याच कायद्याचा पुढचा टप्पा म्हणजे उच्चपदस्थांच्या भ्रष्टाचाराची चौकशी करण्याचा अधिकार देणारे लोकपाल विधेयक मंजूर करण्याचा आग्रह अण्णा हजारे यांनी धरला. त्याला निर्णायक स्वरूप लाभावे म्हणून दिल्लीत आमरण उपोषण आरंभले. प्रसिद्धी माध्यमांनी विशेषतः विविध वाहिन्यांनी या आंदोलनाला अभूतपूर्व प्रसिद्धी देऊन अण्णा हजारे यांना भारतातील कानाकोपऱ्यात पोचवले. जनसामान्यात नवे चैतन्य निर्माण केले. तरुणवर्गालाही आकृष्ट केले. त्या आंदोलनाचा पहिला टप्पा निर्णायक ठरला नाही. परंतु सरकारला विशिष्ट कालावधीत या विधेयकाचा मसुदा करण्याचे मान्य करावे लागले. सरकारची नाचक्की झाली. या विधेयकाचे सरकारी प्रारूप आणि अण्णा टीमचे प्रारूप यावरून अजून मतभेद आहेत; आणि अण्णा हजारे यांनी पुन्हा ऑगस्ट २०१२ मध्ये उपोषणाचा घाट घातला आहे... अण्णा हजारे यांची दुसरा गांधी अशी प्रतिमा या काळात जनमानसात स्थिरावली आहे. अण्णांच्या भोवती जमलेली संधिसाधू मंडळी अण्णांच्या प्रतिमेला हवे तसे लोकप्रिय लोकपाल विधेयक संसदेला मान्य करायला लावू शकतील असे दिसते.

पण साम दाम दंड भेद नीतीत तरबेज असणाऱ्या राज्यकर्त्यांच्या प्रभावाला तुच्छ लेखूनही चालणार नाही. अण्णांना या आंदोलनात अपेक्षित यश लाभावे अशीच जनभावना आहे.

प्रसिद्धीच्या झोतात आकस्मिकपणे येणाऱ्या व्यक्तींबद्दल जनमानसाला औत्सुक्य वाटणे स्वाभाविक असते आणि वेगवेगळी प्रसारमाध्यमे वाचक-प्रेक्षकांचे हे कुतूहल शमविण्यासाठी नेहमीच तत्पर असतात. दिल्लीतील अण्णा हजारे यांच्या उपोषणाला प्रसार माध्यमांनी उचलून धरले आणि अण्णांच्या सेलिब्रिटी स्टेटसला अपग्रेड केले. या उपोषणाने अण्णा हजारे यांचे नाव भारतभर घोघर पोचले. राळेगणसिद्धीचा त्यांनी घडवून आणलेला कायापालट, माहितीच्या अधिकारासाठी त्यांनी केलेले आंदोलन, भ्रष्टाचाराची प्रकरणे बाहेर काढून संबंधितांना सार्वजनिक जीवनातून हद्दपार करून पत्करायला लावलेली नामुष्की वगैरे त्यांच्या पूर्व आयुष्याला दिलेला उजाळा हे सर्व अण्णांनाही आश्चर्यकारक वाटले असल्यास नवल नाही.

वृत्तपत्रे, दूरचित्रवाणी यांच्याप्रमाणेच जागरूक प्रकाशन संस्थांनीही अण्णांच्या कार्यकर्तृत्वाचा परिचय करून देणारी पुस्तके बाजारात आणली. दिल्लीतील पत्रकार प्रदीप ठाकूर आणि पूजा राणा यांना पेंटॅगॉन प्रकाशनाने 'अण्णा हजारे : द फेस ऑफ इंडियाज फाइट अगेन्स्ट करप्शन' हे पुस्तक संकलित करण्याचे काम दिले आणि या पत्रकार द्वयीने २० ऑगस्ट २०११ च्या उपोषणापर्यंतचे लेखन १ सप्टेंबरला झपाट्याने पूर्णही केले आणि ते लगेच बाजारातही आणले. त्याला वाचकांचा चांगलाच प्रतिसाद मिळाला. या पुस्तकाच्या मराठी अनुवादाचे हक्क मेहता पब्लिशिंग हाऊसने मिळवले. पत्रकार धनंजय बिजले यांनी अल्पावधीतच त्याचा अनुवाद करून दिला. आता हे मराठी पुस्तक प्रसिद्ध होऊन बाजारात उपलब्धही झाले आहे.

या पुस्तकाची एकूण रचना वाचकांना अण्णा हजारे यांच्या जीवनचरित्राबरोबर त्यांनी केलेल्या कार्यकर्तृत्वाची आणि भ्रष्टाचाराविरुद्ध त्यांनी दिलेल्या लढ्याची माहिती व्हावी अशा प्रकारे केली आहे.

अण्णा हजारे यांचे मूळ नाव किसन बाबूराव हजारे. अहमदनगर जवळच्या भिंगार गावी १५ जानेवारी १९४० रोजी जन्म. वडील आयुर्वेद फार्मसीमध्ये कामगार. १९५२ मध्ये वडील नोकरीचा राजीनामा देऊन आपल्या मूळ गावी म्हणजे राळेगणसिद्धीला परतले. अण्णांना सहा भावंडे. चौथीपर्यंत शिक्षण झाले. नंतर त्यांच्या आत्याने त्यांना

मुंबईत पुढील शिक्षणासाठी नेले. सातवी पास झाल्यावर अण्णा दादरला फुलविक्रीच्या दुकानात कामाला लागले. पगार होता ४० रुपये. पुढे त्यांनी स्वतःचे दुकान सुरू केले. राळेगणसिद्धीला वडील मोल मजुरी करीत. कर्जबाजारी झाल्याने निम्मी शेती विकली. तेव्हा आण्णांनी आपल्या दोन भावांना मुंबईला आणले. दुकानात कामाला लावले. सात आठशे रुपये मिळू लागले. तशात काही वाईट लोकांच्या संपर्कात आल्याने मद्यपान करू लागले.

१९६० साली ते लष्करात भरती झाले. प्रशिक्षणानंतर लष्करी ट्रकचे ड्रायव्हर म्हणून ड्युटी मिळाली. तीही पंजाबमध्ये. एकाकीपणमुळे वेतागले, आत्महत्येचा विचार करू लागले.

१९६५ मध्ये भारत पाक युद्ध झाले. अण्णा लष्कराचा ट्रक चालवत असताना पाकचे विमान त्यांच्या जवळून जाऊ लागले. ट्रकमधील जवानांनी भराभर उड्या टाकल्या. तेवढ्यात ट्रकने पेट घेतला. सहकारी जवान त्या आगीत जळून मेले. अण्णा मात्र वाचले. नंतर नागालँडमध्ये असताना नागा अतिरेक्यांनी त्यांच्या लष्करी ठाण्यावर हल्ला केला. अण्णांचे सर्व सहकारी मारले गेले. अण्णा काही कामासाठी बाजूला गेले होते. ते तेवढे वाचले. या दोन घटनांनी अण्णांना वाटले, देवाने आपल्याला जिवंत ठेवले; याचा अर्थ आपणाकडून काही काम होणे देवाला अपेक्षित आहे. आत्महत्या करण्याचा विचार त्यांनी मनातून काढून टाकला.

एकदा दिल्लीच्या रेल्वे स्टेशनवर उतरल्यावर त्यांना बुकस्टॉलवर विवेकानंदांचे 'देशबांधणीसाठी युवकांना आवाहन' हे पुस्तक दिसले. त्यांनी ते विकत घेतले. वाचले. त्याने प्रभावित झाले. समाजसेवेसाठी आपण जगायचे असे त्यांनी ठरवले. विवाह करायचा नाही असेही ठरवले. १९७५ मध्ये लष्करातून ते स्वेच्छानिवृत्ती घेऊन आपल्या गावी, राळेगणसिद्धीला परतले. तेथील पद्मावती मंदिराला रंग देऊन त्याचा कायापालट केला. त्यासाठी स्वतःचे ३००० रुपये खर्च केले. ज्ञानेश्वरीतील एक ओवी 'गावतळी बांधावी, पीकपाणी वाढवावे' असा संदेश देणारी त्यांनी वाचली. त्यातून प्रेरणा मिळाली. डोंगर उतारावर बांध घालून पाणी अडवले. वृक्षारोपण केले. विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृह काढले... वृक्षमित्र पुरस्कार त्यांना पंतप्रधान राजीव गांधी यांच्या हस्ते मिळाला. (१९८६) अहमदनगर व पुणे महापालिकांनी त्यांचा सत्कार केला. महाराष्ट्र शासनाने कृषिभूषण पुरस्कार दिला. (१९८९) पद्मश्री चा

मान मिळाला (१९९०)

गावचा विकास व्हावा म्हणून त्यांनी अनेक उपक्रम राबवले. नसबंदी, नशाबंदी, चाराबंदी, कुऱ्हाडबंदी, श्रमदान अशी पाच सूत्रे सांगून गावकऱ्यांचे नैतिक बळ वाढवले. गावासाठी आचारसंहिता तयार केली. पाणलोट क्षेत्र विकास योजना राबवून, एकतीस नालाबंधारे बांधले. चार लाख झाडे लावली. राळेगणसिद्धी हे आदर्श गाव म्हणून ओळखले जाऊ लागले. अनेक पत्रकार व कार्यकर्ते त्याला भेट देऊ लागले.

वसंतराव नाईक भटक्या विमुक्त जमाती विकास मंच आणि महात्मा फुले मागासवर्गीय विकास मंडळ यांचा भ्रष्टाचार बघून अण्णांनी संबंधित मंत्र्यांवर तोफा डागल्या. राज्यपालांकडे पुरावे सादर केले. संबंधित मंत्री बबनराव घोलप यांनी अण्णांवर अब्रु नुकसानीचा दावा दाखल केला. मुंबई न्यायालयाने अण्णांना ३ महिन्यांची शिक्षा सुनावली. लोक खवळले. मुख्यमंत्री मनोहर जोशी यांनी अण्णांची तुरुंगातून सुटका केली. घोलप यांना राजीनामा देणे भाग पाडले.

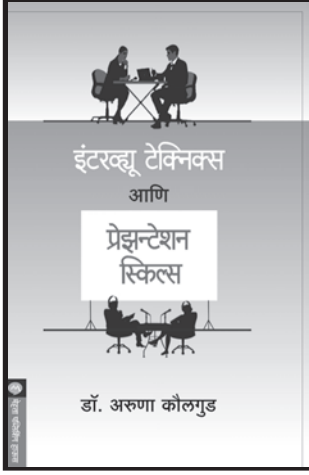
२००३ मध्ये राष्ट्रवादीच्या चार मंत्र्यांविरुद्ध अण्णांनी आरोप केले. न्या. सावंत कमिटी नेमण्यात आली. मंत्री सुरेश जैन आणि नबाब मलिक यांना राजीनामा द्यावे लागले.

या प्रकरणातून माहितीच्या अधिकाराची चळवळ सुरू झाली. सरकारला तसा कायदा करावा लागला. तशातच भ्रष्टाचाराची अनेक प्रकरणे बाहेर आली. त्यातून अण्णांनी लोकपाल विधेयकाचा आग्रह धरला.

प्रदीप ठाकूर आणि पूजा राणा पत्रकार असल्याने त्यांनी भ्रष्टाचाराची प्रकरणे, राजकीय गैरव्यवहार, माहिती अधिकार कायदा, व्होरा समितीच्या अहवाल, सध्याच्या भ्रष्टाचार कायदातील त्रुटी, जनलोकपाल विधेयक, पहिले आंदोलन (एप्रिल २०११), दुसरे आंदोलन (ऑगस्ट २०११) यांची तारीखवार नोंद केलेली आहे. त्यामुळे या आंदोलनातील नाट्यपूर्ण घटना एखाद्या चित्रपटाप्रमाणे वाचकांसमोर उभ्या राहतात. वेगळे भाष्य करण्याची गरजच उरत नाही.

ग्रंथप्रकाशनाच्या क्षेत्रात पत्रकारितेला साजेसा झपाटा आणि वेग येत आहे; याचे एक उल्लेखनीय उदाहरण म्हणून या पुस्तकाचे नाव घ्यावे लागेल. □

नवे कोरे

इंटरव्यू टेक्निक्स आणि प्रेझेंटेशन स्किल्स

डॉ. अरुणा कौलगुड

९५४. पोस्टेज ३०४.

इंटरव्यू म्हटले की इंग्रजीतून बोलणे, टाय लावणे, कडक शेकहँड करणे, अशा गोष्टींनाच अनावश्यक महत्त्व दिले जाते. इंग्रजी माध्यमाच्या शाळा-कॉलेजांत शिकलेली मुले जे काही इंग्रजी बोलतात, त्यामुळे लहान शहरांतील, गावांतील मुले-मुली भारावून जातात. आपल्याला इंग्रजी बोलता येत नाही याचा न्यूनगंड त्यांच्या मनात तयार होतो....

नोकरीसाठी अर्ज कसा लिहायचा, स्पर्धा परीक्षेसाठी ग्रुप डिस्कशनची तयारी कशी करायची या सर्व गोष्टींबद्दल त्यांच्यामध्ये अनभिज्ञता असते; त्यामुळे अनेकदा ते आपली माहिती प्रभावीपणे मांडू शकत नाहीत.

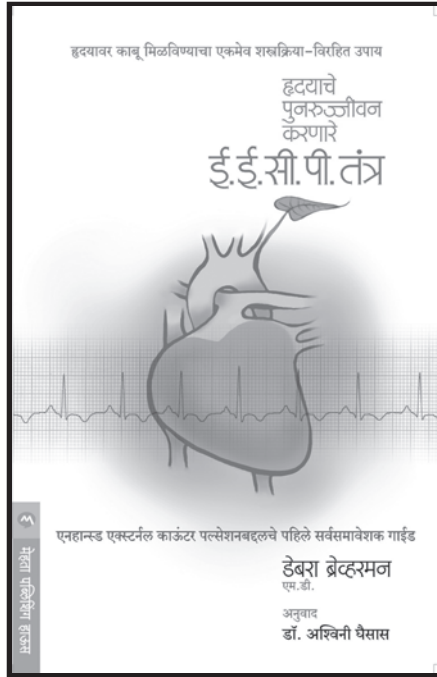
म्हणूनच हे पुस्तक महाराष्ट्रातल्या सर्व लहान-मोठ्या गावांमध्ये, तसेच शहरांमध्ये राहणाऱ्या; स्पर्धा परीक्षांची, इंटरव्यूची तयारी करत असलेल्या मुला-मुलींसाठी उप आहे. इंटरव्यू देताना विविध प्रश्नांची उत्तरे कशी द्यायची, इंटरव्यूच्या वेळी पाळायचे शिष्टाचार आणि आवश्यक देहबोली (Body Language) या बद्दलची सविस्तर माहिती या पुस्तकात आहे.

हृदयाचे पुनरुज्जीवन
करणारे ई.ई.सी.पी. तंत्र

हृदयरोगावरच्या खर्चिक बायपास वगैरे शस्त्रक्रिया
टाळता येतील का?

मूळ लेखक **डेबरा ब्रेव्हमन** /अनुवाद **डॉ. अश्विनी घैसास**

१६००. - सभासदांना सवलतीत

६४ । ऑगस्ट २०१२ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

हृदयरोग म्हटले की प्रत्येकाच्या हृदयाला धडकी भरते. बायपास, स्टेंट, अँजिओप्लास्टी वगैरे प्रक्रिया आणि लाखो रुपयांचा वैद्यकीय खर्च, संपूर्ण कुटुंबाला वाटणारी भीती, दहशत हे अटळ ठरते.

सर्वात खर्चिक मृत्यूचा सापळा म्हणून हृदयरोगाचा उल्लेख केला जातो. दर पंचेचाळीस सेंकंदाला हृदयरोगाने कोणीतरी मृत्युमुखी पडत असतो.

हृदयरोग म्हणजे रक्तवाहिन्या तुंबणे. हृदयांतील रोहिणींमध्ये रक्तप्रवाहाला अडथळा निर्माण होऊन हृदयाकडे जाणाऱ्या रक्तपुरवठ्यात खंड पडणे. या रक्तवाहिन्यांमधील अडथळे दूर करणे किंवा पर्यायी रक्तपुरवठा करण्याच्या उपचार तंत्रावर लक्ष केंद्रित करणे यासाठी स्टेंट, अँजिओप्लास्टी, बायपास या छोट्यामोठ्या शस्त्रक्रिया केल्या जातात. त्यासाठी दोन-चार लाख रुपये तरी लागतात. या शरीरांतर्गत (इनव्हेजिव्ह) शस्त्रक्रियांनी काही रुग्णांना सर्वसामान्य जीवन जगता येते. दहावीस वर्षे काहीही समस्या उद्भवत नाहीत. त्यामुळे अशा शस्त्रक्रिया मोठ्या प्रमाणावर होतात. अमेरिकेत एक वर्षात १८ लाख लोकांची अँजिओग्राफी होते. त्यापैकी सहा लाखांवर बायपास (नवीन रक्तवाहिनीचा तुकडा टाकून अडथळा बायपास करून रक्तवाहिनीचे कार्य सुरळीत करणे) होतात. त्यासाठी ४० अब्ज डॉलर्स खर्च होतात. अँजिओप्लास्टी आणि स्टेंट प्रोसिजर्स १२ लाख होतात. त्यासाठी ५० अब्ज डॉलर्स लागतात. हे आकडे दरवर्षी वाढतच आहेत. तुंबलेल्या रक्तवाहिनीत फुगा असलेली वायर टाकून फुगा फुगवून अडथळा दूर करणे, रक्तप्रवाह पूर्ववत करणे म्हणजे अँजिओप्लास्टी आणि रक्तवाहिनीत स्प्रींगसारखी स्टेंट नावाची वस्तू टाकून अडथळ्याची शक्यता टाळणे म्हणजे स्टेंट या उपचार पद्धतींना सार्वत्रिक मान्यता मिळाली आहे. वैद्यकीय क्षेत्रात त्यांचा वापर सर्रास केला जातो. त्याबद्दल शंका घेण्याचे वा अविश्वास दाखविण्याचे कारण नसते.

परंतु काही पेशंटना या शस्त्रक्रिया करूनही वरचेवर हा त्रास होत राहतो. छातीत दुखणे वा हृदयविकाराचा झटका पुन्हा येणे वगैरे प्रकार पुनःपुन्हा संभवतात. हे प्रमाण अमेरिकेतील उपलब्ध आकडेवारीनुसार बायपास केलेल्या रुग्णांच्या बाबतीत ८ टक्के, स्टेंट टाकलेल्या रुग्णांच्या बाबतीत २० टक्के आणि अँजिओप्लास्टी केलेल्या व्यक्तींच्या बाबतीत ५४ टक्के असे आहे. त्यामुळे सध्याच्या उपचारपद्धती तात्पुरता आराम देतात; मूळ आजार दूर करीत नाहीत हे स्पष्ट झाले. त्यामुळे हृदयरोग म्हणजे रक्तवाहिन्यांमधील अडथळा हा आपला हो समज आहे तो पूर्णतः बरोबर नसावा असे अनेक वैद्यकीय तज्ज्ञांना वाटू लागले. त्यांनी आपले संशोधन चालू ठेवले. हृदयरोगाबद्दल अधिक माहिती मिळवत तिचे विश्लेषण केले गेले.

या नव्या संशोधनातून हृदयरोग म्हणजे हृदयातील रक्तवाहिन्या तुंबून रक्तप्रवाहात अडथळा येणे असे आजवर सर्वमान्य असलेले गृहीतकृत्य फारच एकांगी व दिशाभूल करणारे आहे हे लक्षात आले.

आणखी काय काय लक्षात आले?

१. हृदयरोग हा दीर्घ कालावधीत होणारा आणि संपूर्ण शरीराला ग्रासणारा रोग आहे. हा संपूर्ण रक्ताभिसरण संस्थेचा आजार आहे.

२. हृदयाच्या आसपासच्या रक्तवाहिन्यांची हानी होऊन रक्ताभिसरणाची क्रिया मंद होणे हे त्याचे मुख्य स्वरूप आहे.

३. रक्तवाहिन्यांची हानी होण्याला कारणीभूत ठरणाऱ्या घटकांमध्ये आनुवंशिकता, दीर्घकालीन जंतुसंसर्ग, दाह, सूज येणे, ऑटोइम्युन परिस्थिती, व्यक्तिगत जीवनशैली व सवयी वगैरेंचा समावेश होतो.

४. सूज, दाह (इनफ्लेमेशन) ही मूलभूत जैविक प्रतिकारशक्तीची प्रक्रिया आहे. ती हृदयरोगाप्रमाणेच कर्करोग, संधिवात, अल्झायमर्स यासारख्या शरीर खिळखिळे करणाऱ्या आजारांमध्येही कार्य करते.

५. दाह आणि सूज यांचा प्रतिकार करण्यासाठी यकृतातून रक्तात सोडण्यात येणाऱ्या सी रिअॅक्टिव्ह प्रोटिन-सीआरपी चे रक्तातील प्रमाण हे कोलेस्टेरॉलपेक्षा हृदयरोगाचे निदान अधिक नेमकेपणाने करू शकते.

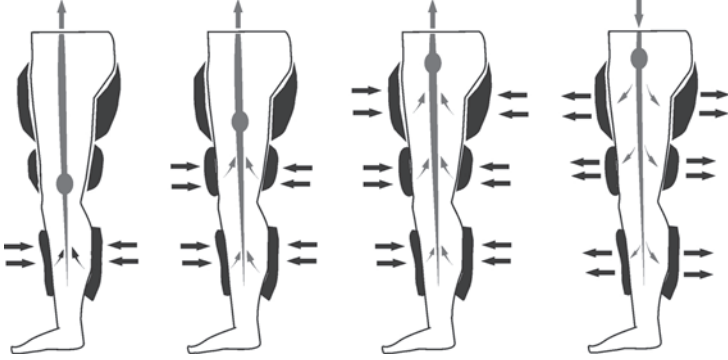
६. दाह आणि सूज यांचा प्रतिकार करताना 'प्लासेंटल ग्रोथ फॅक्टर' नामक पदार्थ तयार होतो. तोही हृदयरोगाची पूर्वसूचना देणारा असतो.

७. रक्तवाहिन्यांमधले ब्लॉक्स (अडथळे) हे काही एका दिवसात तयार होत नाहीत. अनेक वर्षे ती प्रक्रिया चालू असते. अनेक व्यक्तींच्या बाबतीत ती इमर्जन्सीच्या पातळीपर्यंत जातही नाही. इमर्जन्सीच्या वेळी अँजिओप्लास्टीने किंवा बायपासने दूर करणे हा तात्पुरता उपाय आहे. एका ठिकाणचा अडथळा दूर केला तरी इतरत्र तो निर्माण होणारच नाही असे नाही. त्यामुळे हृदयांच्या धमन्यांमध्ये अडथळे तयार होऊच नयेत अशी दक्षता घेणे आवश्यक ठरते.

८. अशी दक्षता घेता येणे शक्य आहे. त्यासाठी ईईसीपीचे तंत्र उपयुक्त ठरते. ईईसीपी म्हणजे एनहान्ड एक्सटर्नल काऊंटर पल्सेशन. ही पद्धत अत्यंत सोपी आणि पूर्णतया सुरक्षित आहे. शस्त्रक्रिया, इंजेक्शन, रुग्णालयात वास्तव्य यांची गरज नसलेली, दैनंदिन जीवनक्रमात व्यत्यय न आणणारी, बाह्यरुग्ण विभागात दिली जाणारी, तीनेक महिने चालणारी आणि काही हजारात पूर्ण होणारी अशी ईईसीपीची पद्धत खरे तर कधीच सर्वदूर पोचायला हवी होती. परंतु बायपास सारखी लक्षावधी रुपयांची झटपट कमाई या उपचार पद्धतीत नसल्याने डॉक्टर्स

किंवा रुग्णालये तिला प्राधान्य देण्याचे टाळतात. ही पद्धत केवळ धमन्यांचा रक्तपुरवठाच सुरळीत करीत नाहीत तर संपूर्ण शरीराचे आरोग्य सुव्यवस्थित करते.

ईईसीपी तंत्र म्हणजे काय?

रक्तदाब मोजताना आपण दंडावर दाब देणारा पट्टा गुंडाळतो आणि पंपाने हवेद्वारे रक्ताच्या दाबात होणारे फरक मोजतो. त्यासारखेच पट्टे पेशंटच्या पायाभोवती गुंडाळून एका ठोक्यामध्ये आकुंचन-प्रसरण होत रहावे अशी योजना केली जाते. त्याचा ठोका हृदयाच्या ठोक्याबरोबर जुळवल्याने शरीरभर रक्ताचे अभिसरण व्यवस्थित होत राहते. हृदयाला होणारा रक्तपुरवठाही सुधारतो. त्याचा परिणाम म्हणून रक्तवाहिन्यांतील प्रवाह मोकळा होतो. त्यातील गाठी, अडथळे, ब्लॉकेजेस दूर होतात.

या उपचारामुळे कोठलाही धोका शरीराला पोचत नाही. दुष्परिणाम होत नाहीत

ओपीडी मध्ये दिली जाणारी ही उपचार पद्धत रक्तदाब मोजण्यासारखी साधी सोपी आहे.

या पद्धतीने हृदयाचा रक्तप्रवाह सुधारतो आणि रुग्ण बरे होतात. त्यांची कार्यक्षमता वाढते. रक्तवाहिन्या बळकट होतात.

ईईसीपीला विमा कंपन्यांकडून भरपाई मिळते परंतु पारंपरिक वैद्यकशास्त्र अजून या पद्धतीचा स्वीकार करीत नाही. कारण बायपासासारखी कमाई या पद्धतीत होत नाही. हॉस्पिटलमध्ये रहावे लागत नाही. नर्स देखील ही प्रोसिजर

करू शकते.

बायपास वगैरे झाल्यावर पुढे पाच-सहा वर्षे तपासण्या, चाचण्या, छोट्या शस्त्रक्रिया, औषधे यांचा खर्च करावा लागतो. ईईसीपीला हा खर्च फारच कमी असतो.

ईईसीपीच्या पहिल्या टप्प्यात दररोज एक तास याप्रमाणे ३५ दिवस उपचार घ्यावे लागतात.

पायांवर पट्टे दाबले गेल्याने काही पेशंटना तिथल्या त्वचेची आग होते असे वाटते. त्यांच्यासाठी पायाला घट्ट बसणारी लायकाची व्यायामाची पॅट वापरता येते. फोम आणि रबर यांचा जास्तीचा थर वापरून त्वचेचा त्रास टाळता येतो.

ईईसीपी मध्ये रक्त पातळ करणाऱ्या अँस्पिरिन, वॉरफॅरिन वगैरे गोळ्या चालू असणाऱ्या रुग्णांनाही रक्तस्त्रावाचा वा रक्त साकळण्याचा धोका संभवत नाही.

मात्र ताप आल्यावर, पायाला उघड्या जखमा असल्यावर रक्तदाब १८०/११० वा जास्त असल्यावर किंवा गरोदरपणी या तंत्राने उपचार टाळावेत.

डॉ. डेबरा ब्रेव्हरमन यांनी या पद्धतीने हजारो हृदयरोगी रुग्णांना कुठलीही शस्त्रक्रिया न करता सामान्य जीवन जगण्याची संधी मिळवून दिली आहे.

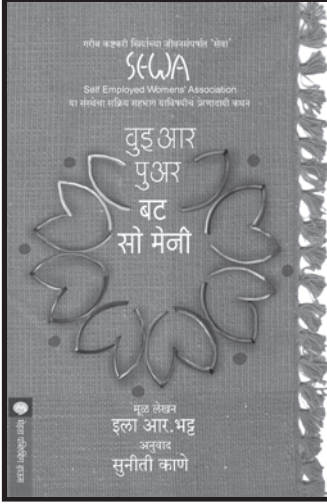
नाशिक येथे डॉ नितीन घैसास यांनी इ.स. २००८ पासून शताब्दी हॉस्पिटलमध्ये या पद्धतीचा वापर करून शेकडो पेशंटना रोगमुक्त केले आहे. ईईसीपी चा लाभ झालेले अनेक रुग्ण त्याबद्दल समाधान व्यक्त करतात.

डॉ. अश्विनी नितीन घैसास यांनी डेबरा ब्रेव्हरमनच्या 'हील युवर हार्ट विथ ईईसीपी'चे मराठी भाषांतर करून या अभिनव तंत्राबद्दल सर्वांगीण जागृती व्हावी असा प्रयत्न केला आहे. तो अनेक वाचकांना प्रभावित करील यात शंका नाही. हे पुस्तक म्हणजे 'इन्फर्मेशन थेरपी' (माहितीद्वारे उपचार) या नव्या संकल्पनेचा एक स्वागतार्ह आविष्कार आहे. डॉक्टर आणि पेशंट यांच्यात संवाद साधून या व्यवसायाला आलेले धंद्याचे स्वरूप रोखून सेवार्थी जागवणारे आहे. हे पुस्तक वाचून, ईईसीपीचा अवलंब करून आपण लाखो रुपये वाचवू शकाल; आपल्या मित्रमंडळींमध्येही याचा प्रसार करून त्यांचेही कल्याण साधू शकाल.

डॉ. अश्विनी घैसास
'स्पंदन' बंगला, प्लॉट नं. ५, सत्या कॉलनी,
नाशिक - ४२२००७.

□

आगामी

वुड आर पुअर बट सो मेनी

इला आर. भट्ट

अनुवाद
सुनीती काणे

‘सेवा’ (SEWA - Self Employed Women's Association) हे इलाबेन भट यांचं अलौकिक जीवितकार्य आहे.

लहानसहान व्यवसायांवर उपजीविका करणाऱ्या तळागाळातल्या लाखो गरीब स्त्रियांना संघटित करून ‘सेवा’नं त्यांना त्यांच्या कुवतीची, हक्कांची आणि संघटित बळाची जाणीव करून देऊन, त्यांना सक्षम बनवून त्यांची परिस्थिती सुधारली.

कचरा गोळा करणं, चिंध्यांपासून रजयांच्या खोळी शिवणं, भरतकाम करणं, डिंक गोळा करणं, मिठागरांमध्ये मीठ बनवणं अशा विविध व्यवसायांतल्या स्त्रियांच्या मालाला बाजारपेठ आणि चांगला भाव मिळवून दिला. कर्जाच्या चिखलातून वर काढायला स्वस्त दरानं कर्ज आणि इतर विविध सुविधा मिळवून दिल्या. अशी अनेक कार्ये ‘सेवा’नं कशी तडीला नेली, याचा प्रेरणादायी, उद्बोधक अनुभव या पुस्तकात आले.

स्त्री-कल्याण, दारिद्र्य निर्मूलन, नोकरीच्या सुसंधीमध्ये वाढ यासाठी प्रत्येकानं हे पुस्तक वाचायलाच हवं!

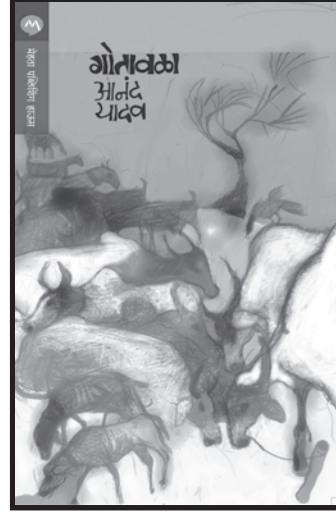

मेहता पब्लिशिंग हाऊसची ९ वी आवृत्ती

गोतावळा

डॉ. आनंद यादव

१५००. पोस्टेज ३००.

जिवाला बरं नसल्यागत
मळा दिसत हुता...
सबंध माळावर कुठ
झाड, डगरी, वारूळ
काय बी दिसत नव्हतं
.... आता माळावर ढोर
कशाला येतील नि पोरं
तरी कशाला येतील?
....चला! रग्गड झालं
आता. आता नगचं
ऱ्हायाला...
... समदा गोतावळा
घेऊन असंच माळानं
माळ हुडकत जाऊ
हितं आता कोण हाय
आपलं?

About the Book

Tony Wilson was working as a journalist for the Gold Coast Bulletin and was at work when the news came through on 8 October 2004 that Schapelle Corby had been stopped at Bali Airport by customs officials, carrying 4.1kg of cannabis in her unlocked bodyboard bag. Tony's life has been a rollercoaster ride ever since. He has been a crime reporter for over 20 years, seen it all, heard it all but Schapelle's story was different. sales manager in the history of the Hertz Corporation.

Book review

Schapelle

- Tony Wilson

A NIGHTMARE OF A HOLIDAY

They say, life takes a turn on its own whims and fancies. But nothing could have prepared Schapelle Corby for the bitter and cruel whim that her life acted upon. An enthusiastic 27-year old wanting to enjoy her life, Schapelle was looking forward to a happy vacation in Bali, when a cruel twist of fate led her to be embroiled in a drug racket and imprisoned in the notorious Kerobokan prison of Bali!

A normal middle-class girl hailing from Brisbane (Australia), Schapelle was happily

मेहता मराठी ग्रंथजगत : ऑगस्ट २०१२ । ७१

English Books

ensconced in her small little world with her parents, siblings and a future as a beautician in the offing, when a holiday to celebrate her elder sister's upcoming 30th birthday turned into the worst nightmare possible. Schapelle had been working quite hard for a couple of months before that fateful day in October 2004. Apart from attending classes at the beauticians' academy, she had been taking care of her father Michael who had been diagnosed with terminal cancer. So, her sister Mercedes' 30th birthday presented a good opportunity for Schapelle to take a short but well-deserved break; for which she had been saving up for several months by doing odd jobs including working at her mother Rosleigh's food joint. Thus it was that on 8th October 2004, Schapelle, alongwith a few friends and a younger brother, set off from Brisbane airport to Bali via Sydney. Beachgear such as surf boards formed a pertinent part of their otherwise frugal luggage. The gang chatted happily through the Qantas Air flight from Brisbane to Sydney and then an Australian Airlines flight from Sydney to Bali. As the flight touched the Denpasar Airport in Bali, they were super excited to be soon surfing on Kuta Beach. Little did the youngsters anticipate the darkness waiting to engulf one of them in the next few minutes. Tired after a 12 hour journey, the gang went through the formalities of immigration and picked up their baggage from the carousel to check it in for the last mandatory Customs search. Schapelle too plonked her boogie-bag on the Customs' table – and from thereon began her journey to hell!

There still remain differing reports about what happened after that, but as per Schapelle's version, she willingly opened all the zips of the boogie bag to show whatever she was carrying and reeled in shock with the pungent odour that hit her as she opened the front zip! (*Incidentally, just before approaching the Customs' desk, she and her brother had been expressing surprise about the broken handle of that bag. They had gotten the handle repaired just before leaving Australia; a fact that was conveniently overlooked in the days to come.*) There, lying stashed in two plastic bags inside Schapelle's boogie bag was 4.1 kg of marijuana! Drugs such as marijuana being available in Indonesia at a fraction of a price vis-a-vis Australia, Indonesia has long been a haven for drug peddlers and addicts, many of who come there as tourists. Naturally, drug rackets run riot here. Schapelle turned a very unfortunate victim of one such racket and was shunted to the Kerobokan prison. From then till date, Schapelle's life has been a never-ending battle to prove her innocence and restore her lost dignity.

Journalist Tony Wilson has chronicled Schapelle's story in this book called 'Schapelle – the facts, the evidence, the truth'. Tony covered Schapelle's trial from 2004 to 2008 for the Gold Coast Bulletin and thus has been privy to her angst as well as technical details of what can be best described as a misled case. After being imprisoned in October 2004, Schapelle came under strong criticism and media glare, even as she also received humungous support from her family and a section of Australians who firmly believed that she was wrongly targeted. However, it has been a nerve-wracking experience for the young woman to live in the notorious conditions of the Kerobokan prison where hygienic conditions are worse than hell; thefts are commonplace; and the heat takes a massive toll on the already sapped off body and mind. To add to that, confusing / non-committal / plainly false witnesses and statements given in court against Schapelle by baggage handlers, custom officials etc. weakened her case tremendously. The incessant media reportage didn't help much too. While some of it gave a fair version of the events unfolding, lots of it focussed on untrue nuggets like how Schapelle was sneaking out for parties from the jail and how she had a string of boyfriends there! A lot of 'characters' (entrepreneur Ron Bakir, lawyer Hotman Hutapea) entering and exiting the scene randomly also hindered Schapelle's chances tremendously. To add insult to the injury, close friends such as Jodie Power turned detrimental enemies who gave false proofs against the Corbys. Further, the other members of the Corby family were also (incorrectly) alleged for being addicted to drugs; thus causing immense trauma to an already wrecked Schapelle. The biggest jolt to the case happened when the marijuana kept stored as evidence, was just burnt away one day in 2006, alongwith Schapelle's boogie bag and the surf fins that were kept inside. No clear explanation has ever been given as to who ordered this destruction, but it has definitely set back Schapelle's chances of acquittal to a large extent. From 2004 till date, Schapelle has been languishing in prison for an offence that she did not commit (as per her version). She has been sentenced with a total term of twenty years (i.e. till 2024).

Tony Wilson has indeed narrated a very lucid account of what happened since 2004 to 2008. A bevy of technical details; interviews with the family members, Schapelle's lawyers and other people who made their presence felt in the case; and a thorough clarity on the laws governing this aspect of crime, have made his narration thorough and easy to understand vis-a-vis the nuances of the trauma that Schapelle has been going through. In a way, the book also serves as a wake-up call for tourists wanting to travel to Bali.

English Books

They get a clear picture of what they should be wary of and how they can protect themselves from befalling the same fate as Schapelle. The Q&A given at the end of the narrative, becomes especially helpful in this regard. The only downside to this otherwise eye-opening literary effort is that the account becomes too newspaper-ish in its presentation at several junctures. This in turn makes it tedious to read and absorb.

However, all said and done, 'Schapelle – the facts, the evidence, the truth' is worth reading to understand why safety and alertness is important in the most innocuous situations of life; and how life can go on a downward spiral if these are not maintained. Also, on a more personal note, the book is worth a read to understand what a (innocent, by her version) young girl is going through after being embroiled in a wide-spread drug network and why she needs all the support she can get for leading a life of freedom and dignity again.

-RESHMA S. KULKARNI

Forthcoming

Mr Two Bomb

The Art of Ageing

The Sky is Changing

The Woman Before Me

---

७४ | ऑगस्ट २०१२ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

The Breadwinner

– Deborah Ellis

Category - Fiction

Type - Paperback

Pages - 112

Price - Rs. 120.00

Praise

The Breadwinner is a potent portrait of life in contemporary Afghanistan, showing that powerful heroines can survive even in the most oppressive and sexist social conditions. – John Green, *American Library Association*.

‘We’ve heard and read millions of words about living under the Taliban, yet it remains a distant horror. But, *The Breadwinner*, brings everything to poignant life.’ – *The Independent*

“Very remarkable and highly topical. The horrors of life under the Taliban are balanced by loyalty, courage and hope. Read it.” – *Independent on Sunday*

“A great kid’s book ... a graphic geopolitical brief that’s also a girl-power parable.” – *Newsweek*

“a book ... about the hard times and the courage of Afghan children.” – *Washington Post*

Backlist

Glimpses of Changing
Banking Scenario

Plenty for All

Speeches That Reshaped
The World

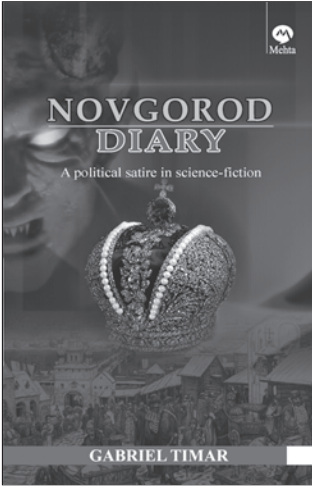

The Meaning of
Madness

मेहता मराठी ग्रंथजगत : ऑगस्ट २०१२ । ७५

‘नव्हगोरदची अद्भुतरम्य डायरी’

‘नव्हगोरद डायरी’ ही गॅब्रिएल तिमारची अलीकडील कादंबरी. या कादंबरीचं स्वरूप विज्ञान-साहित्याचं व राजकीय उपरोधाचं आहे, (‘अ पोलिटिकल सटायर इन सायन्स फिक्शन’) असं शीर्षकाखाली म्हटलेलं आहे खरं, तथापि ते फार मर्यादित अर्थानं खरं आहे. कादंबरीची मूळ ‘प्रकृती’ उपरोधिक कादंबरीची वा विज्ञान साहित्याचीही नाही; ती आहे एका आगळ्या रंजक अद्भुतिकेची (फॅटसी) व थरारकथेची (थ्रिलरची)!

कादंबरीतील घटना, स्थळं व पात्रांची नावं, संस्थांची, देशांची नावं इत्यादी गोष्टींना वास्तवाचा संदर्भ आहे; पण त्या घटना व पात्रं ही ‘वास्तव’ जगातील नाहीत. ती

वेगळ्या मितीतील विश्वातून आलेल्या माणसांची व त्यांच्या ‘करामती’शी संबद्ध आहेत. ‘अद्भुत’ला जेव्हा विज्ञानाचा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष आधार लाभलेला असतो, तेव्हाच ते खऱ्या अर्थानं विज्ञानसाहित्य ठरतं. या निकषावर ही कादंबरी ‘विज्ञान-साहित्य’ या प्रकारात मोडणारच नाही. ‘वास्तव’ आणि ‘देखावा’, तसेच ‘आदर्श’ आणि ‘वास्तव’ यातील चिंतनशील व प्रभावी विरोध-दर्शनातून उपरोध साकारतो;

परंतु कादंबरीच्या कथानकात 'आदर्शा'चा, चिरंतन मानवी मूल्यांचा प्रत्यक्ष संदर्भ पुसटसा देखील आढळत नाही; तेव्हा खरा उपरोध तरी कसा साकारणार? जी काही मोजकी उपरोधिक अर्थ असू शकणारी वाक्यं व घटना आहेत त्यांना अप्रत्यक्ष संदर्भ आहे तो केवळ वाचकाच्या जाणीव-नेणिवेत (अबोध मनात) असणाऱ्या मानवी व सांस्कृतिक मूल्यांचाच! कादंबरीकारानं असे संदर्भबिंदू कुठंही ठेवलेले नाहीत आणि संदर्भचौकटही उपरोधाची नाही. (या संदर्भात आठवण होते ती 'द ब्रेव्ह न्यू वर्ल्ड' या आल्ड्स हक्सलेच्या उपरोधानं ठासून भरलेल्या प्रख्यात राजकीय विज्ञान कादंबरीची! जॉन सॅव्हेज या पात्राच्या माध्यमातून व संबंधित घटना परिस्थितीच्या दाहक, पण विनोदी वाटणाऱ्या दर्शनातून त्यांचा मानवी मूल्यांशी व सांस्कृतिक मूल्यांशी असलेला मूलभूत विरोध स्पष्ट हस्कले करतो. त्यामुळं ही कादंबरी उपरोधिक वाटत नाही.

...मग काय आहे या कादंबरीत? साहित्यिक मूल्य-विचार बाजूला ठेवून ही कादंबरी विकत घेऊन वाचण्यासारखं तिच्यात काय आहे, असं म्हणता येईल? उत्तर आहे - साहस, अद्भुतता, रहस्य, मारधाड, लैंगिक व्यवहारांसंबंधातील भडक उल्लेख/सूचक वा प्रत्यक्ष वर्णनं (जी विशिष्ट वर्गाला वाचनीय वाटतातच!), टारगट विनोद यांचा विचित्र; पण गमतीदार वास व स्वाद असलेली एक रंजक कथा!

...आणि हे सारं स्पष्ट होण्यासाठी कादंबरीची रूपरेषा पाहू या...कादंबरीच्या प्रारंभीच, पहिल्याच वाक्यात नायक/निवेदक आपण मृत असल्याचं सहजपणे सांगतो. जॉर्ज पार्झ हे त्याचं नाव. पृथ्वीवरील त्याच्या 'उद्योगा'चा परिणाम म्हणून की काय, त्याची गोळी घालून हत्या करण्यात आलेली आहे. मृत्यूनंतर त्याला तिसऱ्या 'मिती'मधील अस्तित्व प्राप्त झालं आहे. त्याला 'हेडीज' या संस्थेची सेवा करण्याची संधी दिली जाते. (हेडीज या शब्दाचा एक मूळ ग्रीक अर्थ 'नरक' असाही आहे.)

या संस्थेचा डायरेक्टर ल्यूस (ल्यूसिफर) आहे. ल्यूसिफर हे सैतानाचं एक नाव आहे. हेडीजच्या ताब्यातील साडेतीनशे दशलक्ष रशियन आत्मे चोरण्याचा घाट घातला जात आहे. रशियन 'क्रेमलिन'साठी निवडणूक होणार आहे आणि रशियाचा सर्वेसर्वा हा जर भलताच म्हणजे 'हेडीज'ला नको असलेला माणूस झाला, तर ते खूप अडचणीचं ठरणार होतं. म्हणून हेडीज कंपनीच्या हितसंबंधांचं रक्षण करण्यासाठी व अमेरिकन गुप्तहेर संघटना, रशियन गुप्तहेर संघटना, तसेच झार या रशियन राजवंशाचे समर्थक आणि 'माफिया' या सान्या लोकांना यशस्वीपणे तोंड देण्यासाठी जॉर्ज पार्झकला वेगवेगळी शरीरं व प्रामुख्यानं रिक फ्लॅंडर्स या हुशार; पण अतिकामी मध्यस्थाचं शरीर दिले जाते. कथानायकाची - जॉर्ज पार्झकची कामगिरी सोपी नाही! नव्हगोरद या शहरात एक जुनी डायरी आहे. त्यातील नोंदींनुसार निक रुबोस्की - जो

केजीबी संघटनेचा प्रमुख आहे- हा रशियन राजसिंहासनाचा (म्हणजे झारचा) उत्तराधिकारी आहे. तथापि जनतेला हे वृत्त कळलं तर त्याला क्रेमलिनवर निवडून दिले जाणारच नाही व जॉर्ज पार्ईकची कामगिरी व्यर्थ होईल, 'हेडीज'चे अतोनात नुकसान होईल अशी एकूण परिस्थिती आहे. पण या साऱ्या गुंत्यातून मार्ग काढून संबंधितांचं कौशल्यानं मतपरिवर्तन करून जॉर्ज पार्ईक आपलं ईप्सित साध्य करतो. मात्र, ते करताना तो भेटलेल्या प्रत्येक स्त्रीशी आणि जेमा, ऍशली व नंतर ब्रनहिल्ड या स्त्री सहकाऱ्यांशी समागम करत 'कर्तव्य' आणि 'मौज' यांचा संगम साधत असतो.

जॉर्ज पार्ईकला त्याच्या कामगिरीत मदत करणारी जेमा, ब्रनहिल्ड वगैरे स्त्रीपात्रं तिसऱ्या मितीतील आहेत, तर लोला, ड्युक वगैरे पात्रं पृथ्वीवरील आहेत. मात्र त्यांच्यात एक समानता पुरेपूर आहे; ती म्हणजे अमर्याद संभोगतृष्णा. (अर्थात या 'स्पाय-वर्ल्ड'मध्ये नीतिकल्पना नेहमीच संदर्भहीन असतात.)

कोणत्याही आत्म्याला कोणत्याही शरीरात घालणं, कमरेला बांधलेल्या कुपीत बंदिस्त करून त्याला कुठंही नेणं, पाठवणं, तसेच मानवी कामशक्तीच्या मर्यादेपलीकडं भोग घेणं, देणं अशा बऱ्याच गोष्टी अद्भुत आहेत व चटकदारही आहेत. (त्यात विज्ञानाचा वा उपरोधाचा कुठंही संदर्भ/संबंध नाही) त्यामुळं आपण केवळ 'निक कार्टर' या थ्रिलर मालिकेतील कादंबरीसारखी एक कादंबरी वाचतो आहोत, असा भास होत राहतो. फरक इतकाच, की येथे नायक 'मृत' आहे.

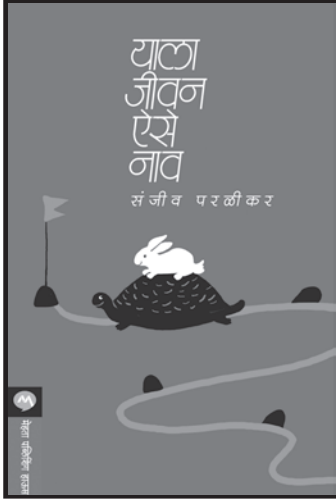
अमेरिकन सीआयए, केजीबी, रशियन राजकारण, क्रेमलिन यांचे संदर्भ केवळ वरील 'थ्रिलर'शी इमान राखणारे आहेत व 'उपरोधिक' ठरण्याच्या दृष्टीनं नगण्य व प्रभावहीन आहेत. रशियन राजकारणावर वा आंतरराष्ट्रीय राजकारणावर भेदक प्रकाशझोत पडेल, असं कादंबरीत काहीच नाही; पण तरीही कादंबरी खूपच रंजक ठरते ती तिच्यातील वर सांगितलेल्या मसाल्यामुळं. मुक्त प्रतिभाविलासाशिवाय अद्भुत साकारत नसतं. नायकासह प्रमुख पात्रं 'त्रिमिती' जगातील असूनही ती पृथ्वीवरील खऱ्या जगात वावरतात, ही कल्पित परिस्थिती कादंबरीला वरीलप्रमाणे कल्पनाविलासासाठी सोयीस्कर ठरते.

वाचकांचं कुतूहल सतत चाळवत, मधूनच विनोदाची डूब असलेली चटकदार वाक्यं पेरत तिमार कथानक पुढं पुढं नेत राहतात. एकूण पाहता कादंबरीच्या साहित्यिक मूल्यांचा, समीक्षकाच्या दृष्टीने विचार न केलेलाच बरा! तरीही ही कादंबरी त्यातील 'मीठमसाल्या'मुळे बऱ्याच वाचकांना एक मेजवानी वाटेलं. 'नव्हगोरद' हे एका शहराचं नाव असलं तरी त्या रशियन शब्दाचा अर्थ आहे 'नवा प्रदेश'! त्या अर्थानं ही कादंबरी नव्या प्रदेशात वाचकाला नक्कीच नेते.

डॉ. चंद्रशेखर चिंगरे

सकाळ ८ जुलै २०१२

नवे कोरे

याला जीवन ऐसे नाव

संजीव परळीकर
८००. पोस्टेज २००

गोष्टींची पुस्तके आपल्याला नेहमीच आवडतात. छोट्या छोट्या गोष्टींचा संग्रह म्हणजे एक पर्वणीच!

ह्या पुस्तकात छोट्या छोट्या चौदा गोष्टी आहेत. काही गोष्टी काल्पनिक आहेत, काही सत्यकथा आहेत, काही इमेलद्वारे पोहोचल्या आहेत. ह्या गोष्टींतून जे मोठे धडे घ्यायचे ते तात्पर्यांमध्ये दिले आहेत,

हे धडे अमलात आणले तर आयुष्यावर दूरगामी परिणाम होतील. हे गोष्टींचे पुस्तक तुम्हाला निश्चित आवडेल.

लेनिनग्राडचा वेढा

पहिल्या महायुद्धात शरणागती पत्करल्यानंतर जर्मनी या राष्ट्राला अत्यंत मानहानीकारक अटींवर व्हास्य तह करावा लागला. त्या क्षणी जर्मनांच्या मनात १९३९ च्या दुसऱ्या महायुद्धाची बीजे पेरली गेली.

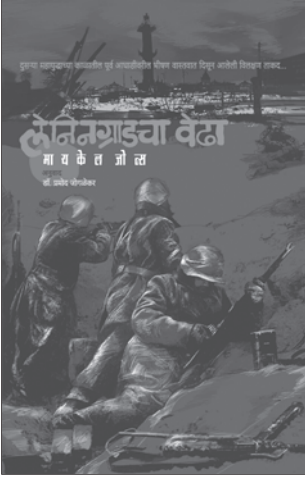
या दुसऱ्या महायुद्धात बोल्शेविक रशियाच्या मानबिंदू मानल्या जाणाऱ्या लेनिनग्राड ह्या शहराच्या ८७२ दिवसांच्या वेढ्याविषयी ऐतिहासिक वास्तवाचे भान ठेवून युद्धविषयक संशोधनात्मक इतिहासलेखन मायकेल जोन्सनी केले आहे.

अनाक्रमणाचा करार धुडकावून जर्मनीने रशियावर २२ जून १९४१ ला आक्रमण केले. ३० लक्ष सैन्य, हजारो रणागाडे व विमाने अशा बलाढ्य सैनिकी ताकदीने जर्मनीने रशियन सैन्याला चिरडून टाकत ८ सप्टेंबर १९४१ ला सेंट पीटर्सबर्ग उर्फ लेनिनग्राड गाठले. शहराला सर्व बाजूंनी वेढले. पँझर पलटणींनी शहराच्या वेशीवर धडका दिल्या. दीड महिन्यात जर्मनांनी लेनिनग्राड भोवती वेढा पूर्ण केला. जर्मनीला

हे शहर जिंकायचे नव्हते. या शहरातला प्रत्येक नागरिक उपासमार व राक्षसी हिवाळा यांनी ठार मारायचा होता. हिटलरने त्याचा हा मनोदय भाषणातून अनेकदा व्यक्ती केला. अतिशय थंड माथ्याने व वैज्ञानिक पद्धतीने एक शहराच्या शहर उपासमारीने मारणे हा जर्मनांचा मनोदय त्यांच्या राक्षसी, निर्दय, क्रूर स्वभावाशी सुसंगत होता. माणसातली माणुसकी पूर्णपणे नष्ट करण्यासाठी जर्मनीने केलेला हा प्रयोग होता.

लेनिनग्राडची लोकसंख्या २५ लक्ष होती. पीटर दि ग्रेट या रशियन सम्राटाने बेटाबेटांचे हे शहर १७०३ मध्ये स्थापन केले होते. रशियन बोल्शेविक क्रांतीचे मुख्य प्रणेते कॉम्रेड लेनिन यांच्या नावाने या शहराचे

लेनिनग्राड हे नामांतर १९२४ मध्ये झाले होते. वेढ्यात पूर्ण अडकल्यावर केवळ ४ महिन्यांत सर्व नागरिक मरतील, असा हिटलरचा अंदाज होता. ऑपरेशन बार्बोरोसा असे याचे सांकेतिक नाव होते. सुप्रसिद्ध मॅजिनो तटबंदी तोडून पॅरिसपर्यंत धडक मारणाऱ्या फील्ड मार्शल लीब (आयर्न क्रॉसचा मानकरी) याची हिटलरने या कामावर

नियुक्ती केली होती. या वेढ्याची तुलना नेपोलियनने १९८२ मध्ये रशियावर केलेल्या आक्रमणाशी केली जाते. रशियन सैन्य लेनिनग्राडच्या मदतीला येऊ नये म्हणून त्याचवेळी हिटलरच्या पांझर पलटणी झारित्सिन उर्फ स्टॅलिनग्राडच्या रोखाने निघाल्या होत्या.

पहिल्या प्रथम २५ जानेवारीला जर्मनांनी जलविद्युत केंद्रावर बाँबफेक केली. जर्मनीची हाइन्केल स्ट्रुका व मेसेराइट ही बाँबफेकी विमाने दिवसरात्री कधीही लेनिनग्राडवर बाँब वर्षाव करित होती. २५ जानेवारी १९४२ ला लेनिनग्राडचा वीजपुरवठा बंद झाला. वेढ्याचे तीव्र परिणाम जनतेला तीन महिन्यांनी जाणवू लागले. हिटलरला लेनिनग्राडचा डाव फक्त कुजवायचा होता. लेनिनग्राडचा पाडाव करण्यात त्याला रस नव्हता. कारण २५ लाख लोकांना अन्नधान्य पुरवण्याची जबाबदारी त्याला घ्यायची नव्हती. वेढ्याचे काम पूर्ण झाल्यावर आवश्यक तेवढेच सैन्य ठेवून जादा सैन्य, शस्त्रे, रणगाडे, विमाने त्याने इतर ठिकाणी पाठवूनही दिली. कारण आता लेनिनग्राड जगापासून पूर्णपणे तोडले गेले होते. आता एकेक नागरी सुविधा बंद पडू लागल्या. धान्याची कमतरता भासू लागली. पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा एकदम अर्ध्यावर आला. ब्रेड पुरवठ्यावर नियंत्रण ठेवण्याची गरज वाटू लागली. मग ब्रेडचे रेशनिंग सुरू झाले. रेशनिंग कार्डे जनतेला दिली गेली. रेशनिंग दुकाने सोडल्यास अन्नधान्य व खाद्यपदार्थ यांच्या किंमती सतत वाढत राहिल्या. आणि नंतर इतर दुकानांतून खाद्यवस्तू अदृश्य झाल्या. इंधन कमी पडू लागले. कोळसा पुरवणे कठीण झाले. शहरातील जळाऊ लाकडाच्या वखारीतले साठे कमी होत गेले. शहराला बाहेरून कसलाही पुरवठा होत नव्हता. कारण जर्मन टेहेळणी विमाने शहरावर धिरट्या सतत घालत होती. रेल्वेची हालचाल संपली. बाहेरून वॅगन्स व मालट्रकमधून आवश्यक वस्तूंचा पुरवठा होणे हा प्रकार संपला.

लेनिनग्राड-स्टालिनग्राड यासह खरंतर रशियाच्या संरक्षणाची महत्त्वाची कामगिरी वीरोशिलॉवकडे होती. पहिल्या महायुद्धात चांगली कामगिरी केलेला हा ज्येष्ठ अधिकारी होता. त्याची कारकीर्द काहीवेळा वादग्रस्त ठरली. त्याचे विरोधक त्याचे दोष ओळखून असत. पण त्याची कुवत स्टॅलिन थोडीफार जाणत होता. तरीही स्टॅलिनच्या कृपेमुळे तो सत्तेच्या नेहमी जवळ असे. सर्व देशात, सर्व पक्षात व सर्वकाळ आपल्या पाहण्यात काही पोथीनिष्ठ लोक असे दिसतात की आपण काळाच्या मागे पडलो आहोत हे त्यांच्या लक्षात येत नाही. काळ फार झपाट्याने बदलतो. वास्तव बदलते. सत्तेची समीकरणे तर प्रवाहीच असतात. जगाच्या राजकारणात तर कायमचा शत्रू किंवा कायमचा मित्र कोणी नसतो. तत्वांना मुरड घालावी लागते. प्रसंगी तत्वे बदलावी लागतात. पण वीरोशिलॉव थोडा बुद्धिमंद, ठोकळेबाज विचारसरणीचा राहिला. लेनिनग्राडमध्ये आपण खूप अन्नसाठा करून ठेवला तर आपण मनाने

खचलो आहोत असे लोकांना वाटेल, लेनिनग्राडमध्ये अन्नाचे दुर्भिक्ष आहे, असा इतरांचा समज होईल, या भीतीपोटी त्याने अन्नधान्य ठेवून घेतले नाही. त्याचा फटका जनतेला बसला. शहरात रोज पंधरावीस हजारांपर्यंत भूकबळी पडू लागले. ही अतिशयोक्ती होती असं मानलं तरी जानेवारी व फेब्रुवारीमध्ये जवळपास दोन लक्ष लोक अन्नाविना मेले. तुकाचेव्हस्की हा हुशार अधिकारी आहे हे स्टॅलिननेही मान्य केले होते. परंतु वोरोशिलॉव त्याचा मत्सर करीत होता. त्याने सतत नव्या कल्पनांना, आधुनिकीकरणाला विरोध केला. अधिकाऱ्यांचा स्वार्थीपणा, विलासप्रियता, जनतेच्या सुखदुःखांशी त्यांची बांधीलकी नसणे हे तो खपवून घेत होता. (त्यानंतर काही वर्षांनी कुशेव्हने त्याचे मूल्यमापन करताना लष्करातले सर्वात मोठे घाणीचे पोते असे त्याचे वर्णन केले होते.)

सरकारने खऱ्या बातम्या दडवल्या तरी सर्वसामान्य लोक मूर्ख नसतात. त्यांना सत्य समजते, दिसते, अंदाज येतो. त्या काळात रशियन जनता उपरोधाने म्हणे आपण जिंकतो आहोत, पण जर्मन पुढे येतच आहेत.

लेनिनग्राडमधील लोकांनाही काय घडतंय, काय घडणार आहे ते कळत होतं. कुण्या एका वासिताने त्याच्या रोजनिशीत एक दिवस एवढंच लिहिलं. 'आम्हाला जगायचं आहे.' एका नऊ वर्षांच्या गॅरी रोस्तोवाने एक रेखाचित्र काढलं होतं. सुरीने भलामोठा ब्रेड कापला जातोय याचे. त्याने चित्राखाली एवढंच लिहिलं. 'मी किती भुकेला आहे...'

लेनिनग्राडच्या घराघरांमधील कुंपणं जळण म्हणून लोकांनी वापरली. आपल्या घरातलं फर्निचर लाकूड म्हणून जाळलं. लहान लहान मुलं. वेढ्याच्या पन्नास दिवसात पन्नास वर्षांचं म्हातारपण त्यांच्या डोळ्यात उतरलं. चालत राहायचं जो खाली बसला तो कायमचा बसला. मुलांना अन्नाचे वास येत, स्वप्नं पडत, त्यांना भुकेची एकमेव जाणीव व्हायची. लोकांनी कबुतरं मारली. मग सगळे पक्षी डोंगराकडे पळाले. शहरातली मांजरं लोकांनी शोधून शोधून मारली. खाल्ली. थकावटीने टांग्याचा घोडा खाली बसला तर जवळपासचे लोक सुरे घेऊन धावले. त्यांनी घोड्याचे तुकडे तुकडे केले. खाऊन टाकले.

जर्मन सैनिक हे सगळं चवीनं पाहात होते. किती हाल झाले, किती उपास पडले तर माणसाचं माणूसपण संपतं याचा जर्मन लोक जणू लेनिनग्राडच्या लोकांचा बॅरोमीटर वापरून अभ्यास करीत होते. (छळछावण्यांतून विकृत जर्मन डॉक्टर ज्यू कैद्यांवर अमानुष प्रयोग करीत होतेच).

पण क्वचित काहीवेळा काही अगतिक माणसांनी नरमांसभक्षण केलं असलं तरीही या शहराने आपलं माणूसपण राखण्यासाठी निग्रहाने भुकेविरुद्ध लढाई दिली. अशक्त अस्थिपंजर असूनही या माणसांनी इतरांना मदत केली, सावरलं, आधार

दिला, मूलभूत तत्वांचा आदर राखला, जर्मन वैमानिक भुकेल्या माणसांवर हा घ्या ब्रेड म्हणत बाँब टाकताना क्रूरपणे हसत होते. तरी रशियन माणूस जिद्दीने जगत राहिला. प्रेरणा देणारं नेतृत्व नव्हतं. तरी सोसत राहिला. या वर्षी तिसऱ्यांदा अध्यक्षपदाची निवडणूक जिंकणाऱ्या ब्लादिमिर पुतिनच्या वडिलांना त्या काळात असंच कोणीतरी जगवलं होतं. पुष्किनच्या वंशजालाही कोणीतरी सावरलं होतं. माणसं भुकेल्या पोटीही रेखाचित्रे काढत. डायरी लिहीत. इंटरनॅशनल या आपल्या राष्ट्रगीताचे सामूहिक गायन श्रद्धेने करीत. थिएटरमध्ये भुकेलेले कलावंत मरणाची सावली पडलेल्या प्रेक्षकांसमोर आपली कला पेश करून त्यांना जगण्याची प्रेरणा देत. माणसं सेवन्थ सिंफनी ऐकायला जात. क्षीणपणे टाळ्या देत.

अन्न तारतं. अन्न मारतं. ते महत्वाचं नाही. महत्वाची आहे ती स्वतःमधलं माणूसपण टिकवण्याची जिद्द! सर्वसामान्य रशियन माणसानं हे करून दाखवलं. ८७२ दिवसांचा वेढा सोसला. भुकेशी सामना दिला. मृत्यू जिभल्या चाटत भयप्रद वाकुल्या दाखवत असताना वाचन केलं, शोस्ता कोविचच्या सातव्या सिंफनीला दाद दिली. कलेची कदर केली, एकमेकांना चटकन मरू दिलं नाही. मग १८ जानेवारी १९४३ ला रशियन शूर सैनिकांनी जर्मन वेढ्याला खिंडार पाडलं. जीवनाचं अडलेलं पाणी क्षीणधारने मुख्य प्रवाहाला मिळालं. २७ जानेवारी १९४४ ला वेढा उठला.

डॉ. प्रमोद जोगळेकरांनी अनुवाद उत्तम केलाय. त्यांची भाषा प्रवाही आहे. प्रसंग व भावनांना अनुरूप आहे. त्यांना प्रसंग व घटना यांचं वजन छान कळतं.

मेहता प्रकाशनाने आणखी एका महत्वाच्या पुस्तकाची निवड करून अनुवादित साहित्यात मोलाची भर टाकल्येय. पुस्तकाचे निर्मितीमूल्य विशेष आहे.

अनंत मनोहर

तरुण भारत, बेळगाव- १७जून २०१२

सभासदांना सूचना

भारतीय टपाल खात्याच्या नवीन अधिनियमानुसार मासिकाचे वितरण करताना पिनकोड सहित संपूर्ण पत्ता टाकणे अनिवार्य झाले आहे. आपला अंक नियमित वितरित होण्यासाठी कृपया पिनकोडसह आपला संपूर्ण पत्ता पोस्टकार्डद्वारे अथवा ई-मेल द्वारे कळवावा
ई-मेल - info@mehtapublishinghouse.com

ओख लेखकांची

ओशो

ओशो..! एक प्रतिभावान विचारवंत..!
काळाच्या कित्येक योजनं पुढे जाणारे
विचार मांडणारा हा अवलिया..!
थेट मानवी भावभावनांना आव्हान देणारे
विचार मांडून करोडो माणसांना
'प्रॅक्टिकल' मार्ग सांगणारा थोर विचारवंत..!
ओशोंनी सतत समाजाला धक्के देणारे विचार मांडले.
आजच्या एकविसाव्या शतकातसुद्धा अंधश्रद्धेच्या
खोल गर्तेत असणाऱ्या आपल्या समाजासमोर
तीस-पस्तीस वर्षांपूर्वी ओशोंनी काही ठणठणीत उपाय सांगितले.
परंतु आपण सामान्य माणसं प्रत्येक
विचारवंताला विरोध करत रहातो,
काळाच्या पुढे जाणारा माणूस
आपल्या आवाक्यात येत नाही.
आपण पेलू शकत नाही.
ओशोंनी मात्र सगळ्या विरोधाला टक्कर देत, समाजाला
जागृत ठेवण्याचं काम अखंडपणे केलं.
रोजच्या जगण्याशी पटणारे, शुद्ध विचार समोर ठेवले.

ओशो यांची साहित्यसंपदा

पुस्तकाचे नाव	अनुवाद	किंमत
एक एक पाऊल	भारती पांडे	१००
म्हणे कबीर दिवाणा	भारती पांडे	१२०
भक्तीत भिजला कबीर	भारती पांडे	१४०
हा शोध वेगळा	भारती पांडे	१४०
माझे माझ्यापाशी काही नाही	भारती पांडे	१४०
हसत-खेळत ध्यानधारणा	मीना टाकळकर	७०
मुग्ध कहाणी प्रेमाची	मीना टाकळकर	१२०
मृत्यु अमृताचे द्वार	मीना टाकळकर	२००
साद घालतो कबीर	मीना टाकळकर	२२०
ध्यानसूत्र	माधव कर्वे	१२०
मी धार्मिकता शिकवतो, धमे नाही	मृणालिनी गडकरी	१००
नवी पहाट	प्रज्ञा ओक	१५०
साक्षात्काराची देणगी	प्रज्ञा ओक	२००
स्वतःचा शोध	प्रज्ञा ओक	१७०
ऐका संतांनो	प्रज्ञा ओक	१३०
विद्रोही	माधुरी काबरे	१२०
बंडखोर	माधुरी काबरे	११०
मीरेच्या प्रेमतीर्थावर	स्वाती चांदोरकर	१५०
मीरा एक वसंत आहे	स्वाती चांदोरकर	१५०
मीरेची मधुशाला	स्वाती चांदोरकर	१५०
मीरा श्यामरंगी रंगली	स्वाती चांदोरकर	१५०
शिवसूत्र - भाग १	वृषाली पटवर्धन	१५०
शिवसूत्र - भाग २	वृषाली पटवर्धन	१५०

ओशो यांच्या 'मीरेच्या प्रेमतीर्थावर' पुस्तकातील काही भाग

स्वागत आहे! आपण ह्या प्रेमाच्या सरोवरात नौकाविहार करू. असं सरोवर मनुष्याच्या इतिहासात नाही, जसं मीराचं सरोवर आहे. मानसरोवरसुद्धा इतकं स्वच्छ नाही.

आणि ह्या मीराच्या सरोवरात जर विहार करायचा असेल तर हंसाची गती हवी. हंस बनू शकणार असाल, तरच ह्या सरोवरात उतरा. हंस झाल्याशिवाय ह्या सरोवरात उतरता येणार नाही.

आणि हंस व्हायचं म्हणजे नक्की काय व्हायचं?

हंस व्हायचं अर्थ असा, की मोती ओळखण्याची नजर हवी. मोती मिळवण्याची आकांक्षा, अभिलाषा हृदयात हवी. हंस फक्त मोतीच टिपतो.

बाकी कुठल्या गोष्टींना मान्यता देऊ नका. जे क्षुद्र आहे, कमी दर्जाचं आहे, ते मान्य केलंत तर जे विराट आहे, सृष्टी व्यापून उरलं आहे ते मिळवण्यासाठी असमर्थ होऊन जाल. नदी-नाल्याचं पाणी प्राशन करून जे तृप्त होतात, ते मानसरोवरापर्यंत पोहोचू शकत नाहीत. आणि तिथपर्यंत पोहोचण्याची त्यांना आवश्यकताही वाटत नाही. मीराच्या ह्या मानसरोवरात मी तुम्हाला आमंत्रण देतो. मीरा नौका बनू शकते. मीराचे शब्द तुम्हाला बुडू देणार नाहीत, वाचवतील. त्या शब्दांच्या मदतीने तुम्ही पार पोहोचू शकाल.

मीरा तीर्थ आहे. तिचं शास्त्र प्रेमाचं आहे. ह्याला 'शास्त्र' म्हणणं कदाचित अयोग्य ठरेल.

नारदाने भक्तिसूत्रं सांगितली, ती शास्त्र होती. तिथे तर्क आहे, एक व्यवस्था आहे. सूत्रबद्धता आहे. तिथे भक्तीचं दर्शन आहे.

मीरा स्वतःच भक्ती आहे. म्हणूनच तुम्ही एका नियमाप्रमाणे, बद्धतेप्रमाणे तर्क करून काही मिळवू शकणार नाही. एक साचेबंद, एक पठडी तुम्हाला मिळत नाही. तिथे तर हृदयात सळसळणारी, झळाळती वीज आहे. जे आपलं घर जाळू शकतात, त्यासाठी तयार आहेत, त्यांनाच, आणि त्यांचाच संबंध मीराशी जुळू शकतो.

प्रेमाशी संबंध जुळतो, तो फक्त अशांचाच, जे विचार-आचार विसरू शकतात, हरवू शकतात, जे वेळप्रसंगी शीर तुटलं तरी पर्वा करत नाहीत. उलट शीर तोडण्यासाठी उत्सुक असतात. हे भक्तीचं मूल्य आहे. काही संपूर्णपणे मिळवायचं तर संपूर्णपणे काही द्यावंही लागतं, तसं. जे हे मूल्य देऊ शकत नाहीत ते फक्त

भक्तीबद्दल विचारतात, आणि विचार करतात, पण ते भक्त होऊ शकत नाहीत.

म्हणूनच मीराच्या शास्त्राला शास्त्र म्हणणं योग्य नाही. शास्त्र कमी आणि संगीत जास्त. पण संगीतच तर भक्तीचं शास्त्र होऊ शकतं. जसं तर्क हे ज्ञानाचं शास्त्र होऊ शकतं, तसंच संगीत भक्तीचं शास्त्र होऊ शकतं. गणित जसं ज्ञानाचा आधार, तसं काव्य हे भक्तीचा आधार. ज्ञानी माणूस नेहमी सत्य शोधत राहतो. भक्त सत्य शोधत फिरत नाही, तो सौंदर्य शोधतो. भक्तासाठी सौंदर्य हेच सत्य आहे. ज्ञानी म्हणतो- 'सत्य सुंदर आहे.' भक्त म्हणतो, 'सौंदर्य हेच सत्य आहे.'

रवींद्रनाथजींनी म्हटलंय, ब्युटी इज टूथ. सौंदर्य सत्य आहे. रवींद्रनाथजींकडेही तसंच हृदय आहे जसं मीराकडे. पण रवींद्रनाथ पुरुष आहेत. ते द्रवत राहतील, द्रवत राहतील पण तरीही पुरुषांच्या अडचणी ज्या असतात त्या राहतातच. मीरासारखे नाही द्रवू शकत. खूप द्रवले. एक पुरुष जितका द्रवू शकतो अगदी तितके; तरी पण मीरा सारखे नाही द्रवू शकले.

मीरा स्त्री आहे. स्त्रीसाठी भक्ती साधी, सोपी आहे. पुरुषांसाठी जसे तर्क-विचार साधे सोपे आहेत.

वैज्ञानिक म्हणतात, मनुष्याचा मेंदू दोन भागात विभाजन केला गेला आहे. डाव्या मेंदूच्या भागात विचार, गणित, तर्क, नियम असे सर्व जणू काही साखळीने बांधल्यासारखे आहेत. आणि उजव्या मेंदूच्या भागात काही विचार नाहीत. तिथे आहेत भाव-भावना, अनुभव, अनुभूती. तिथे संगीत जखमा करतं, गुंजतं, हेलावून सोडतं. तिथे तर्क प्रभावित होत नाही. तिथे लय, ताल पोहोचतो. तिथे नृत्य पोहोचतं, सिद्धांत नाही.

स्त्री नेहमी उजव्या मेंदूने जगते आणि पुरुष नेहमी डाव्या. आणि त्यामुळे स्त्री आणि पुरुष ह्यांच्यात संवाद होणं कठीण जातं. त्यांची मतं जुळणं कठीण पडतं. पुरुष काही बोलतो आणि स्त्री काही वेगळं बोलते. पुरुषाची विचार करण्याची प्रक्रिया वेगळी आणि स्त्रीची वेगळी. त्यांचा ढंग वेगवेगळा. स्त्री विचार करून मुद्देसूद वागत, बोलत नाही. सरळ एक टोक गाठते. निष्कर्षावर पोहोचते. पण पुरुषाचं तसं होत नाही. तो एक एक मुद्दा विचारात घेतो, क्रमाक्रमाने जातो आणि नंतर निष्कर्षापर्यंत पोहोचतो.

प्रेमात हे असं काही नसतं. क्रम नसतो, मुद्दा नसतो. प्रेमाचा काय क्रम आणि कुठला मुद्दा! बस्स, ते फक्त होतं, झळाळत्या विजेसारखं. ज्ञालं की ज्ञालं. आणि जर ज्ञालं नाही, तर होण्यासाठी कुठलाही उपाय नाही.

पुरुषांनी भक्तिगीतं रचली, गायली; पण मीराशी तुलना होऊ शकत नाही त्यांची. कारण मीरासाठी, ती स्त्री असल्याने जे अगदी सहज आहे, तेच कारण पुरुषांसाठी आरोपित असं आहे. पुरुष भक्त झाले, ज्यांनी स्वतःला परमात्म्याची

प्रेमिका मानलं, पत्नी मानलं. तरीही ते मानणं जरा अडचणीचं. अशा भक्तांचा संप्रदाय आहे. बंगालमध्ये असे पुरुष आजही आहेत, जे स्वतः पुरुष असूनही स्वतःला कृष्णाची पत्नी मानतात. रात्र झाली की स्त्री करते तसा शृंगार करतात आणि कृष्णाच्या मूर्तीला छातीशी धरून झोपी जातात. पण ह्या अशा गोष्टींमध्ये एक तऱ्हेचं वेडेपण दिसतं. ही गोष्ट सर्वसामान्यजण मान्य करू शकत नाहीत. जमतच नाही ही गोष्ट. हे असलं वेडेपण तेव्हाही वाटतं, जेव्हा तुम्ही, जी गोष्ट जिथे असायला नको, तिथे जबरदस्तीने लादता, प्रयत्न करता त्या गोष्टीला नको असणाऱ्या जागी बसवण्याचा, तेव्हा.

पुरुष हा पुरुषच आहे. त्यासाठी स्त्री होणं हे ढोंग आहे. आतून तर त्यालाही माहीत असतं की तो पुरुष आहे. वरून तुम्ही स्त्रीचे कपडे घाला, दागिने घाला, कृष्णाच्या मूर्तीला हृदयाशी कवटाळून बसा, पण म्हणून तुम्ही तुमच्या आतल्या पुरुषाला इतक्या सहजतेने विसरू शकणार नाही. हरवू शकणार नाही. हे सहजी होणं शक्य नाही.

स्त्रियाही झाल्या आहेत अशा, ज्यांनी भक्तिमार्ग सोडून पुरुषांप्रमाणे ज्ञानमार्ग स्विकारला. पण इथेही गोष्टी अगदी वेगळ्या थराला गेल्या. वेड्यासारख्या. जसं हे पुरुष वेडे वाटतात आणि विचार येतो की हे काय करताहेत? वेडे तर झाले नाहीयेत ना? अशीच एक वेडी घटना काश्मिरमध्ये घडली. एक स्त्री महावीरच्या विचारांसारखी विचार करू लागली. तिने वस्त्र फेकून दिलं, नग्न झाली. हे वेडेपण! जे शोभा देत नाही. हिला 'ओशो' 'लल्ला' म्हणतात. लल्लामध्ये पण न शोभणारं असं काही आहे. स्त्री स्वतःला लपवते आणि हे अगदी साहजिक आहे. हेच तर स्त्रीचं खरं रूप-लज्जा आहे. ती स्वतःला उधळून देत नाही, उघडत नाही. तसं जर तिने केलं तर ती वेश्या होते.

लल्लाने हिंमत दाखवली आणि अंगावरचं वस्त्र फेकून दिलं. ती असाधारण स्त्री झाली. ही गोष्ट स्वाभाविक वाटत नाही. पण महावीरांसाठी नग्न होणं, आणि समाजापुढे तसं वावरणं हे अस्वाभाविक नाही वाटत, उलट स्वाभाविक वाटतं. हा फरक आहे.

मीरामध्ये भक्तीची भावना इतकी सहजतेनं झाली आहे, तशी कुठेच नाही. भक्त तर खूप झाले, पण सगळेजण मीरापेक्षा खूप मागे राहिले, मीरा खूप पुढे निघून आली ह्या भक्तीमार्गात. मीरा ही तर झगमगता तारा. आपण सर्वजण या. ह्या ताऱ्यापर्यंत चालू या. मीराच्या ह्या मधुर भक्तिरसाचे दोन चार थेंब जरी शिंपडले गेले, जीवनात बरसले तरी तुमच्या वाळवंटात फुलं उगवतील. जर तुमच्या हृदयात थोडे जरी तसेच अश्रू पाझरले, जसे मीराच्या हृदयात पाझरले, आणि जर तुमच्या हृदयात थोडंसं राग-संगीत छेडलं गेलं, जसं मीराच्या हृदयात छेडलं, जरासं, थोडंसं का होईना, एक

थेंब का असेना, तो एक थेंब तुम्हाला रंगवून टाकेल, नवीन करेल, ताजं, तृप्त करेल.

तर मीराला तर्क आणि बुद्धी ह्या मार्गाने ऐकू नका. मीराचं तर्काशी, बुद्धीशी काहीही नातं नाहीये. मीराला भावनेने ऐका, भक्तीने ऐका, श्रद्धेच्या नजरेने पहा. तर्क वगैरे विसरून जा. तुम्ही आखलेली रेषा पुसून टाका. थोड्या वेळेसाठी मीराच्या बरोबरीने वेडे व्हा. ही मस्त-मस्त असणाऱ्यांची दुनिया आहे. ही प्रेमिकांची दुनिया आहे. असे मस्त झालात, स्वतःला झोकून देऊ शकलात तरच काही समजू शकाल. नाही तर चुकाल हे नक्की.

खूप वेळा संधी मिळाली, मीराबद्दल बोलण्याची, पण टाळत गेलो. कारण मीराबद्दल बोलणं कठीण आहे. महावीर ह्यांच्याबद्दल बोलणं सोपं आहे. बुद्धाबद्दल बोलणंही खूप सोपं आहे. पतंजलिवर बोलणं सुद्धा सोपं आहे. मीरा- बोलणं कठीणच आहे. कारण मीराबद्दल काही बोलणं, बोलण्यासारखी ही गोष्ट नाहीच, ही तर होण्यासारखी आहे. सहजी उत्स्फूर्त, अगदी आतून. कारण हा भाव आहे. मीराला गुणगुणू शकतो, तिच्यावर बोलायचं काय? मीरा गाणं म्हणून गाऊ शकतो, तिच्यावर बोलायचं काय? मीरा नाचणं, नृत्य होऊ शकतं, तिच्यावर बोलायचं काय?

म्हणून तुम्हाला सांगतो, या. ह्या गौरीशंकरावर जाऊ या. प्रेमाच्या गौरीशंकरावर चढू या. त्या उंचावर पंख पसरूया. तेच भरारी घेऊ शकतील जे तर्कवितर्कांचं ओझं झटकून आले आहेत.

मीराजवळ तुम्हाला देण्यासारखं खूप काही आहे. मीरा मेघ आहे, जेव्हा बरसेल, तेव्हा बरसेल. तर तुम्ही तेव्हा तृप्त होऊन जाल.

तरानों में मुहब्बत का तराना ले के आया हूं
फसानों में हकीकत का फसाना ले के आया हूं
तलाशे बर्के आदम सोज में निकला हूं जन्नत से
जलाने ही को आखिर आशियाना ले के आया हूं
जमाने से अलग हूं अहले सोहबत के लिए लेकिन
नया हक्को अमल का इक जमाना ले के आया हूं
उठ और तय दो जहां की मंजिलें एक गाम में कर ले
जनुने अशों पैमां वालहाना ले के आया हूं ।

ऊठ! जागा हो!

उठ और तय दो जहां की मंजिलें एक गाम में कर ले!

मीराच्या बरोबरीने सारा प्रवास एका पावलात होऊ शकतो. तर्क मात्र बरीच पावलं चालायला लावतो. कारण तो पायरी-पायरीने चालतो. एक एक पाऊल

सावधानतेने टाकतो. मीरा मात्र उडीच मारते.

उठ और तय दो जहां की मंजिलें एक गाम में कर ले!

म्हणूनच तुम्हाला सांगतोय की तुम्ही या, एकाच पावलात. एकच पाऊल टाकायचं आहे, की यात्रा पूर्ण होणार आहे. प्रवास संपणार आहे.

जन्मने अशौं पैमां वालहाना ले के आया हूं ।

मीरा मस्तीने भरलेलं मद्य घेऊन उभी आहे. तुम्ही त्याचा आस्वाद घ्या. मीरा जणू मद्य आहे, तुम्ही प्राशन करा. समजून घेणं राहू द्या, प्राशन करा. तिचं गाणं हे प्रेमाचं गाणं आहे.

मला तुम्ही संधी द्या, तुमच्या हृदयातली वीणा मी छेडू इच्छितो. तरंग, लहर निर्माण करू इच्छितो. तरच तुम्ही हे सर्व समजू शकाल.

मीराची गीतं, वचनं जे आपण ऐकू, चर्चा करू, गुणगुणू, त्यात अक्षरशः डुंबून जाऊ. ह्या गाण्यात, वचनात वरवर पाहता कुठलंही तारतम्य नाहीये. ही तर भक्तीची सजावट आहे. भक्तीचा स्पर्श, अनुभव आहे. पण आतून मात्र तारतम्य आहे. वरून दिसणार नाही की ह्यात किती गहिरेपणा आहे, कसला संबंध आहे. मीराने रामाचं चरित्र लिहिलं नाहीये, की ज्याची सुरुवात बालकापासून, बालवयापासून सुरू होईल. ही तर भाव-भावनेची विराटता आहे, विशालता आहे. जेव्हा हे भाव उभरतील, तिने गाणं म्हटलं. जसे भाव भावत गेले, तसं गाणं गायलं गेलं. आणि ही गाणी लोकांसमोर म्हणून गायली गेलेली गाणी नाहीयेत. ही गाणी त्या जिवाभावाच्या प्रिय अशासमोर गायली गेलेली गाणी आहेत. ह्या गाण्यांमधे कुठलेही फेरफारही केले गेले नाहीयेत, सुधारणा केली गेली नाहीये. कवी जेव्हा एखादं काव्य लिहितो तेव्हा त्यात सुधारणा करतो, संशोधन करतो. मीराची गाणी कच्ची, कोरी करकरीत जणू काही खाणीतून हिरे मिळतात, निघतात तशी. ना त्यांना पैलू पाडले, ना पॉलिश केलं, ना मुद्दामहून चमकवलं.

मीराला कसली काळजीच नाहीये. लोक ह्याला काव्य म्हणतील का? त्यांना ह्या गीतांमध्ये चुका आढळतील. कवितांचे काही नियम असतात, यमक वगैरे, ते जुळेल की नाही. तिला ह्या हिशोबाशी काही कर्तव्य नाही.

तुम्ही जेव्हा तुमच्या प्रेमापुढे-प्रियकरापुढे गाणं गाता, तेव्हा ह्या सर्व गोष्टींची थोडीच काळजी घेता? तुमचे भाव त्याच्यापर्यंत पोहोचायला हवेत. बास! प्रेमी, तुमचा परिक्षक कुठे असतो? की तुम्ही विचार कराल गीताची भाषा शुद्ध आहे ना? व्याकरण बरोबर आहे ना? मात्रा-यमक जुळतात ना? गीत पूर्ण आहे ना? नाही. हे सर्व नाही बघितलं जात. बघितलं जातं ते एवढंच की, गाणं हृदयापासून उमटत आहे की नाही. जेव्हा मद्याने काठोकाठ भरलेला पेला समोर असेल तेव्हा त्या पेल्याचा आकार कसा आहे, हे कुणी बघतं का?

जर तुम्ही प्यायलात तरच तुम्हाला समजेल. आणि तारतम्य सुद्धा कळेल. पण तारतम्य वरून दिसणार नाही. जसं, अगदी उदाहरणच घ्यायचं झालं तर, गुलाबाच्या फुलांचं झाड आहे. खूप सारे गुलाब उमलले आहेत. गुलाब दिसतात, पण ते एकमेकांशी जोडलेले आहेत हे दिसत नाही. सगळे वेगवेगळ्या ढंगाने फुललेले गुलाब. काही लहान, काही मोठे. आणि जर माळी कसबी असेल तर काही पांढरे, काही लाल आणि पिवळे दिसतात. पण सगळे जोडले आहेत एकाच मुळाशी. ही मुळं जर तुम्हालाही दिसली तर तुम्ही नक्की मीराबरोबर नौकाविहार करू शकाल.

मीराच्या शब्दांमध्ये, काव्यामध्ये उतरण्या अगोदर, मीराच्या संबंदात काही गोष्टी करणं आवश्यक आहे.

पहिली गोष्ट, मीराचं कृष्णावरचं प्रेम ज्याप्रमाणे मीरा आहे, त्याप्रमाणे सुरू झालेलं नाही. प्रेमाची इतकी अपूर्वाई तशी सुरू होऊ शकतही नाही. ही गोष्ट तर खूप जुनी आहे. ही मीरा कृष्णाच्या जुन्या गोपिकांमधली एक गोपिका आहे. मीराने स्वतःनेच तसं सांगितलंय, पण पंडित हे मान्य करत नाहीत. कारण इतिहासात ह्या संदर्भात कुठलेही पुरावे नाहीत. मीरा स्वतःच सांगते की कृष्णाच्या वेळेस मी एक गोपिका होते. माझं नाव ललिता होतं. पण विद्वान, पंडित ही गोष्ट मान्य करण्याचं टाळतात. उलट असं सांगतात की, 'ही दंतकथा आहे. गोष्टच आहे, आम्ही हे असं मान्य करू शकत नाही.' मी पंडित, विद्वान नाहीये. आणि हजारो पंडितांनी जरी मला हे पुन्हा पुन्हा सांगितलं तरी त्यांच्या ह्या विधानाला, समजण्याला मी कवडीचंही महत्त्व देत नाही. जे मीरा स्वतः सांगते, ते मी मान्य करतो. काय खरं नि काय खोटं ह्याचा ताळमेळही मला घालायचा नाही. इतिहासात काय उल्लेखलेलं आहे ह्याचा काहीही परिणाम होणं शक्य नाही. मीरा सांगते, मी मान्य करतो. ती स्वतःच हे सांगते, बास. गोष्ट संपली! मग कुणा इतरांनी ह्यावर प्रश्न निर्माण करण्याची गरजच उरत नाही. आणि हे ज्या तऱ्हेचे प्रश्न निर्माण करतात, त्यांना 'मीरा' समजू शकत नाही.

इंग्रजी भाषेत एक शब्द आहे- 'देजावुह'. ह्याचा अर्थ आहे, पूर्वी केव्हा तरी घडून गेलेल्या गोष्टी अनपेक्षित, अचानक आठवतात. कधी कधी तुम्हालाही 'देजावुह' होतो.

काल रात्रीच एक तरुण संन्यासी माझ्याशी बोलत होता. त्याने मला अनेकवेळा पत्रं लिहिली. तो त्रासलेला होता. त्रास असणारच होता. त्याला खूप वेळा असं वाटायचं की इथे अनेक गैर वस्त्रधारी संन्यासिनीबरोबर त्याची उठबस होत होती, जणू आधीही कधी तो अशा स्थितीमध्ये होता. आधी म्हणजे पूर्वीच्या कुठल्या तरी जन्मात. ह्या वाटण्यामुळे, अशा विचित्र भासामुळे बेचैनी येणं स्वाभाविक आहे. कधी कधी काही काही घटना अशा घडतात की वाटावं दुसऱ्यांदा घडत आहेत. बेचैनी येणारच

मग. आणि पश्चिमेकडून आलेला युवक आहे, तर ही बेचैनी स्वाभाविकही आहे. त्याने मला खूप वेळा पत्रं लिहिली. काल तो माझा निरोप घ्यायला आला होता. आता तो परतून जात होता. मला विचारू लागला, 'मी काय करू, हे सांगितलं नाहीत आपण? मला सतत असं जाणवत रहातं.' तर मी त्याला सांगितलं की देजावुह हे सर्व जीवनाचं, पूर्व अनुभवाचं स्मरण, ही एक वास्तवता आहे. बेचैनी तर येणारच. कारण ह्या गोष्टीचा आणि तर्काचा काहीही संबंध नाही.

आपण इथे नवीन नाही आहोत. आपण प्राचीन काळापासून प्रवास करतोच आहोत, करतोच आहोत. असा कुठलाही काळ, अशी कुठलीही वेळ नव्हती, की तुम्ही नव्हताच. अशी कुठलीही वेळ नव्हती, जेव्हा मी नव्हतो. अशी वेळ कधी नव्हती, आणि पुढेही कधी असणार नाही की तुम्ही नसाल. राहणार, कायम राहणार. राहणारच. रूप बदलेल, रंग बदलेल, खुबी, शैली बदलेल, पण अस्तित्व कायम राहणार, कारण ते शाश्वत आहे. जे शाश्वत आहे, तेच सत्य आहे. बाकी सत्य जे बदलत जातं, ते आवरण आहे. जसं कुणी पेहराव, वस्त्रं बदलतात. रामकृष्णजींनी मरताना सांगितलं, 'रडू नका. मी फक्त वस्त्र बदलत आहे.' आणि रमणीजींनी मरताना सांगितलं— जेव्हा त्यांना कुणी विचारलं, की तुम्ही कुठे निघालात, कुठे जाणार. आम्हाला सोडून कुठे जात आहात, तर त्यांनी सांगितलं, 'बंद करा तुमची बडबड. मी कुठे जाणार? मी इथे होतो आणि इथेच राहणार. जायचं कुठे आहे? हेच तर एकमेव अस्तित्व आहे.'

रूप बदलतं. बी वृक्ष होते आणि वृक्ष बी होऊन जातो. गंगा सागर होते. सागर सूर्यकिरणामुळे बाष्प होऊन ढग बनतो, आणि हे ढग परत गंगेत बरसतात. परत गंगा सागर होते. ह्या एवढ्या प्रवासात एक थेंबही हरवला नाहीये. पाणी तेवढंच आहे, जेवढं आधी होतं. आणि एकही आत्मा कुठे हरवलेला नाही.

म्हणून मी त्या युवकाला सांगितलं, 'बिलकुल घाबरू नकोस. असं होऊ शकतं की पूर्वी तू कधी माझ्याजवळ बसला नसशील. होऊ शकतं असं, कारण हे जग अनंत आहे. असंही होऊ शकतं की आपण एकमेकांना कधीच भेटलो नसू, परंतु एक गोष्ट मात्र निश्चित की, माझ्यासारखा दुसरा कुणी तुला भेटला असणार. तू कुणा बुद्ध्याच्या डोळ्यांत डोकावला असशील. तू कुणा सद्गुरूंच्या चरणांशी बसला असशील. मग तो कोण होता? मोहम्मद की कृष्ण की खाइस्ट, ह्याने काही फरक पडत नाही. कारण सद्गुरूंचा स्वाद एक आहे आणि त्यांच्या नजरेतील दृश्यही एकच आहे.' तर कधी जर अडीच हजार वर्षांपूर्वी तुम्ही बुद्धाबरोबर रहात होतात, तर आता माझ्यापाशी असताना एका क्षणात तुम्हाला ही अनुभूती मिळेल. क्षणात असं वाटेल, 'हे तर सर्व तसंच होतंय, जसं पूर्वीही कधी झालं होतं.' त्या एका क्षणात तुम्ही तिथून हरवून जाल आणि पूर्वी घडलेल्या घटनांमध्ये सामावाल. जणू

एक पडदा पडला होता. आणि अचानक तुम्हाला जाणवेल, हे तर सर्व पूर्वी घडलेलंच घडतंय. असं होऊ शकतं का, की मी जे आज तुम्हाला काही शब्दरूप करतोय ते पूर्वी कधी बुद्धानेही केले असतील. आणि ही सुद्धा शक्यता आहे की केव्हा तरी तुम्ही माझ्याबरोबर होतात. सर्व काही शक्य आहे. ह्या जगात अशक्य असं काही नाही.

मीराने सांगितलं, ती ललिता होती. कृष्णाबरोबर नाचली, वृंदावनात कृष्णाबरोबर गायली. हे प्रेम जुनं आहे; नवं प्रेम नाहीये. आणि ह्याची सुरुवात अशा पद्धतीने झाली, की ही सुरुवातच दाखला देते की पंडित चुकीचे असणार आणि मीरा बरोबर आहे. आणि पंडित जरी कितीही बरोबर वाटले, तरीही ते बरोबर नाहीत, कारण त्यांची विचार करण्याची पद्धत मुळातच चुकीची आहे. ते प्रमाण मागतात. आता ह्यात प्रमाण काय असणार? न्यायालयाचा शिक्का मारलेले कागदपत्रं मीराने दाखवायला हवेत की ती कृष्णाच्या वेळेस होती म्हणून? कुठून असं प्रमाणपत्र आणणार ती? साक्षीदार कुठून मिळवणार? तिचा अंतरभाव हाच दाखला, हेच प्रमाण.

मीरा लहान होती. चार पाच वर्षांची असेल. तेव्हा एक साधू मीराच्या घरी पाहुणा म्हणून आला. आणि पहाटे उठून साधूने त्याच्या गाठोड्यातून पूजा करण्यासाठी कृष्णाची मूर्ती काढली, जी त्याने लपवून ठेवली होती. त्याने त्या मूर्तीची पूजा केली आणि मीरा एकदम वेडी झाली. देजावुह झाला. पूर्वी घडलेल्या गोष्टीची आठवण झाली. ती मूर्तीच अशी होती की चित्रावर चित्रं असल्यासारखे एक एक प्रसंग तिच्या नजरेसमोर तरळू लागले. ती मूर्ती अशी होती, त्यातून पुन्हा सुरुवात झाली एका कहाणीची. ती मूर्ती केवळ निमित्त ठरली. त्यामुळे जखम झाली. कृष्णाची छबी पुन्हा आठवली. परत तो सावळा चेहरा, ते मोठ्ठाले डोळे, मुकुटामध्ये विराजमान झालेलं ते मोराचं पीस, तो मधुर बासरी वाजवणारा कृष्ण! मीरा हजारो वर्षं मागे गेली, रमली आठवणींमध्ये. रडायला लागली. साधूकडे त्या मूर्तीची मागणी करू लागली. पण साधूलासुद्धा फार प्रेम होतं त्या कृष्णाच्या मूर्तीचं. त्याने ती मूर्ती देण्यास नकार दिला. आणि तो निघून गेला. मीराने अन्न-पाणी सोडून दिलं.

पंडितांसाठी देजावुहचा हा पुरावा होऊ शकत नाही. पण माझ्यासाठी मात्र प्रमाण आहे, हाच पुरावा आहे. चार-पाच वर्षांची मुलगी. हां, तसं तर लहान मुलं खेळणं मिळवण्यासाठी हट्ट करतात पण तासाभराने विसरूनही जातात. संपूर्ण दिवस सरला, ना तिने काही खाल्लं, ना पाणी प्यायली. तिच्या डोळ्यांमधून अश्रू ओघळतच राहिले. ती रडत राहिली, रडत राहिली. तिच्या घरची माणसं हैराण झाली की आता काय करायचं? साधू तर गेला. त्याला शोधायचं कुठं? आणि जरी पुन्हा भेटला तरी तो मूर्ती देईल ह्याची शक्यता कमीच.

आणि ती कृष्णाची मूर्ती नक्कीच फार सुंदर होती. घरच्या माणसांनाही ती फार

आवडली होती. त्यांनी अनेक मूर्ती बघितल्या होत्या, पण ह्या मूर्तीत काही तरी वेगळं होतं. जिवंत असं, जणू ती मूर्ती बघतीय, जागृत आहे. त्या मूर्तीचे तरंगच काही वेगळे होते. कुणी तरी नक्कीच अतिशय प्रेमाने तिला घडवली होती. व्यवहार, पैसा मिळावा म्हणून नाही. निरतिशय भावनेने कुणी बनवली होती. ज्याने बनवली त्याने सर्व प्रार्थना, त्याची सर्व पूजा त्या मूर्तीत समर्पण केली; किंवा ज्याने कृष्णाला बघितलं होतं, त्याने ती मूर्ती बनवली असणार. त्यात गोष्ट अशी होती, ती मूर्ती अशी होती की मीरा सर्व विसरली. सर्व जगच विसरली. तिला ती मूर्ती हवीच, नाही मिळाली तर ती मरून जाईल. ह्या विरहाची सुरुवात झाली चार पाच वर्षांच्या वयात!

रात्री त्या साधूने स्वप्न बघितलं. तो दूर दुसऱ्याच गावी जाऊन झोपला होता. रात्री स्वप्न पडलं. कृष्ण त्याच्यासमोर उभे होते. त्यांनी सांगितलं, जिची मूर्ती आहे, ती तिची तिला देऊन टाक. तू ती खूप दिवस सांभाळलीस. ती ठेव होती. ही तुझी नाहीये. आता तू विनाकारण ओझं वाहू नकोस. तू परत जा. मूर्ती त्या मुलीला दे. तिची आहे तिला दे. तिचीच होती, ही तुझी जबाबदारी आता संपली. तुझं काम झालं. जिथे तुला पोहोचवायची होती, तिथे तू पोहोचवून दे. आता ही जबाबदारी संपली. गोष्ट संपली.

मूर्ती त्याची आहे, ज्याच्या हृदयात त्या मूर्तीसाठी प्रेम आहे. मग अजून कुणाची ही मूर्ती? साधू घाबरला. कृष्णाचं तर त्याला कधी दर्शनही होणार नव्हतं. वर्ष वर्ष प्रार्थना-पूजा करत आला. वर्ष वर्ष ह्या मूर्तीला सोबत घेऊन हिंडला. फुलं वहात होता. घंटी वाजवत होता. तरी कृष्णदर्शन कधी झालं नाही. तो खरोखरच खूप घाबरला. तो मध्यरात्रीला उठून धावत सुटला. मध्यरात्रीलाच पोहोचला. त्याने सर्वांना उठवलं. म्हणाला. 'मला क्षमा करा. माझी चूक झाली.', त्या लहानशा मुलीच्या पाया पडला आणि मूर्ती तिला देऊन तो माघारी फिरला.

ही जी चार-पाच वयाची असताना घटना घडली, त्याने सर्व दृश्य खुललं. परत प्रेमाची चाहूल लागली, परत प्रवास सुरू झाला. मीराच्या जीवनामध्ये कृष्णाच्या संगतीशी पुन्हा बांधल्या गेलेल्या प्रेमाच्या गाठीची ही सुरुवात आहे. पण हे नातं मात्र जुनंच होतं. नाहीतर कठीण होतं. कृष्णाला बघितलं नसेल, कृष्णाला जाणलं नसेल, कृष्णाचा सुगंध घेतला नसेल, कृष्णाचा हात पकडून नृत्य केलं नसेल, तर लाखो उपाय करा, तुम्ही कृष्णाला जिवंत अनुभवू शकणार नाही, म्हणूनच जिवंत गुरूच सहयोगी असतो.

तुम्ही पण कृष्णाची मूर्ती घेऊन बसू शकता, पण तुमच्या आत भावनेचा उद्रेक होणार नाही. भावनेचा उद्रेक होण्यासाठी तुमच्या आत कृष्णाशी संबंध हवा. तुमच्या आत समांतर अशी भावदशा हवी.

मीराचं भजन तुम्ही सुद्धा गाऊ शकता. पण जोपर्यंत तुमच्या मनात कृष्णाशी नातं

जुळत नाही तोपर्यंत ते फक्त भजन राहिल; नातं निर्माण होणार नाही. हृदय मिळणार नाही. सेतू बांधला जाणार नाही.

ती चार-पाच वयाची असताना एक घटना घडली. योगायोग – आणि क्रांती झाली. मीरा मस्त राहू लागली. जणू एक मद्य मिळालं. दोन वर्षांनंतर शेजारच्या घरात कुणाचा विवाह झाला. आणि ह्या सात-आठ वर्षांच्या मुलीने आपल्या आईला विचारलं, 'सर्वांचा विवाह होतो, माझा केव्हा होणार? आणि माझा वर कोण आहे?'

आणि आईने थट्टेने सांगितलं, की तुझा वर कोण आहे? हा गिरिधर गोपाळ! हा गिरिधर लाल! हाच तर तुझा वर आहे. कारण ती तेव्हाही कृष्णाची मूर्ती हृदयाशी लावून, घट्ट धरून उभी होती, अजून काय हवं? हे तर थट्टेत चाललं होतं. त्या बिचाऱ्या आईला काय ठाऊक की कधी कधी थट्टेत बोललं गेलेलंही क्रांती करू शकतं. आणि क्रांती झाली.

नाहीतर कितीही गंभीरतेने तुम्हाला काही सांगितलं जातं, तरी काही होत नाही. कारण तुम्हाला आतपर्यंत काही जाणवत नाही. काही असेल तर जाणवेल. बी दगडावर टाकलं तर ते अंकुरत नाही, पण जर बरोबर जमिनीत पेराल-टाकाल तर अंकुरतं. ती योग्य जमीन होती. आईला खरोखरच कल्पना नव्हती. ती विचार करायची, लहान आहे. लहान वयातलं खेळणं आहे. कृष्ण म्हणजे जणू एक बाहुलं. मिळालंय हिला खेळायला. मूर्ती सुरेख आहे. म्हणून नाचते, गुणगुणते, ठीकच आहे. स्वतःत रमते, दंग होऊन जाते. ह्यात काही हरकत घेण्यासारखी नाही. थट्टेत म्हटलं होतं, ह्याच्याशिवाय तुझा दुसरा नवरा कुठला? हे गिरिधर गोपाळ आहेत. हे नंदलाल आहेत.

पण तिचं मन त्याच दिवशी भरून आलं. असं झालं. कधी कधी योगायोग महान आरंभ होऊन जातात, महान पथावर चालण्यासाठी. तिने तर मानूनच टाकलं. ते छोटंसं, कोमल, भोळं-भाबडं मन, त्याने मानलं, की हेच तिचे पती. त्यानंतर क्षणासाठी, एका पळभरासाठीही ही गोष्ट खोटी वाटली नाही. क्षणभरासाठीही ही गोष्ट विसरली गेली नाही.

खरं तर लहान वयात जे काही मनावर ठसतं, ते कायम स्वरूपी राहतं. ही गोष्ट तशीच मनात ठसली. त्यानंतर तिने तिचं सर्व प्रेम कृष्णावर उधळलं. जितकं जितकं प्रेम ती कृष्णावर उधळत गेली, तितके तितके कृष्ण जिवंत होत गेले. आधी एकटीच बोलत बसायची, नंतर कृष्णही बोलू लागले. आधी एकटी डोलत होती, नंतर कृष्णही डोलू लागले. हे नातं आता भक्त आणि मूर्ती एवढंच राहिलं नाही. भक्त आणि भगवान असं झालं.

ह्यानंतर ज्या घटना घडल्या त्या निश्चित विचार करण्यासारख्या आहेत. ज्या महत्त्वाच्या आहेत.

मीरावर ज्यांनी ज्यांनी पुस्तकं लिहिली, ते सर्व लिहितात, 'दुर्दैवाने मीराची आई मरण पावली, जेव्हा ती छोटी होती. त्यानंतर तिच्या वडिलांनी तिची देखभाल केली. मग तेही मरण पावले. मग ती सतरा-अठरा वर्षाची झाल्यानंतर तिचा विवाह केला गेला. मग तिचे पती मरण पावले. मग तिचा सांभाळ सासऱ्यांनी केला. आणि मग तेही मरण पावले. आणि मग तिच्या वडिलांनी तिला आसरा दिला, नंतर तेही मरण पावले. असे पाच मृत्यू झाले. जेव्हा मीरा बत्तीस-तेहेतीस वर्षाची होती तेव्हापर्यंत तिच्या आयुष्यात ज्या ज्या कुणी महत्त्वाच्या व्यक्ती होत्या, त्या सर्व निधन पावल्या. ज्यांना ज्यांना तिने आपलं मानलं, प्रेम केलं ते सर्व मरण पावले.'

जे लेखक, जे लोक मीरावर पुस्तकं लिहितात, ते म्हणतात, 'दुर्दैवाने' असं मी म्हणूच शकत नाही. हे तर सौभाग्य म्हणून झालं. ते लिहितात दुर्भाग्य. कारण मृत्यूला सर्व जग दुर्भाग्य मानतं. दुर्दैव मानतं. पण हेच तर मीराच्या जन्माचं कारण बनलं. ज्या कुठल्या ठिकाणी प्रेम होतं, ते तिथून आटत गेलं. ते सारं प्रेम ती कृष्णावर उधळत गेली. आईवर प्रेम होतं- ती गेली. जे आईबद्दलचं प्रेम होतं, ते गोपालाच्या चरणी वाहून दिलं. मग बाबांनी सांभाळ केला. ते गेले. त्यांच्यावर प्रेम होतं, ते गोपालाच्या चरणी ठेवलं. असा संसार लहान लहान होत गेला. आकसत गेला. आणि परमात्मा वाढत गेला. म्हणून मी 'दुर्दैव' असं म्हणत नाही. मी म्हणतो, 'सौभाग्य'. कारण 'मृत्यू'बाबत मला 'दुर्दैव' असा भाव नाहीये. मृत्यूच्या रूपाने तो एक आवश्यक अशा रूपात अभिशाप आहे. सर्व तुमच्या विचारांवर, ह्या घटनेकडे बघण्याच्या नजरेवर अवलंबून आहे. मीराने ह्याचा योग्य उपयोग केला. जिथून, ज्या ज्या ठिकाणांहून प्रेम उडत गेलं, मुळापासून उखडलं गेलं, प्रेम करण्याचं कारणच नष्ट झालं, ते त्यांच्या वाटणीचं प्रेम ती परमात्म्यावर वाहू लागली.

शेवटचं कारण होतं- वडिलांचं असणं. तेही निघून गेले. नवरा गेला, वडील गेले, पाच मृत्यू एका मागोमाग एक. जगाशी संबंधच संपला. तुटला. ह्याचा तिने योग्य तो उपयोग केला. जगाशी तुटत जाणाऱ्या संबंधांमुळे तिने जगाविषयी वैराग्य धारण केलं. जगाशी तुटलेलं प्रेम तिने परमात्म्याला बहाल केलं. ती कृष्णाच्या रागात, संगीतात बुडून गेली.

ह्या सर्व मृत्यूंनी अजून एक सौभाग्याचं काम केलं. त्यांनी शिकवलं की ह्या जगात सर्व क्षणभंगुर आहे. जर तुम्हाला प्यारं, प्रेमाचं कुणी शोधायचं असेल, तर जे शाश्वत आहे, त्यामध्ये शोधा. इथे 'आपलं' असं काहीच नाहीये. इथे हरवू नका. स्वतःला हरवू देऊ नका. इथे सर्व सुटणार आहे. कायमचं बांधलेलं असं इथे काहीही रहाणार नाही. इथे सर्वत्र मृत्यूच मृत्यू आहेत. इथे मसणघाट आहेत. इथे कायमचं वास्तव्य करायचं असा विचार करू नका. इथे कुणीही कायमचं वास्तव्य करू शकलं नाही.

□

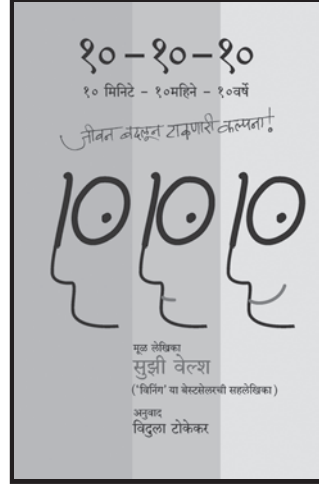

१० - १० - १०

१०मिनटे - १०महिने - १०वर्षे
जीवन बदलून टाकणारी कल्पना!

मूळ लेखिका
सुझी वेलश

अनुवाद
विदुला टोकेकर

१६००. पोस्टेज २५०.

तुमच्या कोणत्याही निवडीला -
कोणत्याही निर्णयाला -

१०-१०-१०मुळे फायदाच होईल.

आपल्या सर्वांनाच स्वतःचे आयुष्य स्वतः घडवण्याची इच्छा असते, पण आजच्या गतिमान जगात, त्यातील प्राधान्यांच्या घडामोडीत, माहितीच्या महापुरात आणि जखडणाऱ्या पर्यायांमध्ये आपण सहजच ऊर्मी, तणाव आणि उपयुक्ततेबरोबर वाहवत जातो, असं आपल्या लक्षात येतं. आपले निर्णय बरोबर असतात का? की आपण पुन्हा-पुन्हा, आपल्या कितीही जोरदार इच्छेविरुद्ध त्या क्षणाच्या मागणीला शरण जातो?

१०-१०-१० म्हणजे -

- प्रभावी निर्णय प्रक्रियेचा एक परिवर्तनीय नवा मार्ग -
- आयुष्यातील अनेक अडथळ्यांवर योग्य मार्ग दाखवणारे एक साधन.
- निवडलेल्या क्षेत्रात क्षणा क्षणाला सकारात्मक परिणामांकडे वाटचाल.
- जीवनातील उद्दिष्टे आणि मूल्यांची एक नवी ओळख.
- आनंद, स्पष्टता व शक्तिसामर्थ्याबद्दल सर्व काही सांगणारे मार्गदर्शन.

१०-१०-१०च्या वापराची विस्तृत शक्यता फार वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. ते एखाद्या कॉलेजकुमाराने किंवा एखाद्या व्यस्त मातेने किंवा ज्येष्ठ व्यावसायिकाने; कलाकाराने, सहकारी अधिकाऱ्याने किंवा उद्योजकाने वापरले असले तरी १०-१०-१०ने आपली परिणामकारकता लहानमोठ्या, नेहमीच्या आणि अपवादात्मक अतिमहत्त्वाच्या निर्णयांमध्ये दाखवली आहे. आणि त्यामुळे जीवन अधिक चांगले केले आहे.

अपर्णा वेलणकर मॅडम,

आपली दोन पुस्तके माझ्या वाचण्यात आली व खूप आवडली. खूप साहित्य वागैरे नसूनही आवडली कारण त्यांत जिवंतपणा दिसला.

मी मुंबईहून काही महिन्यांसाठी अमेरिकेला आलो. त्यानंतर विशेष काम नसल्यामुळे मी आमच्या स्टेटन आयलंड मधील श्री. संत व दीक्षित यांना पुस्तके देण्याची विनंती केली व त्यांनी तत्परतेने मान्य केली. त्यात आपली दोन पुस्तके मिळाली. मुंबईत अनेक (रिकामटेकडे) उद्योग असल्यामुळे वाचन बऱ्याच काळापासून बंदच होत आणि माझा असा समज होता कि वाचल्यानंतर डोळे दुखतात, डोक दुखते इ. इथेही कितपत वाचू शकेन ह्याची शंका होती पण आपल्या पुस्तकांनी ती दूर केली. मी व माझ्या पत्नीने वाचायला घेतल्यानंतर २-४ दिवसातच वाचून संपली. निरनिराळ्या टप्प्यावर असलेल्या मराठी मंडळींच्या हकिगती वाचून मजा आली. अस्तित्वासाठीची धडपड, नंतरचे सुख आणि त्यातील समस्या आणि म्हातारपण. ह्या सर्व गोष्टी सर्वच ठिकाणी आहेत. पण अमेरिकेत त्या प्रकर्षाने जाणवतात कारण आपली मंडळी विखुरलेली आहेत व समाजाला धरून नाहीत असा माझा समज आहे. येथील बऱ्याच यशस्वी व समृद्ध झालेल्या मंडळींचा उल्लेख आपल्या पुस्तकात आहे. तीन प्रतिष्ठित लेखकांचा उल्लेख केला हे चांगले झाले. त्यावरून मला हत्ती आणि सहा आंधळ्यांची गोष्ट आठवली. त्या लेखकांना फक्त शोप्ट व मागचा भाग दाखवला (आणि त्यांना दिसला) तर ते तरी काय करणार? त्यांचाही एक वाचकवर्ग आहे त्यांना काहीतरी देणे हे त्यांचे कामच आहे.

ब्रेनड्रेन विषयी मी पण वाचले होते. आय.आय.टी., आय.आय.एम. सरकारी इंजिनीअरिंग कॉलेजेस मुलांवर ४०-५०लाख खर्च करतात व ती मुले परदेशात जातात. म्हणून तो खर्च त्यांच्याकडून वसूल करून मगच त्यांना परदेशात जाऊ द्यावे

अशी कल्पना होती पण त्याचे पुढे काय झाले आणि त्यापद्धतीने किती मुले इकडे आली व किती पैसा वसूल झाला हे कळले नाही. पण नंतर असेही वाचण्यात आले की अमेरिकेने निर्बंध घातल्यानंतर भारताची गंगाजळी पूर्ण संपली व सर्व जगातल्या भारतीयांनी फॉरेनएक्सचेंज पाठवून समस्या दूर केली. त्यात अमेरिकेतील मंडळींचा जास्त सहभाग होता. त्याबद्दल माहिती मिळाली नाही.

पिंक स्लीप बद्दल अधिक माहिती जाणून घेण्यास मला नक्कीच आवडेल. ती एक तात्पुरती समस्या होती. पण मोठी समस्या होती त्यावर इथल्या लोकांनी कशी मात केली? सर्वसाधारण मराठी माणसास दुसऱ्यासमोर हात पसरायला आवडत नाही. गुजराथी, पंजाबी इ. एकमेकांना धरून असतात. त्यामुळे त्यांतली दुर्बल मंडळी सहज निभावून जातात.

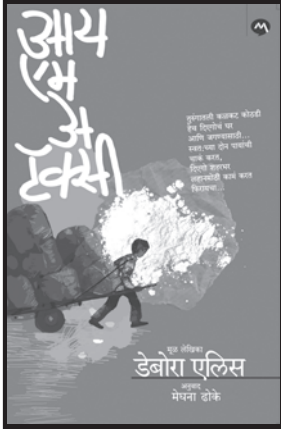
मुंबईची प्रगती इतर प्रांतीयांमुळे लवकर झाली हे सत्य आहे. पण आमचे लोक नसले तर तुमची प्रगती होणारच नाही असे कोणी म्हणाले तर त्यांना सांगावे लागेल की तुमची माणसे घेऊन जा. आम्ही आमचे बघू. तसेच अमेरिकेची प्रगती भारतातील हुशार माणसे आल्यामुळे कदाचित लवकर झाली. पण भारतीयांमुळेच झाली व ते नसले तर होणारच नाही असे नक्कीच नाही. ह्यावरून मला आठवले की पारसी समाज नवसारीला आल्यानंतर तेथील राजाने आमच्याकडे जागा नाही हे सांगण्यासाठी दुधाचा भरलेला पेला त्यांना दाखवला. त्यांनी त्यात साखर टाकून तो पेला राजासमोर धरला आणि सुचवले की त्यात आम्ही गोडी आणू आणि तसे राहून दाखवले. म्हातारपणाच्या समस्या जगभर आहेत फक्त ते कमी वेदनामय व्हावे ही सर्वांची अपेक्षा आहे त्यासाठी अमेरिका, सिंगापूर व अन्य देश कायदे करीत आहेत व सुधारणा होत आहेत. येथील सुबत्तेमुळे थोडे सुसह्य झाले आहे. समाजाचे काम करून थकल्यानंतर वाटते की मी एकट्याने/एकटीने का करायचे? पण असे सांगावसे वाटते की जोपर्यंत त्यात आनंद मिळतो तो पर्यंत करायचं. नंतर सोडून द्या. कोणीतरी येईल नाहीतर बंद पडेल.

माणूस (स्त्री किंवा पुरुष) एकटाच असतो. त्याने कसे राहायचे कुठे राहायचे हा शेवटी त्याचा वैयक्तिक प्रश्न आहे व तो त्याचा निर्णय त्याने (व कदाचित त्याच्या समाजाने) घ्यायचा आहे.

पुन्हा एकदा चांगल्या पुस्तकांबद्दल धन्यवाद. अमेरिकेतील समाजास व मंडळांस माझा प्रणाम.

Suresh Deshmukh
1, JFK BLWD 37c Franklin Green
Somerset, NJ-08873
Ph. 7329129552

१२००. पोस्टेज २५०.

आय
मि
आ
ईक्सी

डेबोरा एलिस
अनुवाद
मेघना ढोके

काळीकुट्ट रात्र...

मिट्ट काळोख आणि घनदाट जंगल;

पायाखालची अनोळखी वाट तुडवत दिण्णो चालत होता.

तो कुठं जातोय, काय करणार याची त्याला काही कल्पना

नव्हती. जंगलातून माकडांच्या भयाण किंकाळ्या कानावर पडत

होत्या, बेडकांचे कर्कश डराँवऽ डराँवऽ ऐकून पोटात कालवत

होतं. असं भयाण जंगल त्यानं आजवर कधी पाहिले नव्हतं.

पहाडी भागातला हा मुलगा, दऱ्याखोऱ्यात त्याचं लहानसं कुटुंब.

पण काळानं असा काही घात केला की,

सारं कुटुंबच तुरुंगाच्या चार भिंतीआड बंदिस्त झालं.

दिण्णोही तुरुंगातच राहायचा, शहरातल्या तुरुंगात.

शहरभर पायाला चाकं लावून फिरायचा. त्या तुरुंगात रात्र झाली

तरी दिवस सरायचा नाही, रात्रभर तुरुंगातले दिवे उजळायचे,

पहारेकरणी काठ्या आपटत इकडून तिकडे फिरायच्या,

कोठड्यांच्या दारांना घातलेली कुलुपं उघडायची - बंद व्हायची.

चाव्यांचा किलकिलाट कानावर पडायचा. तुरुंगातली

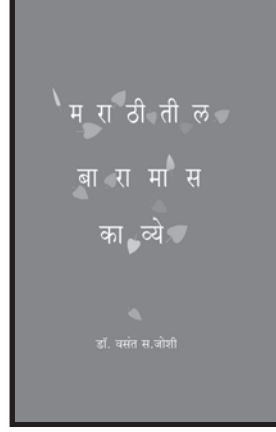
कच्ची-बच्ची रात्री भोकाड पसरायची, कैदी म्हणून जगणाऱ्या

त्यांच्या आयाही ओरडायच्या, रडायच्या.

मराठीतील बारामास काव्ये

डॉ. वसंत स. जोशी

१२००. पोस्टेज २५०.

कविवर्य ग.दि. माडगूळकर यांच्यासारखी रसिक हृदयात विरहवेदनेची कळ उमटविणारी दीर्घ विरहगीते मराठीत फारशी लिहिली गेली नाहीत. स्वतंत्र निसर्ग कविताही प्राचीन कवींनी लिहिलेली दिसत नाहीत. तथापि उत्तर भारतातील पंजाबी, राजस्थानी, गुजराती, बंगाली, भोजपुरी, इत्यादी भाषांतून पती जवळ नसल्याने विरहाने ग्रासलेल्या नायिकेच्या भावना व्यक्त करणारी पदे विपुल प्रमाणात लिहिली गेली आहेत. त्यांना 'बारामास काव्ये' असे म्हणतात. हा लोकभाषेतील एक प्रकार आहे. आणि काही ठिकाणी तो समूहरूपातही गायिला जातो. त्या-त्या भाषेत या काव्यांवर अभ्यासपूर्ण समीक्षा ग्रंथ लिहिले गेले आहेत. त्या दृष्टीने मराठीतील अशा विरहगीतांचा शोध धुळ्यापासून तंजावरपर्यंतच्या ग्रंथसंग्रहांतून घेतला तेव्हा फार थोडी काव्ये उपलब्ध झाली. तीच प्रस्तुत संग्रहात समाविष्ट केली आहेत. रसिकांपुढे हा अल्पज्ञात अभिनव काव्यप्रकार ठेवण्याचा एक अभ्यासपूर्ण प्रयत्न.

* धम्मपाल रत्नाकर

धम्मपाल रत्नाकर यांनी त्यांच्या हॉटेल माझा देश या पहिल्याच काव्यसंग्रहाने भल्याभल्यांचे लक्ष वेधून घेतले. जिथं नसते जात, जिथं नसतो धर्म, जिथं नसतो पंथ, फक्त असतात माणसं, त्या माणसांचा देश. हॉटेल माझा देश. अशा सोप्या ओळींतून त्यांनी हॉटेलचे विश्व उभे केले आणि मराठी साहित्यात अनुभवांचे एक वेगळेच दालन उघडले. धम्मपाल यांनी पोटासाठी हॉटेललात वेंटर म्हणून काम केले. अठरापगड जातीच्या माणसांना सामावून घेणारी, अडल्या नडल्यांना, उपेक्षितांना काम मिळवून देणारी हॉटेल नावाची व्यवस्था त्यांनी अंतर्बाह्य अनुभवली होती. तिथले हर्ष-विमर्ष, यातना उपेक्षा, आपुलकी या साऱ्याचे अधिक तपशिलातले चित्रण त्यांच्या विसकट या कादंबरीत उमटले. हॉटेल माझा देश आणि विसकट या दोन्ही पुस्तकांना अनुक्रमे महाराष्ट्र फाउंडेशन आणि महाराष्ट्र राज्य वाङ्मयनिर्मिती पुरस्कार मिळाले. ते आंबेडकरी चळवळीतील हाडाचे कार्यकर्ते होते. कोल्हापुरातील हातकणंगले तालुक्यातील येडगुळे गावी त्यांचा जन्म झाला. आईवडिल शेतमजूर. धम्मपालनीही लहानपणी पडतील ती कामे केली. पुढे ते शिकण्यासाठी कोल्हापुरात आले. तेथे त्यांनी हॉटेललात नोकरी केली. ते एम.ए. झाले व पुढे नामदेव ढसाळ यांच्या कवितांवर पीएचडी करून डॉक्टरही झाले. कोल्हापूरच्या शहाजी महाविद्यालयात ते मराठी शिकवत. कोल्हापुरात त्यांनी 'आम्ही' नावाची साहित्य चळवळ सुरू केली. नंतर दक्षिण महाराष्ट्र साहित्य सभेचेही ते काही काळ कार्यवाह होते. त्यांची कारकीर्द अशी आकार घेत असतानाच त्यांच्यावर काळाने झडप घातली. कावीळ आणि न्यूमोनियाचे निमित्त होऊन वयाच्या अवघ्या ४६व्या वर्षी त्यांचे देहावसान झाले. गेल्या काही

काळात अरूण काळे, भुजंग मेश्राम, ऋत्विज काळसेकर, भारत सातपुते अशा तरुण लेखक-कवींनी आकस्मिकपणे जगाचा निरोप घऊन साऱ्यांना चटका लावला. धम्मपाल रत्नाकर यांचे जाणेही असेच धक्कादायक आणि मराठी साहित्याचे नुकसान करणारे आहे

* संतसाहित्याचे अभ्यासक डॉ. मु.श्री. कानडे यांचे निधन

संतसाहित्याचे अभ्यासक समीक्षक आणि पुणे विद्यापीठाच्या मराठी विभागाचे माजी प्रमुख डॉ. मु.श्री. कानडे (वय ८१) यांचे वृद्धापकाळाने २४ जून रोजी निधन झाले. त्यांच्या मागे मुलगा, मुलगी असा परिवार आहे.

संतसाहित्य संदर्भकोश, संताची ही भेटी, संत नामदेव काव्यदर्शन, संत आणि शाहीर, नाट्यशोध, कालचे नाटककार, मराठी रंगभूमीचा उषःकाल, दासबोध कोश अशी विविध पुस्तके डॉ. कानडे यांनी लिहिली. विद्यापाठातून निवृत्त झाल्यावर त्यांनी पूर्णवेळ लेखनास वाहून घेतले. त्यांच्या कार्याची दखल घेऊन महाराष्ट्र साहित्य परिषदेने जीवनगौरव पुरस्कार देऊन त्यांचा सन्मान केला होता.

**सभासद वर्गणी भरण्यासाठी, व पुस्तके मागविण्यासाठी
खालील पत्त्यावरही संपर्क साधू शकता**

मेहता बुक सेलर्स

३२२, भाऊसिंगजी रोड, भवानी मंडपाजवळ,

कोल्हापूर ४१६ ०१२.

वेळ : सकाळी ९.३० ते रात्री ८

(शनिवारी बंद)

फोन : (०२३१)२५४२९०१.

टेलिफॅक्स : (०२३१)२५४१८८१.

Email : mehtabooks@eth.net

बालगरी

भारतीय साबरी विद्येच्या पार्श्वभूमीवरील
अफलातून फॅटसी
मायाबाजाराचा फेरफटका
(मागील अंकावरून)

आई, बाबा कधी ओमला जत्रा फिरवित नसत. आजी बरोबर इथे जरी-मरी च्या जत्रेला आल्याची एक पुसटशी आठवण त्याच्या मनात होती. पूजेच्या ताटांची विक्री करणाऱ्या बाईकडून ताट घेऊन परत आणून दिल्याचे त्याला आठवत होते. आपले कोणीतरी वडिलधारे आपल्याबरोबर असावे आणि इथे तिथे वस्तूंचा, खेळण्यांचा, खाऊचा हट्ट करत आपण त्यांच्या जोडीने फिरावे अशी एक छुपी आस त्याच्या मनात होती. जत्रेत फिरताना त्याला जे मोह पडत होते, त्यासाठी नलीकडे तो थोडाच हट्ट करू शकणार होता?

सरलकाकाच्या सहवासात मात्र एक अदृष्य मायेचा झरा वाहात असायचा. त्या मायेच्या पखरणीत प्रेमाला भुकेला ओमचा एकाकी जीव सुखावत राहायचा.

ओम सरलकाकाबरोबर जरी-मरीच्या जत्रेला आला होता.

ओमला एक बरीशी बॅट हवी होती. एक टेनिस बॉलसुद्धा.

सरलकाकाने बॅटबॉल घेऊन दिली. दुकानदाराला पैसे दिले. हे ओझे घेऊन जत्रेत फिरण्यापेक्षा परतताना नेऊ सांगून दुकानदाराकडे

ठेवले. ओमच्या साबरी वर्गासाठी काही जंगी खरेदी करायची आहे, त्याने सांगितले. ती दुकाने रात्री बारा पर्यंत उघडणार नव्हती.

तोपर्यंत वेळ घालवायचा तो कसा?

ते एका हलवायाच्या ठेल्यात जाऊन बसले. वडे, सामोसे, बाकरवड्या, पुडाच्या वड्या, बासुंदी, जिलेबी, मिठाय्या आदी रेलचेल होती. ओमने रमलाचार्यांचे भाकित, विशी बेंजामिनचा लाल रक्त द्रवात तरंगणारा हात, चंद्रकांताच्या नीलांबरी, बनेल दांपत्याचे विलक्षण अपत्यप्रेम, शेखूचाचांच्या खुर्च्या, कापालिक, नरमेध, त्याच्यामागे असलेला कुपीवाला, मग त्याचे प्रश्न सुरू झाले. मंजुघोषाची बहीण कोण? त्याच्याशी नेहमीनेहमी मनोसंवाद कसा साधायचा? मंत्रप्रभु, कुट्टनीमंत कोण? कापालिक कुठे असतात? कुपीवाला जाड्या कापालिक आहे का? आणि तो लॉकेटवाला चिकणा हिरो कोण? तो ओमला वाचवतोय की

पकडतोय? सरलकाका दोन्ही हातात डोके गच्च धरून बसला. यातल्या एकाही प्रश्नाचे उत्तर त्याला देता येत नव्हते.

मग मंजुघोष कधी भेटेल ? ओमची त्यावर तोड तयारच होती. सरलकाका मनोसंवाद साधून त्याला बोलावून का घेत नाही? सरलकाका काही बोलेना. ताटलीतली पाकातली पुरी उगाच नखलत तेवढा बसला.

ओम किती वाजलेत बघ, पलीकडच्या टेबलावरच्या माणसाच्या हातातील घड्याळाकडे इशारा करत त्याने विचारले. ओमने त्या माणसाला सरळ विचारले. आपले सोनेरी पट्ट्याचे घड्याळ ऐटीत मिरवित त्याने अकरा दहा उत्तर दिले.

चल. मग खूप उशीर होईल. बारा साडेबारा दरम्यान देवीला बळी देण्याचा विधी सुरू होईल. तो रक्तामांसाचा चिखल माजण्याआधी आपल्याला गाभाऱ्यात जाऊन आले पाहिजे. तो रक्तामांसाचा बळीचा उल्लेख ऐकून ओमच्या अंगावर शिसारी आली.

खरे म्हणजे त्याच्या डोळ्यावर झोपेची झापड येऊ लागली होती. सरलकाकाने घरी जाऊ म्हटले असते तर त्याला जास्त आवडले असते. दोषे उठले. गल्ल्यावर बिल घेतले. सरलकाकाकडून पैसे घेतले.

दुकानांत पैशांचा व्यवहार करण्याची जबाबदारी ओमने स्वतःवर घेतली. सरलकाकाला मोठ्या झेंगटातून सुटल्यासारखे वाटले. सरलकाका त्याचे एरव्हीचे व्यवहार कसे पार पाडत होता? ओमला नवल होते.

ते रांगेत सरकत मंदिराच्या प्रांगणात पोहाचले. मंदिर झेंडूच्या फुलांनी व आंब्याच्या तोरणांनी सजवलेले. भली मोठी दगडी दीपमाळ पणत्यांनी लखलखत होती. पोलिसांचा सगळीकडे चोख बंदोबस्त होता. मंदिराच्या दारात धातुशोधक यंत्र बसवलेले होते. त्यातून त्यांना जावे लागणार होते.

तिथे पोहोचण्यापूर्वी सरलकाकाने एका मुलीकडून पूजेची थाळी घेतली. तिला त्याने किलोभर उद, राळ आणायला सांगितल्यावर तिचे डोळे मोठे झाले. त्या मुलीला ओम ओळखत होता. त्यांच्या नाक्यावर बसणाऱ्या सगुणा भाजीवाली बरोबर ती कधीकधी असे. तिची मुलगी असणार. थाळीचे पंचवीस रुपये होते. ओमने सरलकाकाकडली एक शंभराची नोट तिला दिली. एक किलो उदाचे किती होणार ते तिला माहित नव्हते. वरचे काय लागतील ते आम्ही देऊ, सरलकाकाने तिला आश्वस्त केले. थोड्या वेळाने ती उदाचे पाकिट घेऊन आली. झडप मारून सरलकाकाने ते पाकिट घेतले आणि धातुशोधक यंत्रात शिरला.

‘मालक, वरचे पैसे ? तिने हाळी दिली. ओमने अजून एक नोट तिच्या हातात ठेवली. ‘माझ्याकडे सुटे नाहीत.’

‘जाऊ दे.’ ओमने परस्पर फैसला केला आणि यंत्रात पाऊल टाकले. चांगुणाचे डोळे पुन्हा आधीपेक्षा मोठे झाले.

गाभाऱ्यात बेसुमार गर्दी होती. अगरबत्त्या, उदा-धूपाच्या वासाने गरगरत होते. भक्तमंडळींना देवीसमोर पोहोचताच पुजारी लगोलग ओढून पुढे ढकलत होते. देवीपुढे सरलकाकाने धूपदानात आखखे पाकिट ओतले. मोठ्ठा जाळ झाला. त्यातच त्याने आपल्या खिशातली पूड टाकली. सुगंधाचे जणू रान पेटले. केवड्याच्या कणीसांचा घमघमाट झाला. पुजारी आणि सर्वच भक्तांना भोवळल्यासारखे झाले.

ओमच्या नजरेत देवीचे उग्र मोठे, मोठे डोळे रुतून बसलेले. तिचा चेहरा दिसत होता. आणि त्यावरचे लखलखते पितळी डोळे.

ते मागल्या दाराने बाहेर पडले आणि नगारे घड घड घड जोरात वाजू लागले. भक्त मंडळींना एका बाजूला थोपवून पुढच्या बाजूने प्रत्येकी दोन-दोन जिवंत कोंबडे दोन हातात धरलेल्या,

फक्त लाल कदाचे धोतर नेसलेल्या उघड्याबंब पुजाऱ्यांची रांग गाभाऱ्यात प्रवेशासाठी लागली. सर्व गवाक्षे, दारे उघडून टाकण्यात आली. सुगंधाची एक तीव्र लाट तिथून देवळाच्या संपूर्ण प्रांगणात पसरत गेली.

ओमला घेऊन सरलकाका मंदिराच्या मागच्या बाजूला निघाला. खाली उतरत जाणाऱ्या पायऱ्या होत्या. थेट समुद्रात. ओमला खारा उग्र वास जाणवत होता. भरतीच्या लाटा दगडी भिंतीवर आपटत होत्या. कधी काळी हा किल्ला असावा. खाडीच्या पाण्यात अनेक पडाव दूरपर्यंत पसरलेले दिसत होते.

सरलकाकाने ओमच्या गळ्यातली रूद्राक्षमाळ चाचपून जागेवर असल्याची खात्री करून घेतली. गाभाऱ्यातले बचकाबचकाभर भस्म घेऊन त्याने आपल्या व ओमच्या शरीराला त्याचे पट्टे फासले. अंगाला राख फासून घेताना ओमने खूप चुळबूळ केली. सरलकाकाने त्याला म्हटले “ओम. आपण आता मायाबाजारात जाणार आहोत. यक्ष, राक्षस, विद्याधर, किन्नर तिथे असणार. त्यांचीच दुकाने आहेत तिथे. जरी म्हणजे जरा, कुबेराची पत्नी, त्या सर्वांची महाराणी. तिच्या उत्सवाच्या निमित्ताने त्यांचाही श्रावणी अमवास्येला इथे बाजार लागतो. तिथे खूप काही विचित्र प्रकार दिसतील. दचकायचे नाही. कसल्या शंका, प्रश्न काढत बसायचे नाही. तिथली बहुतेक सारी मंडळी नरभक्षक आहेत.”

ओमचे काळीज जोरजोरात धडधडायला लागले. आपला नरबळी आजच जातोय की काय?

आपल्याला घाबरायचे कारण नाही. आपण देवीची परवानगी घेतली आहे. पाहा आपल्या अंगाला केवड्याचा वास चिकटलाय.”

ओमने हुंगून पाहिले, “तुला तर उदाचा वास येतोय.”

“तेच ते. आपला नैसर्गिक खरा वास लपलाय. हाच आपल्याला मिळालेला परवाना आहे. राक्षसांना आपला माणसांचा वास येणार नाही. ते आपल्या वाटेला जाणार नाहीत. नरभक्षक शक्तीपासून

माणसांची खरी ओळख, खरे वास लपावेत म्हणून आपण नेहमी धूप जाळतो. भस्माचे पट्टे ओढतो.”

ओमला हे नवीन ज्ञान होते.

“नीट लक्षात ठेव. तिथे कोणाच्याही डोळ्याशी डोळे भिडवायचे नाहीत. कोणत्याही वस्तूला मला विचारल्याशिवाय हात लावायचा नाही. इतर कोणाशीही बोलायचे नाही. पाळशील ना सारे नियम?”

ओमने हो म्हणून मान हलवली. त्याची बोलती बंद झाली होती. दोघे दगडी पायऱ्यांपाशी आले. सरल थबकला. एकदम त्याच्यापाशी गुडघे टेकत बसला आणि कातर आवाजात ओमला म्हणाला, “जर मला काही झालेच, तर सरळ समुद्रात उडी घे. आणि कोणी, किती वाट्टेल ते सांगितले, अगदी मीच जरी तुला परत सांगितले, ही रूद्राक्षमाळ काढून टाक, तरी ती काढायची नाही. ती तुझी साऱ्या आलाबलापासून सुटका करील.”

सरलकाकाने ओमच्या गालाचे हलकेसे चुंबन घेतले. ते दगडी पायरीवर पाऊल टाकणार तोच मागे देवळाकडे मोठा कोलाहल झाला. किंचाळ्या आणि घुमण्याचे, कचाकचा चावल्याचे आवाज आले.

सरलने ओमला पायऱ्यांवर चालवले, “बळी सत्र चालू झालेय.”

जसजसे ते पायऱ्या उतरत जात होते. काळोख दाट होत होता. ओमने सरलकाकाला घट्ट पकडले.

थोडे खाली गेल्यावर त्याच्या पायाला समुद्राच्या थंडगार पाण्याचा स्पर्श झाला. साऱ्या शरीरभर शिरशिरी गेली. काटा फुलला. पाणी हळूहळू त्याच्या कमरेच्या वर आले. कपडे भिजले.

काळोखात ते तसेच अजून चालले. पुन्हा त्याच्या पायाला पायरी लागली. त्याने पुढे पाय टाकला मात्र, तो अचानक प्रकाशाच्या झगझगाटात आला.

त्याचे डोळे दिपले. ते एका मोठ्या लाकडी फळ्यावर होते.

तो त्यांना एका पडावावर चढवत होता. पडावावर काचेच्या रंगीबेरंगी हंड्या टांगलेल्या होत्या. त्यांच्यातून अत्तराचे दिवे पेटत होते. त्यांच्यावर कलाबूती कशिदे होते. पडद्यांना लावलेले चांदीचे घुंगरू समुद्रावरल्या वाऱ्याने फडफडत छुमछुम करत होते. छताला पांढऱ्या तलम कापडाच्या, कलाबूती झालरी, गोंडेवाल्या पताका लटकत होत्या. पडावांच्या लाकडी तक्तपोशींच्या जमिनीवर मोत्यांच्या शिंपल्यातल्या चमकदार भागांची सुरेख कलमकारी होती. त्यावरून हंड्याचे प्रकाश परिवर्तीत होत होते. हलते डुलते छानसे कवडसे आजूबाजूला पसरलेले होते.

या सजावटीसोबत उभ्या सजीव स्वागतिका त्याहून सुरेख होत्या. पांढऱ्याशुभ्र जाई, जुई, मोगरीच्या कळ्यांचे सरच्या सर त्यांनी केसात, कानांत, गळ्यात, हातात, कमरेला, पायात माळले होते. जणू फुलांचीच वस्त्रे पांघरली होती. सस्मित मुद्रने त्या पुढे झाल्या. ओमने त्यांच्याकडे पाहायचा मोह टाळून जमिनीवर नजर खिळवली. एकीने त्यांच्यावर सुवासिक जल शिंपडले. चांदीच्या गुलाबदाणीतून. तर दुसरीने हातावर अत्तर लावले. तिसरीने त्यात मोगऱ्याचा सर बांधला. चौथीने एक विडा चांदीच्याच पानदानात पुढे केला. त्यांच्यावर चांदीचा वर्ख होता आणि लवंगलतिकेच्या जागी एक काळ्या मोत्याची कळी होती.

‘घे’ सरलकाका म्हणाला. ओम तो तोंडात घालणार होता पण सरलकाकाने अडवून कानात म्हटले, ‘इथे काही खायचे नाही.’

त्या विड्यातून केशर, कस्तुरी सोबत अजून कसलासा छानसा मोहात पाडणारा वास येत होता. ओमने विडा हातातच धरून ठेवला. तसा त्या सुंदरीनी हसण्याचा खळखळाट केला. ते पुढे गेले. तिथून त्या साऱ्या सजलेल्या पडावांचे दृश्य मनोहर दिसत होते,

सनईचे बासरीचे, वीणेचे आल्हाददायक सूर लहरत होते.

जत्रेच्या गर्दीचा तेथे मागमूस नव्हता. सरलकाकाचा हात धरून ओम त्या जादूमय दुनियेत भिरभिरत राहिला. त्या विड्याचे काय करावे ओमला कळेना! सरलकाकाने तो विडा समुद्रात टाक अशी सूचना केली. ओमने पाळली.

ओमला आश्चर्याचा धक्का बसला. तो विडा समुद्राच्या पाण्यात न पडता वरच्या वर एका विचित्रश्या लांब नखाच्या हातांनी पाण्याबाहेर झेलला. मग एक भेसूर चेहरा पाण्यावर आला तो विडा तोंडात घालून, परत पाण्यात गडप झाला.

ओमच्या काळजात चर्च झाले. सरलकाकाचे बरे आहे. म्हणे, काही धोका झाला, तर सरळ समुद्राच्या पाण्यात उडी घे.

ते अंतर्भागात शिरत होते. गर्दी वाढत होती. ग्राहक आणि दुकानदार सौदे करत होते. खरेदीदारांना बसायला सुंदर तरंगत्या बिछायती होत्या. दुकानदार त्यांच्या तक्क्यांना टेकून बसत. दुकानदारांचे नोकर तरंगत्या गालिच्यांवर रचलेल्या मालाच्या राशीतून वेगवेगळ्या वस्तू आणून ग्राहकांना देत. तर दुकानदार मंडळी विचित्रशी दिसत.

(क्रमशः)

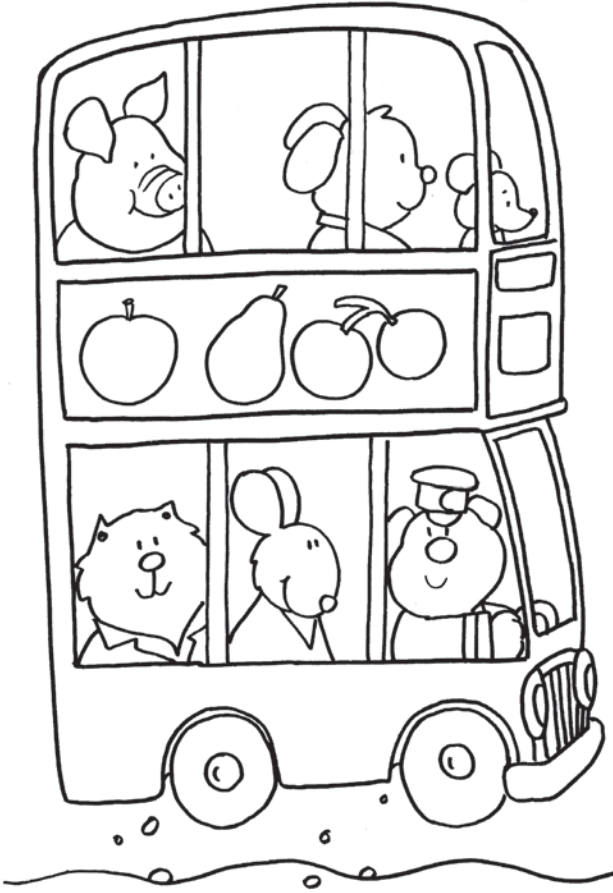
समीर बागायतकर, वेंगुर्ला

+९१-७७९८६७१४८०

इ-मेल : ssbagayatkar@yahoo.co.in

चित्र रंगवा

दिवाळी अंक २०१२

बालमित्रांसाठी स्पर्धा
'जादू माझ्या मोबाईलची'

बालमित्रांनो,

यंदाच्या दिवाळी अंकासाठी एक स्पर्धा जाहीर करित आहोत.

तुमच्या घरी मोबाईल असणारच. आईचा, बाबांचा, दादाचा, ताईचा प्रत्येकाकडे वेगळा मोबाईल असणार तुम्हीही तो कधीकधी वापरत असणार त्यात कितीतरी गमती असतात, नाही!

परीकथेतल्या जादूच्या दिव्याप्रमाणे मोबाईलही कितीतरी कामे करतो.

मोबाईल वरून तुम्ही मित्रांशी गप्पा मारता. चित्रे बघता. गाणी ऐकता. गेम्स खेळता. इंटरनेटद्वारे अभ्यासही करू शकता. फोटो काढू शकता. फोटो एकमेकांना पाठवू शकता.

अशा कितीतरी गोष्टी करता येतात. एखाद्या जादूच्या दिव्याप्रमाणे मोबाईल खूप कामे करू शकतो.

तर मोबाईलच्या अशा गमतीजमती लिहून पाठवा २०/३० ओळीत.

तुमच्या लेखांतील आम्हाला आवडलेले लेख आम्ही दिवाळी अंकात छापू.

त्यातील ३ उत्तम लेखांना बक्षीस म्हणून छानछान पुस्तके देऊ.

पहिल्या नंबरला ५००रु. ची पुस्तके

दुसऱ्या नंबरला ४००रु. ची पुस्तके

तिसऱ्या नंबरला ३००रु. ची पुस्तके

तुमचे लेख आम्हाला ३१ ऑगस्ट २०१२ पर्यंत मिळायला हवेत

आमचा पत्ता :

संपादक, मेहता मराठी ग्रंथजगत

१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, पुणे ४११ ०३०.

फोन - ०२०-२४४७६९२४

मेहता मराठी ग्रंथजगत : ऑगस्ट २०१२ । ११३

ओळखा पाहू

दुसऱ्यांदा अंतरिक्षात जाण्याची
संधी मिळालेली भारतीय
अंतराळवीर

विजेत्यास २००००. किंमतीचे पुस्तक भेट
म्हणून पाठवण्यात येईल

आपली उत्तरे दिनांक १५ सप्टेंबर २०१२ पर्यंत आम्हाला मिळायला हवीत.
बरोबर उत्तरे देणाऱ्यांपैकी एकाची ड्रॉ पद्धतीने निवड करण्यात येईल.
निकाल ऑक्टोबर २०१२ च्या अंकात जाहीर होईल.

‘जून’ अंकातील ‘ओळखा पाहू’चे उत्तर

साने गुरुजी कथामालेचे संस्थापक
प्रकाश मोहाडीकर

स्पर्धेचे विजेते - केशव मराठे - अहमदनगर

चंद्रकांत खरे, हेमलता सावे, गजानन नाईक, क्षितीज माने - मुंबई,
भीमराव गुंडे - सोलापूर, दिगंबर गाडगीळ, निर्मला काणे - नाशिक,
चंद्रकांत अंबाडे - भुसावळ, सौमिल थेटे, निर्मला सावदेकर, उमेश
जोशी - पुणे, जयवंत ठाकूर, श्रीकांत देवरे- ठाणे, सुभाष आरवाडे -
सांगली, आरती महामुनी - सांगोला, ऋजुता साळवे - अहमदनगर,

उत्तरे पाठविण्याचा पत्ता :

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, मेहता मराठी ग्रंथजगत विभाग, १९४१ सदाशिव पेठ,
माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड, पुणे टेलिफोन भवनसमोर, पुणे-४११ ०३०.

मेहता मराठी ग्रंथजगत

वर्गणीदारांसाठी पुस्तक खरेदीवर सवलत

एक वर्षाला २०% तीन वर्षांना २५% पाच वर्षांना ३०%

एक वर्षाची

वर्गणी १५० रु.

तीन वर्षाची

वर्गणी ३५० रु.

पाच वर्षाची

वर्गणी ५०० रु.

तीन किंवा पाच

वर्षासाठी वर्गणीदार झाल्यास पुस्तक भेट

३ वर्षाची वर्गणी पाठवल्यास

'लोखंड खाणारे उंदीर' आणि 'नशीबवान शेखर'

लेखिका - वृषाली पटवर्धन

प्रत्येकी ३० रु.ची

पुस्तके भेट

पोस्टेज २० रु.

५ वर्षाची वर्गणी पाठवल्यास

'चला जाणून घेऊ या मंत्रसामर्थ्य'

आणि 'चला जाणून घेऊ या शाकाहार

प्रत्येकी ४० रु.ची

पुस्तके भेट

पोस्टेज २० रु.

भेट पुस्तके
प्रती शिल्लक
असेपर्यंतच

मेहता मराठी ग्रंथजगत, द्वारा मेहता पब्लिशिंग हाऊस,

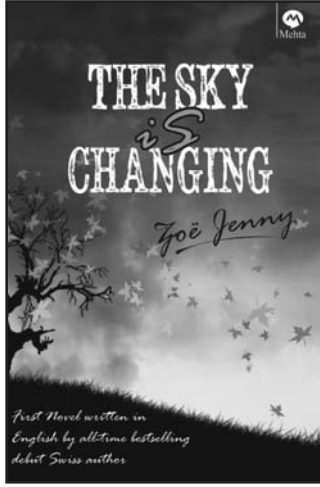
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,

टेलिफोन भवन समोर, पुणे ४११ ०३०. फोन - (०२०) २४४७६९२४

वर्गणी मनीऑर्डर अथवा डिमांड ड्राफ्टने वरील पत्त्यावर पाठवावी.

Forthcoming

The Sky is Changing

Zoë Jenny

First Novel written in English by all-time bestselling debut Swiss author.

London: A group of thirty-somethings meet to celebrate a birthday. All seems normal. But, after two years of trying, Claire and Anthony have still not conceived a child, and pulsing with the fear of terrorist attacks, the city is crackling with tension. Befriending a young girl, Nora, Claire finds herself drawn as her maternal instincts begin to blur.

Meanwhile, Anthony is forced to question his job as a City Analyst as their safe and secure existence begins to fracture. As Claire retraces the journey she has made since an accident ended her promising career as a ballet dancer in Berlin, she realises her life has moved beyond her control.

BOOK POST Printed Matter

मेहता पब्लिशिंग हाऊस

१९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे-३०. फोन-०२० २४४७६९२४

प्रति,

संपादक, मुद्रक, प्रकाशक : सुनील अनिल मेहता यांनी हे मासिक १९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
पुणे ४११ ०३० येथून प्रसिद्ध केले. मुद्रण स्थळ : जय गणेश ऑफसेट, ३५६, अ गणेश पेठ, पुणे २.